

Cilt:4 Sayı :1

Volume:4 Issue:1

**AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
İLETİŞİM FAKÜLTESİ**

**AKSARAY İLETİŞİM DERGİSİ
JOURNAL OF AKSARAY COMMUNICATION**

Ocak 2022

January 2022

e-ISSN 2667-6168

Aksaray Üniversitesi İletişim Fakültesi
Aksaray İletişim Dergisi
Cilt: 4 Sayı 1: Ocak 2022

Yayın Sahibi

Prof. Dr. Nezahat ALTUNTAŞ DUMAN

Editör

Doç. Dr. Mustafa İŞLİYEN

Editör Yardımcıları

Araş. Gör. Hasan Hüseyin KAYIŞ - Araş. Gör. Nurcan EDE
Araş. Gör. Fatih BARİTCİ – Araş. Gör. Efe Numan CAN

Yayın Kurulu

Doç. Dr. Ercan AKTAN
Doç. Dr. Zühal FİDAN BARİTCİ
Doç. Dr. Fadime ŞİMŞEK İŞLİYEN
Doç. Dr. Selahattin ÇAVUŞ
Doç. Dr. Beyler YETKİNER
Doç. Dr. Veysel ÇAKMAK

DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Caner ARABACI, KTO Karatay Üniversitesi
Prof. Dr. Ümit ARKLAN, Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof. Dr. Bünyamin AYHAN, Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Şükrü BALCI, Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Suat GEZGİN, Yeditepe Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet KALENDER, Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Hüseyin KÖSE, Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Aydın Ziya ÖZGÜR, Anadolu Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa ÖZODAŞIK, Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Gabriela RATULEA, Universitatea Transilvania din Braşov
Prof. Dr. Mustafa ŞEKER, Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. Narin Tülay ŞEKER, Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. Erdem TAŞDEMİR, Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Sevil YILDIZ, Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Cem ZEYTİNOĞLU, East Stroudsburg University
Doç. Dr. Onur BEKİROĞLU, Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Doç. Dr. Ali BÜYÜKARSLAN, İstanbul Medipol Üniversitesi
Doç. Dr. Hüseyin ÖZARSLAN, Gümüşhane Üniversitesi
Doç. Dr. Salvatore SCIFO, Bournemouth University
Doç. Dr. Ahmet TARHAN, Selçuk Üniversitesi
Doç. Dr. Fuat USTAKARA, Gaziantep Üniversitesi

Yayın Türü: Ulusal/Uluslararası Süreli

Yayın Tarihi: Ocak 2022 **Index:** ResearchBib, ASOS Index

Yazışma Adresi

Doç. Dr. Mustafa İŞLİYEN

Aksaray Üniversitesi İletişim Fakültesi, Kampüs 68100- Aksaray
e-posta: mustafaisliyen@aksaray.edu.tr, ilefdergi@aksaray.edu.tr
Dergi adresi: <http://dergipark.gov.tr/aid> Tel: 0382 288 2585

Aksaray İletişim Dergisi Ocak ve Temmuz aylarında olmak üzere yılda iki defa yayımlanır. Hakemli bir dergidir. Dergide yayınlanan yazıların sorumluluğu yazara/yazarlarına aittir. Kaynak göstermeksizin alıntı yapılamaz.

İÇİNDEKİLER

Araştırma Makaleleri

-
1	1-20	Kadına Yönelik Şiddet Haberlerinin Yazılı Basında Sunumu Gazete İçerikleri Üzerinden Karşılaştırmalı İnceleme

Öğr. Gör. Dr. Özer SİLSÜPÜR
ozet.silsupur@gmail.com

Öğr. Gör. Yusuf KARADERE
y.karadere@kku.edu.tr

-
2	21-45	Sosyal Medyaya Eleştirel Bir Bakış: Sosyal İkilem (Social Dilemma) Netflix Belgesel Filminin Analizi

Tarık PULURLUOĞLU (Yüksek Lisans Öğrencisi)
tarikpulurlu@gmail.com

-
3	46-65	Van Dijk'in Eleştirel Söylem Analizi Bağlamında Azerbaycan ve Ermenistan Arasındaki Savaşa İlişkin Le Monde ve Le Figaro'da kullanılan Haber Başlık ve Girişlerinin Analizi

Öğr. Gör. Dr. İbrahim Emre GÜNAY
ibrahimemregunay@gmail.com

Kadına Yönelik Şiddet Haberlerinin Yazılı Basında Sunumu: Gazete İçerikleri Üzerinden Karşılaştırmalı İnceleme

Özer SİLSÜPÜR¹

Yusuf KARADERE²

Öz

Gazeteler gündemle ilgili gelişmelerin sunulması, bilgilendirme işlevi dışında belli konulara dikkat çekilmesi ve konuların önemsenmesinde önemli yere sahiptir. Çalışmada, kadına yönelik çıkan şiddet haberlerinin gazetelerde nasıl ele alındığı ve kadına yönelik şiddet olaylarının nasıl sunulduğu, tirajı en yüksek gazeteler olan Hürriyet, Sabah, Sözcü, Milliyet ve Türkiye örneğinde incelenmiştir. Bu gazetelerde çıkan kadına yönelik şiddet ve cinayet haberleri 14.12.2020-14.01.2021 tarihleri arasında içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Kadına yönelik şiddet haberlerinin en az Türkiye gazetesinde ele alındığı belirlenmiştir. Kadına yönelik şiddet konusuyla ilgili sadece Hürriyet gazetesinde haber türü dışında köşe yazarlarının da bu konuyla ilgili yazılar yayımladıkları tespit edilmiştir. Kadına yönelik şiddet haberlerinde Sözcü gazetesinin her haberinde fotoğraf kullandığı ve diğer gazetelerin ise fotoğraf kullanmadan haber yayımladıkları saptanmıştır. Genel olarak gazete haberlerinde kadınların en çok 11-17 ve 23-39 yaş aralığında şiddete maruz kaldığı, kadınlara yönelik gerçekleşen şiddetin en fazla cinayete sonuçlandığı ve kadınların en fazla fiziksel şiddet gördüğü belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Kadına Yönelik Şiddet, Medya, Yazılı Medya, Gazeteler, Şiddet Haberleri

¹ Öğr. Gör. Dr., Trabzon Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Bölümü, ozer.silsupur@gmail.com
ORCID: 0000-0002-2965-2235

² Öğr. Gör., Kırıkkale Üniversitesi, Keskin Meslek Yüksekokulu, Pazarlama ve Reklamcılık Bölümü, y.karadere@kku.edu.tr
ORCID: 0000-0002-4719-0935

Presentation of Violence Against Women in the Press: A Comparative Analysis of Newspaper Contents

Abstract

Newspapers have an important place in presenting developments on the agenda, drawing attention to certain issues other than informational functions and paying attention to the issues. In this study, newspapers with high circulation were examined such as Hürriyet, Sabah, Sözcü, Milliyet and Türkiye to see how violence against women is discussed and presented in the newspapers. The news on violence and murder against women published in these newspapers were analyzed by content analysis method between 14 December 2020 and 14 January 2021. It was found that news of violence against women were the least discussed in Türkiye newspaper. It was determined not only the Hürriyet newspaper, but also the columnists published articles on the issue of violence against women. It has been determined that in news of violence against women, Sözcü newspaper uses photographs in every news item and other newspapers publish news without using photographs. In general, it has been determined that women were subjected to violence between the ages of 11-17 and 23-39 the most, violence against women resulted in murder the most and women were exposed to physical violence the most.

Keywords: Violence Against Women, Media, Printed Media, Newspapers, Violence News

Giriş

Şiddet, insanlık tarihi ile başlayan, günümüzde daha da ciddi bir sorun haline gelen, engellenmesi için her geçen gün önlemler alınan, çeşitli araştırma faaliyetleri ile önüne geçilmeye çalışılan, toplumun her kesimini ilgilendiren olumsuz bir kavramdır. Bireyler arası ve/veya gruplar arasında gerçekleşen şiddetin engellenmesi için toplumda bilinç oluşturmak, şiddet olaylarına dikkat çekmek, şiddet olaylarını uzaktan seyretmek yerine müdahale etmek ve toplumsal destek sağlamak için kamuoyu oluşturulması gerekmektedir. Şiddet olaylarına karşı bilinçlenen ve farkındalık oluşan bireyler, etrafında gerçekleşen veya medyaya yansıyan şiddet olaylarını içselleştirebilecek ve tepkide bulunabilecektir.

Tarihsel süreç içinde varlığını ve gelişimini sürdüren insan, kendi kültürünü, yaşam tarzını ve değerlerini oluşturarak yaptıklarıyla hayata anlam katmıştır (Harari, 2015, s. 17). İnsanların hayata bakış açıları, düşünceleri, yaşam tarzları, inançları, sevgileri ve kültürlerinin bir bütünsellik içerisinde oluşturduğu uygarlık (McNeill, 2002, s. 13), insanların içinde buldukları topluma göre şekillenmesini ve kişiliklerini oluşturmasını sağlamaktadır. Bu sebeple insanlar hem kalıtsal hem de içinde buldukları toplumsal ve çevresel özelliklerin etkisiyle kişiliklerini oluşturmakta ve şekillendirmektedir (Güney, 2020, s. 14-15).

Bireylerin içinde yaşadığı çevrede, diğer insanların ya da grupların kuralları, etik değerleri, tutumları, ahlaki yapıları, gelenek ve görenekleri, yaşam tarzları gibi etmenler, insanların kişilik özellikleri üzerinde etkisi vardır. Toplumsallaşma bu faktörlerle birlikte, insanların kendi karakteristik özelliklerinin oluşmasında, kişiliklerinin ortaya çıkmasında ve bireysel olarak şekillenmelerinde etkili olmaktadır (Coştu, 2009, s. 119). Kişilik, bireylerin toplumda sahip olduğu çeşitli rollerin ve bu rollerin diğer kişiler üzerinde bıraktığı etkilerin tümü ve bireylerin, diğer kişilerden ayırt edilmesine yarayan davranışlar bütünü olarak açıklanmaktadır (Yavuzer, 1982, s. 287). Dolayısıyla bütün insan davranışlarının temelinde belli sebepler olmakla birlikte, bu davranışların da bir kaynağı söz konusudur (Güney, 2020, s. 1). Bu sebeple şiddet (saldırganlık), insanın içinde beslediği içgüdü ve dış uyaranlara karşı bir tepkinin sonucu olarak gerçekleşmektedir (Fromm, 2018, s. 41).

Kamuoyu; insanların düşüncelerini açıkça kamusal alana taşıyabilmelerini, insanların fikirlerini, düşüncelerini başkalarına rahatça aktarabilmelerini, bireyler arasında iletişim kurabilmelerini, verilecek kararları etkileyebilmeyi ve sorunlarla ilgili görüşlerini paylaşabilmelerini ifade etmektedir (Waldahl, 1994, s. 58). Kamuoyunun oluşmasını dolaylı olarak psikolojik, sosyolojik araçlar ve doğrudan politik ve kitle iletişim araçları etkilemektedir. İnsanların düşüncelerini, davranışlarını ve karar alma süreçlerini etkileyen medya ve siyasal aktörler, kamuoyunun oluşmasında da önemli rol oynamaktadırlar (Yurdakul, 2016, s. 84). Dolayısıyla şiddete karşı kamuoyu oluşturmak ve şiddet olaylarının artmasını engellemek için şiddetin sadece televizyonlardan, gazetelerden, dizilerden, filmlerden, spordan, siyasetten uzaklaştırılması yetmemekte, aynı zamanda bu sorunu çözmek için şiddetin normal karşılanmasının önüne geçilmesi ve bireyleri bilinçlendirerek sağduyulu düşünülmesi gerekmektedir. Bu manada çalışmada, kadına yönelik çıkan şiddet haberlerinin gazetelerde nasıl ele alındığı ve kadına yönelik şiddet olaylarının nasıl sunulduğu araştırılmıştır. Çalışmada, 13.12.2020 tarihi itibarıyla tirajı en yüksek olan ulusal gazeteler; sırasıyla Hürriyet, Sabah, Sözcü, Milliyet ve Türkiye gazeteleri ele alınmış ve kadına yönelik şiddet haberleri 14.12.2020-14.01.2021 tarihleri arasında içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir.

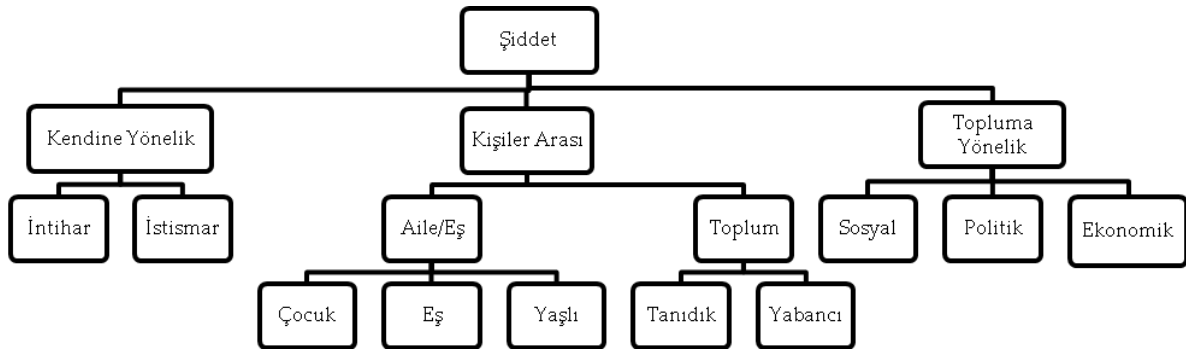
1. Kadına Yönelik Şiddet

Şiddet; bir devininin, bir gücün derecesi, zorluk, sertlik, duygu ve davranışta aşırılık, karşıt görüştekiler için kaba kuvvet kullanma, kaba ve sert davranmak, çevreyi sindirmek için yaratılan olay ya da girişilen eylem, başvurulmuş kaba kuvvet olarak açıklanmaktadır (Özel ve ark., 2012, s. 1620). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) şiddeti; kendisini tehdit altında gören kişinin, fiziksel güç veya gücü bilinçli olarak kullanmasıyla kendisine, başka bir kişi veya gruba, topluluğa yönelik psikolojik zarar, ölüm, yaralanmaya neden olma ya da neden olma olasılığı yüksek olma durumu (WHO, 2021) olarak; Türkiye Cumhuriyeti Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı şiddeti; *“çocuk, eş, eski eş, yakın akrabalar gibi aile bireyleri arasında gerçekleşen; bireyin, fiziksel, cinsel, ekonomik veya psikolojik zarar görmesiyle ya da acı çekmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel hareketleri, buna yönelik tehdit ve baskıyı ya da*

özgürlüğün keyfi engellenmesini de içeren, toplumsal veya özel alanda meydana gelen, fiziksel, cinsel, psikolojik, sözlü veya ekonomik her türlü tutum ve davranış” (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2021) olarak; Keane (1998, s. 68-9) şiddeti; bireylerin veya bir grubun, başkalarının bedenlerine uyguladığı şok, çürüme, şişme ya da baş ağrısından kırılmış kemiklere, kalp krizlerine, kol ve bacak kayıplarına ve ölüme kadar giden sonuçların ortaya çıkmasına sebep olabilecek istenmeyen olaylar şeklinde tanımlamaktadır. Dolayısıyla kuvvet kelimesiyle ilişkili olan şiddetin sadece gücün kullanılmasıyla uygulanmadığı, aynı zamanda çeşitli araçlarla da gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır (Arendt, 2018, s. 56).

Şiddeti uygulayan kişinin/grubun karşı taraf üzerinde üstünlük kurmak, egemen güç olmak ve şiddeti gerçekleştiren kişinin/grubun kendisine karşı maddi ve manevi kar elde etmesine yönelik nedenlerle uygulanan (Şener, 2011, s. 9) şiddetin; çoğunlukla maksatlı yapıldığı, psikolojik zarar verme, ölüm, yaralamaya sebep olduğu, zarar vermese de tehdidin de bir şiddet davranışı olduğu ifade edilmektedir (Sağlık-Sen, 2013, s. 24). Dolayısıyla DSÖ, şiddet türlerini şiddet gören kişilere/gruplara göre kategorize etmekte ve şiddeti; kendine yönelik, kişiler arası ve topluma yönelik olmak üzere üç ana başlıkta ele almakta ve her şiddet türünü de kendi içinde alt başlıklara ayırmaktadır (Bkz. Tablo 1).

Tablo 1. Şiddet Türleri

Kaynak: WHO, 2002, s. 5.

Kadına yönelik şiddet temelde; vurma, tokatlama, itme, yaralama gibi fiziksel şiddet; zorla evlendirme, tecavüz, taciz gibi cinsel şiddet; aşağılanma, hakaret, kişilik haklarına saldırı gibi psikolojik (duygusal) şiddet ve zorla çalıştırma, çalışma hakkını engelleme, maddi zarar verme gibi ekonomik şiddet olarak dört kategoriye ayrılmaktadır (Yetim ve Şahin, 2009, s. 49-50; Uyumaz ve Akdağ, 2015, s. 49-50; Polat, 2016, s. 17-19; Kara ve Uluç, 2019, s. 156; Kulkara ve ark., 2020, 53-54). DSÖ'nün dikkat çektiği husus, şiddete en çok maruz kalanların kadınlar olduğu ve en çok kadına yönelik şiddetin görüldüğü gerçeğidir (Subaşı ve Akın, t.y.). Milliyet Gazetesi'nin 3 Ocak 2021 tarihli haberine göre; kadın cinayetlerinin her geçen yıl arttığı, 2020 yılında en az 300 kadının erkek şiddetine maruz kalarak öldüğü, 171 kadının ölümünün ise "şüpheli" olarak kaydedildiği (Yılmaz, 2021) açıklanmıştır (Tablo 2).

Tablo 2. Yıllara Göre Türkiye'deki Kadın Cinayetlerinin Sayıları

Yıl	Ölen Kadın Sayısı
2012	210
2013	234
2014	294
2015	303
2016	328
2017	409
2018	431
2019	445
2020	300
Toplam	2954

Kaynak: [Yılmaz, 2021](#).

Ayrıca Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü'nün (Organisation for Economic Co-operation and Development) 2019 yılı verilerine göre de, Türkiye %38'lik oranla kadına şiddetin en fazla görüldüğü, Kanada ise %1.9'lık oranla kadına şiddetin en az görüldüğü ülke olduğu tespit edilmiştir ([OECD, 2021](#)).

Tablo 3. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Ülkelerinde 2019 Yılı Kadına Yönelik Şiddet Oranları

Sıra	Ülke	Yüzde	Sıra	Ülke	Yüzde
1	Kanada	1.9	19	Macaristan	21
2	Şili	6.7	20	Lüksemburg	22
3	İsviçre	9.8	21	İzlanda	22.4
4	Avusturya	13	22	Slovakya	23
5	İspanya	13	23	Belçika	24
6	Polonya	13	24	Litvanya	24
7	Slovenya	13	25	Hollanda	25
8	Meksika	14.1	26	Fransa	26
9	İrlanda	15	27	Norveç	27
10	Japonya	15.4	28	İsveç	27
11	Güney Kore	16.5	29	İngiltere	28
12	Avustralya	16.9	30	Finlandiya	30
13	İtalya	19	31	Danimarka	32
14	Portekiz	19	32	Letonya	32
15	Yunanistan	19	33	Yeni Zelanda	35
16	Estonya	20	34	ABD	35.6
17	Almanya	22	35	Türkiye	38

18	Çekya	21			
----	-------	----	--	--	--

Kaynak: OECD, 2021.

Kadınlara yönelik gerçekleştiren şiddetin nedenleri; toplumsal, bireysel, aile ve ilişki nedenli olarak üç ayrı başlık altında incelenmiştir. Bunlar şöyle açıklanmaktadır (Subaşı ve Akın, t.y.):

- **Toplumsal Sebepler:** Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, eşitsizlikleri artıran politikalar, mağdur olan kadınlara yardımların yetersiz olması ve bu nedenle şiddeti kabul etmeleri, ateşli silahların kolay temin edilmesi, şiddeti yaygınlaştıran kültürel yapı ve gelenekler.
- **Aile ve İlişkisel Sebepler:** Evlilikte eşlerin uyumsuzluğu, şiddete eğilimli çevre, ekonomik durumun yetersiz oluşu, anne ve babaların çocuklarına karşı ilgisiz olması.
- **Bireysel Sebepler:** Şiddet uygulayan kişinin çocuklukta ihmal edilmesi, alkol ve madde kullanımı, psikolojik ve kişilik bozuklukları.

2. Medya ve Gazeteler

Medya; bilginin ve haberin süratle kitlelere ulaştırılması, görsel, işitsel ve yazılı metin olarak sunulması, her hedef kitleye hitap edebilecek ve ilgilenebileceği bir yapıya sahip olmasıyla toplumsal değişimi ve dönüşümü sağlamada rol oynamaktadır (Vural ve Bat, 2013, s. 280). Bilgiyi kitlelere ulaştırabilme ve onları etkileyebilme gücüne sahip olan medya (Aydede, 2002, s. 124-125), toplumsal hayatı insanlara aktaran ve yaşam içinde olup bitenleri duyuran bir araçtır (Palabıyıkoglu, 1997, s. 123). Bilgilendirme, aydınlatma, haber verme, dikkat çekme gibi fonksiyonları sağlayan medya (Silsüpür, 2021: 75), toplumun nabzını tutan gündem ve olaylar hakkında bilgi aktararak toplumu yeniden şekillendirme, olumlu yönde biçimlendirme etkisiyle ve toplumda ayna görevini üstlenmesiyle önemli bir güce sahiptir (Baran ve ark., 2017, s. 112).

Kitle iletişim araçları içerisinde önemli bir değere ve yere sahip olan gazeteler, yakın ve uzak geçmişin ya da günün haber ve konularının verilmesinde, kanaat ve fikirlerin geniş kitlelere ulaştırılmasında, kitlelerin ilgisinin ülkenin önemli gündemleri, meseleleri üzerine çekilmesinde ve okurların bilgisini artırmada kayda değer rol oynamaktadır (Bektaş, 2002, s. 99). Gazete, televizyon ve radyoya kıyasla en kapsamlı ve derin bilgiyi sunan, konuları detayları ve yorumlarıyla ele alan önemli bir yazılı medya aracıdır (Kazaz, 2007, s. 222). Gazeteler, bilgi ve haber kaynağı açısından televizyona göre daha zengin olduğu için gazete okurları toplumdaki gelişmeler hakkında daha çok bilgiye ve farkındalığa sahiplerdir (Devran, 2004, s. 235). Bu bakımdan olayları ve konuları derinlemesine inceleyebilme, yorum, eleştiri gibi farklı görüşten kişileri bir arada bulundurması sebebiyle de gazeteler avantaja sahiplerdir (Çobanoğlu, 2007, s. 113). İnternetle birlikte yeni medya, gazete karşısında üstünmüş gibi görünse de bilgi kirliliği ve denetimin yetersizliği gibi nedenlerle internet ortamında faaliyet gösteren gazetecilik, evrensel anlamda basılı medya kadar çok dikkate alınmamaktadır. Dolayısıyla günümüzde hâlâ

kamuoyunun oluşturulması, yönlendirilmesi ve bilgilendirilmesinde internetin yeterli olmadığı düşünülmektedir. Bu sebeple, internet karşısında hem televizyon hem de yazılı-basılı medya önemini ve geçerliliğini devam ettirmekte ve bu mecralar, internetle beraber ilerlemeye ve varlığını sürdürmeye devam etmektedir (Yurdigül ve Hakan, 2012, s. 146-147). Sonuç olarak insanlar televizyon, radyo, gazete ya da internet gibi kitle iletişim araçları sayesinde şiddet olaylarından haberdar olmakta ve bu kitle iletişim araçlarına bakıldığında taciz, tecavüz, istismar ya da cinayet haberiyle karşılaşıldığı görülmektedir (Karaca ve ark., 2017, s. 138).

3. Araştırma

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Gazeteler, gündemle ilgili gelişmelerin sunulması, bilgilendirme işlevi dışında belli konulara dikkat çekilmesi ve konuların önemsenmesi bakımından önemli yere sahiptir. Gazetelerin gerek gündem konularını haber yapmaları gerekse de köşe yazarlarının toplumsal konulara yönelik meseleleri ele almaları kamuoyunun dikkatini çekmesi açısından değerlidir. Bu bakımdan, gazetelerin kadına yönelik şiddet haberlerini paylaşmaları ve köşe yazarlarının da bu konuya değinmeleri duyarsızlaşmayı engelleyerek kadına şiddete karşı kamuoyu oluşumuna katkı sağlayacaktır.

Çalışmada, kadına yönelik çıkan şiddet haberlerinin gazetelerde nasıl ele alındığı ve kadına yönelik şiddet olaylarının nasıl sunulduğu araştırılmıştır. Çalışma, Türkiye’de tirajı en yüksek olan (en çok satılan) gazetelerde kadına yönelik gerçekleşen şiddet haberlerini incelenmesi yönüyle önemlidir.

3.2. Araştırmanın Yöntemi ve Sınırlılıkları

Kadına yönelik şiddetin gazetelerde sunulmasıyla ilgili çalışmanın evrenini Türkiye’deki ulusal gazeteler, örneklemini ise 13.12.2020 tarihi itibarıyla tirajı en yüksek olan sırasıyla Hürriyet, Sabah, Sözcü, Milliyet ve Türkiye gazeteleri oluşturmaktadır. Bu gazetelerde çıkan kadına yönelik şiddet ve cinayet haberleri 14.12.2020-14.01.2021 tarihleri arasında içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir.

İçerik analizi, “iletişimin belirgin yazılı/açık içeriğinin objektif, sistematik ve niceliksel tanımlarını yapan bir araştırma tekniğidir” (Berelson, 1952, s. 7). İçerik analizi, bir grup metin kodlayıcıları içinden aynı sonuçlara ulaşmak amacıyla gazeteler, dergiler, reklamlar, siyasi konuşmalar gibi çeşitli verilerin analizinin yapılmasını sağlamaktadır (Harwood ve Garry, 2003, s. 479).

Çalışmada sadece Türkiye’de gerçekleşen kadına yönelik şiddet ve cinayet haberleri incelenmiştir. Gazetelerin hafta içi ve hafta sonu verilen ekleri, aynı haberler ve haberlerin araştırma yapılan tarihlerden önce gerçekleşmiş olması gibi nedenlerle çalışmaya dahil edilmemiştir.

Çalışmanın kodlama cetveli; Yegen (2014), Aydın ve ark. (2016), Baran ve ark. (2017) ve Karaca ve ark. (2017) çalışmalarından yararlanılarak oluşturulmuştur. Kodlama

çetvelinde, kadına yönelik şiddet konusunun Hürriyet, Sabah, Sözcü, Milliyet ve Türkiye gazetelerinde haber olup olmadığına bakılmış ve içeriklere uygun kategoriler oluşturularak kadına yönelik şiddet haberleri detaylı şekilde incelenmiştir. Kadına yönelik şiddet haberleri hem gazetelerde biçimsel olarak hem de “5N (Ne, Neden, Nasıl, Nerede, Ne Zaman) 1 K (Kim?)” haber yazma kuralına göre tablolaştırılarak incelenmiştir.

3.3. Araştırmanın Soruları

Araştırmada temel olarak şu sorulara cevap aranacaktır.

1. Kadına yönelik şiddet haberlerinin gazetelere göre dağılımı nasıldır?
2. Kadına yönelik şiddet haberlerinin gazetelere göre biçimsel özellikleri nasıldır?
3. Kadına yönelik şiddet haberlerinin gazetelere göre sunumu nasıldır?
4. Kadına yönelik şiddet haberlerinde şiddete maruz kalan veya öldürülen kadınların; a) kim tarafından şiddete uğradığı, b) neden şiddete maruz kaldıkları, c) şiddetin hangi türüne maruz kaldıkları, d) şiddet sonucunda kadınlara ne olduğu gibi sorular da araştırmanın diğer sorularını oluşturmaktadır.

4. Bulgular

4.1. Kadına Yönelik Şiddet Haberlerinin Gazetelere Göre Dağılımı

Araştırma yapılan tarih aralığında incelenen gazetelerde toplam 155 kadına yönelik şiddet haberi yayımlanmıştır. İncelenen beş (5) gazeteye bakıldığında; Hürriyet 38, Sabah 33, Sözcü 37, Milliyet 34 ve Türkiye 13 kadına yönelik şiddet haberi paylaşmıştır (Tablo 4).

Tablo 4. Kadına Yönelik Şiddet Haberlerinin Gazetelere Göre Dağılımı

Gazeteler	f	%
Hürriyet	38	25
Sabah	33	21
Sözcü	37	24
Milliyet	34	22
Türkiye	13	8
Toplam	155	100

Bir aylık süre içerisinde incelenen gazetelerdeki kadına şiddet haberlerinin yüzdelerle dağılımlarına bakıldığında, Hürriyet gazetesi %25 ile ilk sırada yer almaktadır. Hürriyet gazetesini sırasıyla %24 ile Sözcü, %22 ile Milliyet, %21 ile Sabah ve son olarak %8 ile Türkiye gazeteleri izlemiştir. Buna göre, kadına yönelik şiddet haberlerinin Türkiye gazetesinde dışındaki diğer tüm gazetelerde daha fazla haber edildiği anlaşılmaktadır.

4.2. Kadına Yönelik Şiddet Haberlerinin Gazete Sayfalarındaki Konumuna Göre Dağılım

Gazetelerdeki toplam 155 kadına yönelik şiddet haberinin konumu incelendiğinde; 137 (%88) haberlerin iç sayfada yer aldığı, 18 (%12) haberin ise ana sayfadan paylaşıldığı görülmüştür (Tablo 5).

Tablo 5. Kadına Yönelik Şiddet Haberlerinin Gazete Sayfalarındaki Konumuna Göre Dağılım

Gazetede Yeri	Hürriyet		Sabah		Sözcü		Milliyet		Türkiye		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Ana Sayfa	4	11	6	18	1	3	4	12	3	23	18	12
İç Sayfalar	34	89	27	82	36	97	30	88	10	76	137	88
Toplam	38	100	33	100	37	100	34	100	13	100	155	100

Hürriyet gazetesi toplam 38 şiddet haberinin 4'ünü (%11) ana sayfada, 34'ünü (%89) iç sayfada; Sabah gazetesi 33 haberin 6'sını (%18) ana sayfada, 27'sini (%82) iç sayfada; Sözcü gazetesi 37 haberin 1'ini (%3) ana sayfada, 36'sını (%97) iç sayfada; Milliyet gazetesi 34 haberin 4'ünü (%12) ana sayfada, 30'unu (%88) iç sayfada ve Türkiye gazetesi 13 haberin 3'ünü (%23) ana sayfada ve 10'unu (%76) iç sayfada haber yaptığı tespit edilmiştir. Buradan hareketle, incelenen gazetelerin hepsi, kadına yönelik şiddet haberlerinin çoğuna iç sayfalarda yer vererek bu konunun detaylı okunmasına ve incelenmesine yer verdikleri ifade edilebilir.

4.3. Kadına Yönelik Şiddetin Hangi Türde Ele Alındığına Yönelik Dağılım

Gazetelerdeki kadına yönelik toplam 155 şiddet haberinin 150'si (%97) haber biçiminde, 5'i (%3) ise köşe yazısı biçiminde sunulmuştur (Tablo 6).

Tablo 6. Kadına Yönelik Şiddetin Hangi Türde Ele Alındığına Yönelik Dağılım

Haber Türü	Hürriyet		Sabah		Sözcü		Milliyet		Türkiye		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Haber	33	87	33	100	37	100	34	100	13	100	150	97
Köşe Yazısı	5	13	-	-	-	-	-	-	-	-	5	3
Toplam	38	100	33	100	37	100	34	100	13	100	155	100

Hürriyet gazetesi, kadına yönelik şiddet konusunu 33 (%87) haber ve 5 (%13) köşe yazısı biçiminde sunduğu görülmüştür. Diğer gazetelerde kadına yönelik şiddet konusu, köşe yazarları tarafından ele alınmadığı ve kadına yönelik şiddetin sadece haber biçiminde aktarıldığı tespit edilmiştir. Sabah gazetesi 33 (%100) haber, Sözcü gazetesi 37 (%100) haber, Milliyet gazetesi 34 (%100) haber ve Türkiye gazetesi 13 (%100) haber yayımlamıştır (Tablo 6). Buna göre, en çok okunan gazetelerin kadına

yönelik şiddeti haber olarak sunarak hassas bir konu olan bu meseleyi irdeledileri ve toplumsal duyarlılık açısından önem verdikleri söylenebilir.

4.4. Kadına Yönelik Şiddet Haberlerinin Başlık İlişkisine Göre Dağılımı

Gazetelerdeki kadına yönelik şiddet haberlerinin detayları ile başlık ilişkisi incelendiğinde, toplam 155 (%100) haber ile başlığın ilişkili olduğu belirlenmiştir (Tablo 7).

Tablo 7. Kadına Yönelik Şiddet Haberlerinin Başlık İlişkisine Göre Dağılımı

Haber ve Başlık İlişkisi	Hürriyet		Sabah		Sözcü		Milliyet		Türkiye		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
İlgili	38	100	33	100	37	100	34	100	13	100	155	100
İlgisiz	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	38	100	33	100	37	100	34	100	13	100	155	100

Gazetelere göre haber ve başlık ilişkisi incelendiğinde, Hürriyet'teki 38 (%100), Sabah'taki 33 (%100), Sözcü'deki 37 (%100), Milliyet'teki 34 (%100) ve Türkiye'deki 13 (%100) kadına yönelik şiddet haberiyle başlığının alakalı olduğu görülmüştür. Buradan hareketle, gazetelerin informatik başlık kullandığı ifade edilebilir.

4.5. Kadına Yönelik Şiddet Haberlerinde Fotoğraf Kullanımına Yönelik Dağılım

Gazetelerdeki toplam 155 kadına yönelik şiddet haberinin 139'unda (%90) fotoğraf kullanıldığı, 16'sında (%10) fotoğraf kullanılmadığı belirlenmiştir (Tablo 8).

Tablo 8. Kadına Yönelik Şiddet Haberlerinde Fotoğraf Kullanımına Yönelik Dağılım

Fotoğraf Kullanımı	Hürriyet		Sabah		Sözcü		Milliyet		Türkiye		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Kullanılmış	34	89	29	88	37	100	28	82	11	85	139	90
Kullanılmamış	4	11	4	12	-	-	6	18	2	15	16	10
Toplam	38	100	33	100	37	100	34	100	13	100	155	100

Gazetelerdeki kadına yönelik şiddet haberlerinde fotoğraf kullanımı incelendiğinde, Hürriyet gazetesi 38 haberin 34'ünde (%89) fotoğraf kullandığı, 4'ünde (%11) kullanmadığı; Sabah gazetesi 33 haberin 29'unda (%88) fotoğraf kullandığı, 4'ünde (%12) kullanmadığı; Sözcü gazetesi 37 haberin tümünde (%100) fotoğraf kullandığı; Milliyet gazetesi 34 haberin 28'inde (%82) fotoğraf kullandığı, 6'sında (%18) fotoğraf kullanmadığı ve Türkiye gazetesi 13 haberin 11'inde (%85) fotoğraf kullandığı, 2'sinde (%15) kullanmadığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla gazeteler içeriği desteklemek, dikkat çekmek, etkileyciliği artırmak gibi çeşitli sebeplerle kadına yönelik şiddet haberlerinde fotoğraf kullanmayı tercih ettikleri söylenebilir.

4.6. Şiddete Maruz Kalan Kadınların Yaş Aralığıyla İlgili Dağılım

Gazetelerdeki toplam 155 haberin 66'sında (%43) en fazla 25-39 yaş aralığındaki kadınların, daha sonra sırasıyla 24 haberde (%15) ile 18-24 yaş aralığındaki kadınların, 20 haberde (%13) ile 40-64 yaş aralığındaki kadınların ve en son 12 haberde (%8) ile 11-17 yaş aralığındaki kadınların şiddete maruz kaldıkları tespit edilmiştir. Gazetelerde çıkan 33 (%21) haberde ise, şiddete uğrayan kadınların yaşlarıyla ilgili bilgi verilmemiştir (Tablo 9).

Tablo 9. Şiddet Maruz Kalan Kadınların Yaş Aralığıyla İlgili Dağılım

Yaş Aralığı	Hürriyet		Sabah		Sözcü		Milliyet		Türkiye		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
11-17	2	5	4	12	1	3	2	6	3	23	12	8
18-24	7	18	4	12	6	16	6	18	1	8	24	15
25-39	13	35	15	46	18	49	16	47	4	31	66	43
40-64	7	18	2	6	5	13	4	11	2	15	20	13
65 ve üzeri	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Belirtilmemiş	9	24	8	24	7	19	6	18	3	23	33	21
Toplam	38	100	33	100	37	100	34	100	13	100	155	100

Her bir gazete incelendiğinde, en fazla 25-39 yaş aralığındaki kadınların şiddete maruz kaldıkları görülmektedir. 25-39 yaş aralığında şiddete maruz kalan kadınlar; 18 (%49) haberle Sözcü'de, 16 (%47) haberle Milliyet'te, 15 (%46) haberle Sabah'ta, 13 (%35) haberle Hürriyet'te ve 4 (%31) haberle Türkiye gazetesinde olduğu sunulduğu belirlenmiştir. Dolayısıyla gazetelerde çıkan kadına yönelik şiddet haberlerine göre, kadınların erken yaşta şiddet gördükleri ve en fazla genç yaş kategorisindeki kadınların şiddete maruz kaldığı ortaya çıkmaktadır.

4.7. Şiddete Maruz Kalan Kadınların İlişki Durumlarıyla İlgili Dağılım

Gazetelerdeki toplam 155 haberin 57'sinde (%37) bekar, 48'inde (%31) resmi nikahlı, 26'sında (%17) boşanmış, 7'sinde (%4) dini nikahlı kadınların şiddet gördüğü belirlenmiştir (Tablo 10).

Tablo 10. Şiddete Maruz Kalan Kadınların İlişki Durumlarıyla İlgili Dağılım

Medeni Durum	Hürriyet		Sabah		Sözcü		Milliyet		Türkiye		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Bekar	12	32	9	27	15	41	17	50	4	31	57	37
Resmi Nikah	13	34	11	33	12	32	8	23	4	31	48	31
Dini Nikah	1	3	2	6	1	3	2	6	1	8	7	4
Boşanmış	4	10	8	24	7	19	4	12	3	22	26	17
Belirtilmemiş	8	21	3	10	2	5	3	9	1	8	17	11
Toplam	38	100	33	100	37	100	34	100	13	100	155	100

Hürriyet'teki haberlerin 13'ünde (%34) resmi nikah, 12'sinde (%32) bekar; Sabah'taki haberlerin 11'inde (%33) resmi nikah, 9'unda (%27) Sözcü'deki haberlerin 15'inde

(%41) bekar, 12'sinde (%32) resmi nikah; Milliyet'teki haberlerin 17'sinde (%50) bekar, 8'inde (%23) resmi nikah; Türkiye'deki haberlerin 4'ünde de (%31) bekar ve resmi nikahlı kadınların en çok şiddete maruz kaldıkları görülmüştür. Buna göre, kadınların her ilişki durumunda da şiddet gördüğü, en çok şiddete maruz kalanların ise, evli olmayan ve resmi nikahla evli olan kadınlar olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

4.8. Kadına Yönelik Şiddetin Kim Tarafından Yapıldığıyla İlgili Dağılım

Gazetelerde çıkan toplam 155 habere bakıldığında; 51 (%33) haberle kadınların en çok şiddeti eşlerinden, daha sonra 36 (%23) haberle eski sevgilerinden ve 21 (%14) haberle de eski eşlerinden gördükleri belirlenmiştir (Tablo 11).

Tablo 11. Kadına Yönelik Şiddetin Kim Tarafından Yapıldığıyla İlgili Dağılım

Şiddeti Uygulayan Kişi	Hürriyet		Sabah		Sözcü		Milliyet		Türkiye		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Eş	14	37	9	27	13	35	10	29	5	38	51	33
Eski Eş	4	10	6	18	6	16	3	9	2	15	21	14
Sevgili	3	8	2	7	8	22	1	3	-	-	14	9
Eski Sevgili	9	24	6	18	6	16	12	35	3	24	36	23
Hırsız	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
İş Arkadaşı	2	5	6	18	-	-	1	3	2	15	11	7
Yabancı	3	8	4	12	2	5	2	6	1	8	12	8
1. Derece Yakını	2	5	-	-	1	3	2	6	-	-	5	3
2. Derece Yakını	2	5	-	-	1	3	2	6	-	-	5	3
Kimliği Belirsiz	1	3	-	-	1	3	2	6	-	-	4	2
Toplam	38	100	33	100	37	100	34	100	13	100	155	100

Hürriyet'teki haberlerin 14'ünde (%37) kadınların eş, 9'unda (%24) eski sevgili, 4'ünde (%10) eski eş; Sabah'taki haberlerin 9'unda (%27) eş, 6'sar (%18) haberle eski eş, eski sevgili, iş arkadaşı; Sözcü'deki haberlerin 13'ünde (%35) eş, 8'inde (%22) sevgili, 6'sar (%16) haberle eski eş, eski sevgili; Milliyet'teki haberlerin 12'sinde (%35) eski sevgili, 10'unda (%29) eş, 3'ünde (%9) eski eş; Türkiye'deki haberlerin 5'inde (%38) eş, 3'ünde (%24) eski sevgili, 2'ser (%15) haberle eski eş ve iş arkadaşı tarafından şiddete uğradıkları tespit edilmiştir. Bu bilgidен hareketle, kadınların en çok duygusal yakınlık kurdukları kişilerden şiddet gördüğü sonucu çıkarılabilir.

4.9. Kadına Yönelik Şiddetin Uygulanma Nedeniyle İlgili Dağılım

Kadına yönelik şiddetin uygulanma nedeniyle ilgili gazetelerdeki toplam 155 haber incelendiğinde; 57 (%37) haberle en çok tartışma, 33 (%21) haberle ayrılmayı istemek, 24 (%15) haberle ile kıskançlık, 18 (%12) haberle de taciz nedenleriyle kadına şiddet uygulandığı belirlenmiştir (Tablo 12).

Tablo 12. Kadına Yönelik Şiddetin Uygulanma Nedeniyle İlgili Dağılım

Neden	Hürriyet		Sabah		Sözcü		Milliyet		Türkiye		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Evi Terk Etme	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ayrılmayı İstemek	8	21	9	27	8	22	6	18	2	15	33	21
Kıskançlık	4	10	3	9	6	16	1	29	1	8	24	15
Ekonomik Sorunlar	-	-	1	3	-	-	-	-	-	-	1	1
Alkol	1	3	1	3	-	-	-	-	-	-	2	1
Tecavüz	2	5	2	7	-	-	2	6	-	-	6	4
Aldatma	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Adli Birimlere	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Şikayet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Cinnet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Karşılıksız Aşk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Nefret	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Töre	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Gasp	-	-	-	-	1	3	-	-	-	-	1	1
Namus	1	3	-	-	1	3	2	6	-	-	4	2
Tartışma	16	42	7	21	1	46	9	26	8	62	57	37
Taciz	3	8	9	27	2	5	2	6	2	15	18	12
Belirtilmemiş	3	8	1	3	2	5	3	9	-	-	9	6
Toplam	38	100	3	10	3	10	3	10	1	10	155	100
			3	0	7	0	4	0	3	0		

Hürriyet gazetesindeki haberlerin 16'sında (%42) tartışma, 8'inde (%21) ayrılmayı istemek, 4'ünde (%10) kıskançlık; Sabah gazetesindeki 9'ar (%27) haberle ayrılmayı istemek ve taciz, 7'sinde (%21) tartışma; Sözcü gazetesindeki haberlerin 17'sinde (%46) tartışma, 8'inde (%22) ayrılmayı istemek, 6'sında (%16) kıskançlık; Milliyet gazetesindeki haberlerin 10'unda (%29) kıskançlık, 9'unda (%26) tartışma, 6'sında (%18) ayrılmayı istemek; Türkiye gazetesindeki haberlerin 8'inde (%62) tartışma, 2'ser (%15) haberle ayrılmayı istemek ve taciz, 1'inde (%8) ise kıskançlık nedeniyle kadınların şiddete maruz kaldıkları saptanmıştır. Buna göre, şiddete maruz kalan kadınların medeni taleplerinin karşılık bulmadığı, şiddet uygulayanların diyalog zemininde sağlıklı bir iletişim kuramadığı ve güven duygusunda eksiklik olduğu söylenebilir.

4.10. Kadına Yönelik Şiddetin Geçtiği Yerle İlgili Dağılım

Kadına yönelik şiddet haberlerinde, şiddetin gerçekleştiği yerlere bakıldığında; toplam 155 şiddet haberinin 60'ının (%39) koca veya sevgili evinde, 36'sının (%23) sokakta, 19'unun (%12) iş yerinde, 14'ünün (%9) baba evinde, 14'ünün (%9) arkadaş evinde gerçekleştiği, 12 (%8) haberde ise şiddetin geçtiği yer hakkında bilgi verilmediği belirlenmiştir (Tablo 13).

Tablo 13. Kadına Yönelik Şiddetin Geçtiği Yerle İlgili Dağılım

Yer	Hürriyet		Sabah		Sözcü		Milliyet		Türkiye		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Baba Evinde	3	8	3	10	4	11	3	9	1	8	14	9
Sokakta	9	24	8	24	6	16	9	26	4	31	36	23
Akraba Evinde	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Karakolda	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Adliyede	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Koca/Sevgili Evinde	16	42	11	33	18	49	11	32	4	31	60	39
İş Yerinde	3	8	7	21	2	5	4	12	3	24	19	12
Arkadaş Evinde	4	10	2	6	4	11	3	9	1	8	14	9
Belirtilmemiş	3	8	2	6	3	8	4	12	-	-	12	8
Toplam	38	100	33	100	37	100	34	100	13	100	155	100

Hürriyet'teki haberlerin 16'sında (%42) kadınların koca/sevgili evinde, 9'unda (%24) sokakta, 4'ünde (%10) arkadaş evinde; Sabah'taki haberlerin 11'inde (%33) koca/sevgili evinde, 8'inde (%24) sokakta, 7'sinde (%21) iş yerinde; Sözcü'deki haberlerin 18'inde (%49) koca/sevgili evinde, 6'sında (%16) sokakta, 4'er (%11) haberle baba evinde ve arkadaş evinde; Milliyet'teki haberlerin 11'inde (%32) koca/sevgili evinde, 9'unda (%26) sokakta, 4'er (%12) haberle iş yerinde ve belirtilmediği; Türkiye'deki 4'er (%31) haberle sokakta ve koca/sevgili evinde, 3'ünde (%24) iş yerinde, 1'er (%8) haberle baba evinde ve arkadaş evinde şiddete uğradıkları tespit edilmiştir. Bu bilgiden hareketle, evlerinde ve kamusal bir alan olan sokakta şiddete maruz kalan kadınların güven duygularının azalmasına, emniyet, güven gibi anlamları barındıran ev kavramının anlamının yitirilmesine ve kalabalıklar içinde korkuyla yaşamalarına sebep olacağı ifade edilebilir.

4.11. Kadına Yönelik Şiddetin Türüyle İlgili Dağılım

Kadına yönelik şiddetin türüyle ilgili gazetelerdeki toplam 155 haber değerlendirildiğinde; 84 (%54) haberin cinayetle sonuçlandığı, 44 (%28) haberde kadınların fiziksel şiddet gördüğü, kadınlar 22 (%14) haberde cinsel istismara uğradığı ve 4 (%3) haberde kadınların sözlü/psikolojik şiddete maruz kaldıkları görülmüştür (Tablo 14).

Tablo 14. Kadına Yönelik Şiddetin Türüyle İlgili Dağılım

Tür	Hürriyet		Sabah		Sözcü		Milliyet		Türkiye		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Fiziksel Şiddet	13	34	4	12	15	41	9	26	3	23	44	28
Cinsel İstismar	3	8	11	33	2	5	4	12	2	15	22	14
Sözlü/Psikolojik Ş.	2	5	1	3	1	3	-	-	-	-	4	3
Cinayet	19	50	17	52	19	51	21	62	8	62	84	54
Belirtilmemiş	1	3	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1
Toplam	38	100	33	100	37	100	34	100	13	100	155	100

Hürriyet gazetesindeki haberlerin 19'unda (%50) cinayet, 13'ünde (%34) fiziksel şiddet, 3'ünde (%8) cinsel istismar, 2'sinde (%5) sözlü/psikolojik şiddet; Sabah gazetesindeki haberlerin 17'sinde (%52) cinayet, 11'inde (%33) cinsel istismar, 4'ünde (%12) fiziksel şiddet, 1'inde (%3) sözlü/psikolojik şiddet; Sözcü gazetesindeki haberlerin 19'unda (%51) cinayet, 15'inde (%41) fiziksel şiddet, 2'sinde (%5) cinsel istismar, 1'inde (%3) sözlü/psikolojik şiddet; Milliyet gazetesindeki haberlerin 21'inde (%62) cinayet, 9'unda (%26) fiziksel şiddet, 4'ünde (%12) cinsel istismar; Türkiye gazetesindeki haberlerin 8'inde (%62) cinayet, 3'ünde (%23) fiziksel şiddet, 2'sinde (%15) ise cinsel istismara maruz kaldıkları saptanmıştır. Dolayısıyla şiddet uygulayanların yüksek oranda kadınların ölümüne neden olduğu sonucu çıkmaktadır.

4.12. Kadına Yönelik Şiddetin Uygulanma Biçimiyle İlgili Dağılım

Kadına yönelik şiddetin uygulanma biçimiyle ilgili gazetelerdeki toplam 155 haber incelendiğinde; 82 (%53) haberde fiziksel güçle, 33 (%21) haberde ateşli silahla, 32 (%20) haberde kesici aletle, 4'er (%3) haberde ise tehditle ve yakıcı kimyasal maddeyle kadına şiddet uygulandığı görülmektedir (Tablo 15).

Tablo 15. Kadına Yönelik Şiddetin Uygulanma Biçimiyle İlgili Dağılım

Biçim	Hürriyet		Sabah		Sözcü		Milliyet		Türkiye		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Fiziksel Güç	19	50	18	55	19	51	19	56	7	54	82	53
Tehdit	2	5	1	3	1	3	-	-	-	-	4	3
Ateşli Silah	7	18	9	27	6	16	8	22	3	23	33	21
Kesici Alet	8	22	5	15	10	27	6	18	3	23	32	20
Yakıcı Kimyasal Madde	2	5	-	-	1	3	1	3	-	-	4	3
Toplam	38	100	33	100	37	100	34	100	13	100	155	100

Hürriyet'teki haberlerin 19'unda (%50) kadınlara fiziksel güçle, 8'inde (%22) kesici aletle, 7'sinde (%18) ateşli silahla, 2'ser (%5) haberde tehdit ve yakıcı kimyasal maddeyle; Sabah'taki haberlerin 18'inde (%55) fiziksel güçle, 9'unda (%27) ateşli silahla, 5'inde (%15) kesici aletle, 1'inde (%3) tehditle; Sözcü gazetesindeki haberlerin 19'unda (%51) fiziksel güçle, 10'unda (%27) kesici aletle, 6'sında (%16) ateşli silahla, 1'er (%3) haberle tehditle ve yakıcı kimyasal maddeyle; Milliyet'teki haberlerin 19'unda (%56) fiziksel güçle, 8'inde (%22) ateşli silahla, 6'sında (%18) kesici aletle, 1'inde (%3) yakıcı kimyasal maddeyle; Türkiye'deki haberlerin 7'sinde (%56) fiziksel güçle, 3'er (%23) haberle ise ateşli silah ve kesici aletle şiddet uygulandığı belirlenmiştir. Buradan hareketle, kadınların güç, kaba kuvvet, öldürülme ve yaralanma suretiyle şiddete maruz kaldıkları söylenebilir.

4.13. Kadına Yönelik Şiddetin Sonucuyla İlgili Dağılım

Kadına yönelik toplam 155 şiddet haberinde şiddetin nasıl sonuçlandığına bakıldığında; 82'sinin (%53) ölümlle, 31'inin (%20) darpla, 19'unun (%12) psikolojik travmaya ve 14'ünün (%9) yaralanmayla sonuçlandığı belirlenmiştir (Tablo 16).

Tablo 16. Kadına Yönelik Şiddetin Sonucuyla İlgili Dağılım

Sonuç	Hürriyet		Sabah		Sözcü		Milliyet		Türkiye		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Yaralanma	4	11	-	-	8	22	2	6	-	-	14	9
Ölüm	18	47	17	52	19	51	20	59	8	62	82	53
Darp	9	24	4	12	8	22	7	21	3	23	31	20
Psikolojik Travma	5	13	7	21	2	5	3	9	2	15	19	12
Belirtilmemiş	2	5	5	15	-	-	2	6	-	-	9	6
Toplam	38	100	33	100	37	100	34	100	13	100	155	100

Hürriyet'teki haberlerin 18'inde (%47) kadınların öldüğü, 9'unda (%24) darp edildiği, 5'inde (%13) psikolojik travmaya yaşadığı, 4'ünde (%11) yaralandığı; Sabah'taki haberlerin 17'sinde (%52) kadınların öldüğü, 7'sinde (%21) psikolojik travma yaşadığı, 4'ünde (%12) darp edildiği; Sözcü'deki haberlerin 1'inde (%51) kadınların öldüğü, 8'er haberde (%22) yaralandığı ve darp edildiği, 2'sinde (%5) psikolojik travmaya yaşadığı; Milliyet'teki haberlerin 20'sinde (%59) kadınların öldüğü, 7'sinde (%21) darp edildiği, 3'ünde (%9) psikolojik travma yaşadığı, 2'sinde (%6) yaralandığı; Türkiye'deki haberlerin 8'inde (%62) kadınların öldüğü, 3'ünde (%23) darp edildiği ve 2'inde (%15) psikolojik travma yaşadığı tespit edilmiştir. Buna göre, kadınların maruz kaldıkları şiddet yüzünden hayatlarının son bulduğu, vücutlarında bu şiddetin somut izlerinin görüldüğü ve ruhsal açıdan yıpranmaların yaşanabileceği ifade edilebilir.

Sonuç

Şiddet haberlerinin artması nedeniyle Türkiye'de tirajı en yüksek olan beş (5) ulusal gazetenin haberlerinde yer alan kadına yönelik şiddet konulu tüm haber içerikleri ele alınmış ve incelenmiştir.

Gazetelerdeki şiddet haberlerinin ağırlıklı olarak iç sayfalarda ve haber biçiminde verildiği, şiddet haberleriyle başlıklarının uyumlu olduğu görülmüştür.

Kadına şiddet konusuyla ilgili sadece Hürriyet gazetesinde haber türü dışında köşe yazarlarının da bu konuyla ilgili yazılar yayımladıkları belirlenmiştir. Bu bakımdan araştırma yapılan gazeteler içinde Türkiye'de en fazla tiraja sahip olan Hürriyet gazetesinin köşe yazarlarının kadına yönelik şiddet konusuna duyarlı oldukları söylenebilir.

Gazetelerdeki kadına yönelik şiddet haberlerinin biçimsel açıdan fotoğraf kullanımları karşılaştırıldığında; Sözcü gazetesinin her haberinde fotoğraf kullandığı, diğer gazetelerin ise fotoğraf kullanmadan haber yayımladıkları tespit edilmiştir.

Araştırma yapılan tarihlerde kadına yönelik şiddet haberlerinin en az Türkiye gazetesinde ele alındığı saptanmıştır. Diğer gazeteler ise, şiddet haberlerini birbirine yakın sayıda vermiş olduğu ve toplumsal bir sorun olan şiddet haberlerini uygun şekilde ele aldıkları görülmüştür.

Kadınların en fazla orta yetişkinlik dönemlerinde şiddete maruz kaldıkları ve azımsanmayacak derecede 11-17 yaş aralığında, ergenlik dönemlerinde şiddete maruz kaldıkları belirlenmiştir. Buna göre, küçük yaşta şiddete uğrayan kişilerin yaşacağı bu psikolojik travma gelecek açısından kaygı oluşturacağı söylenebilir.

İncelenen gazetelerde en çok bekar ve resmi nikahlı kadınların şiddet gördükleri, kadınların en çok eşlerinden, eski eşlerinden, sevgililerinden ve eski sevgililerinden şiddet gördüğü belirlenmiştir. Buradan hareketle, kadınların şiddeti en yakınlarından, sevgi duygusu taşıdıkları kişilerden veya ayrılmayı kabullenemeyen, hazmedemeyen eski eş ve sevgililerinden gördükleri anlaşılmıştır.

Kadınlara yönelik şiddetin nedenleri arasında en dikkat çeken başlıkların tartışma, ayrılmayı istemek ve kıskançlık olduğu görülmüş ve kadına şiddetin en çok koca/sevgili evinde ve sokakta gerçekleştiği belirlenmiştir. Dolayısıyla huzur ve mutluluk ortamı olarak algılanan evin, kadınların en çok şiddet gördüğü mekan/alan olarak ortaya çıkması önemli bir sonuçtur.

Kadına yönelik şiddet haberlerinde, şiddet gören kadınların en çok tekme, tokat gibi fiziksel güce maruz kaldıkları, cinsel istismara, sözlü psikolojik şiddete ve cinayete uğradıkları tespit edilmiştir. Kadınlara yönelik gerçekleşen şiddetin en fazla cinayete sonuçlandığı ve kadınların en fazla fiziksel şiddet gördüğü belirlenmiştir. Gazetelerdeki toplam 155 şiddet haberlerinin yarısından fazlasında kadınların şiddet sonucunda öldüğü ve azımsanmayacak oranda da darp edildikleri belirlenmiştir.

Çalışmada, Türkiye’de en çok okunan beş ulusal gazete ele alınarak bir toplumsal sorun olan kadına yönelik şiddet haberleri bir aylık zaman zarfında incelenmiş ve analiz edilmiştir. Bundan sonraki çalışmalarda kadın yönelik şiddet konusu daha fazla ulusal gazete ele alınarak incelenebilir, yerel gazeteler ölçeğinde kıyaslama yapılabilir, araştırmanın zaman aralığı genişletilebilir, küresel boyutta sorun olan bu konuyu OECD ülkelerindeki yazılı basın, gelişmiş, gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkelerdeki yazılı basın da kıyas edilerek araştırılabilir.

Kaynakça

Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. Şiddete Maruz Kalındığında. 11 01, 2021 tarihinde <https://ailevecalisma.gov.tr/ksgm/siddete-maruz-kalindiginda/> adresinden alındı

Arendt, H. (2018). Şiddet Üzerine. İstanbul: İletişim Yayınları.

Aydede, C. (2002). Teorik ve Uygulamalı Halkla İlişkiler Kampanyaları. İstanbul: MediaCat Kitapları.

- Aydın, B. N., Kocagazioğlu, S. Y., Arda, Özge E. & Gölge, Z. B. (2016). Basında Kadına Yönelik Şiddet Haberlerinin Ele Alınış Biçimlerinin Karşılaştırılması. *Türk Psikoloji Yazıları*, 19 (Özel Sayı), 64-72.
- Baran, A. G., Sarıtaş, C. T. & Kütük, B. Ş. (2017). Medyada Kadına Yönelik Şiddet Haberlerinin İçerik ve Sunum Açısından Analizi. *Sosyoloji Konferansları*, 55(1),107-132.
- Bektaş, A. (2002). Siyasal Propaganda: Tarihsel Evrimi ve Demokratik Toplumdaki Uygulamaları. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Berelson, B. (1952). *Content Analysis in Communication Research*. Glencoe: The Free Press.
- Coştu, Y. (2009). Toplumsallaşma Kavramı Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 9(2), 117-139.
- Çobanoğlu, Ş. (2007). *Susunluk Sarmalı ve Siyasal İletişim*. İstanbul: Fide Yayınları.
- Devran, Y. (2004). *Siyasal Kampanya Yönetimi: Mesaj, Strateji ve Taktikler*. İstanbul: Odak İletişim.
- Fromm, E. (2018). *İnsanlığın Yıkıcı Kökenleri: Şiddet ve Saldırganlık Üzerine Bir İnceleme*. Ankara: Say Yayınları.
- Güney, S. (2020). *Davranış Bilimleri*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Harari, Y. N. (2015). *Hayvanlardan Tanrılara Sapiens: İnsan Türünün Kısa Bir Tarihi*. (E. Genç, Çev.) İstanbul: Kolektif Yayınları.
- Harwood, T. G. & Garry, T. (2003). An Overview of Content Analysis. *Marketing Review*, 3(4), 479-498.
- Kara, Z. & Uluç, M. A. (2019). Şiddetin Cinsiyeti: Bir Modern Toplum Anksiyetesi. *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, 11(3), 1566-1581.
- Karaca, S., Barlas, G. Ü., Öngün, E., Öz, Y. C. & Korkmaz, G. (2017). Gazetelerde Bulunan Kadına Yönelik Şiddet Haberlerinin İncelenmesi. *Hemşirelik Akademik Araştırma Dergisi*, 3(3), 137-144.
- Kazaz, M. (2007). Geleneksel Habercilikten İnternet Haberciliğine Geçiş Sürecinde Spor Basını. *Selçuk İletişim*, 4(4), 220-229.
- Keane, J. (1998). *Şiddetin Uzun Yüzyılı*. (B. Peker, Çev.) Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Kulkara, N. S., Güllü, D. & Kıvrıkoğlu, F. (2020). Şiddet ve Duygudurum Bozukluğu İlişkisi: Bir Gözden Geçirme. *Türkiye Bütüncül Psikoterapi Dergisi*, 3(6), 51-66.
- McNeill, W. H. (2002). *Dünya Tarihi*. (A. Şenel, Çev.) Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

- OECD, Organization for Economic Co-Operation and Development. OECDiLibrary. 04 01, 2021 tarihinde <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/008fcef3en.pdf?expires=1611505140&id=id&accname=guest&checksum=19D094E7A515996644A455F3EB2C7044> adresinden alındı
- Özel, S., Kutlu, A., Yaşayan, S., Küçükaras, H. & Özdemir, K. (2012). Türkçe Sözlük. Ankara: Dil Derneği Yayınları.
- Palabıyıkoglu, R. (1997). Medya ve Şiddet. Kriz Dergisi, 5(2), 123-126.
- Polat, O. (2016). Şiddet (Violence). Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 22(1), 15-34.
- Subaşı, N. & Akın, A. Kadına Yönelik Şiddet; Nedenler ve Sonuçları. 05 01, 2021 tarihinde http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/SayfaDosya/kadina_yon_siddet.pdf adresinden alındı
- Sağlık-Sen (2013). Sağlık Çalışanları Şiddet Araştırması. Ankara: Sağlık-Sen Yayınları.
- Silsüpür, Ö. (2021). Halkla İlişkiler ve Medya: Araç ve Yöntemler Üzerine Bir Çalışma. Türkiye Mesleki ve Sosyal Bilimler Dergisi, 3(5), 66-78.
- Şener, E. B. (2011). Kadına Yönelik Aile İçi Şiddeti Önlemede 4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun Değerlendirmesi. Uzmanlık Tezi, Ankara: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.
- Uyumaz, A. & Akdağ, İ. (2015). Türk Özel Hukukunda Şiddet ve Israrlı Takip Kavramı ile Israrlı Takip Mağdurunun Korunması. Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 19(2), 45-94.
- Vural, Z. B. A. ve Bat, M. (2013). Teoriden Pratiğe Kurumsal İletişim. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Waldahl, R. (1994). Siyasi Tutumlar ve Kamuoyu. (S. İrvan, Çev.) Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 1-2, 57-82.
- World Health Organization (2002). World Report on Violence and Health: Summary. Switzerland: WHO Library Cataloguing.
- World Health Organization (WHO). Definition and Typology of Violence. 05 01, 2021 tarihinde <https://www.who.int/violenceprevention/approach/definition/en/> adresinden alındı
- Yavuzer, H. (1982). Çocuk ve Suç. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Yegen, C. (2014). İnternet Haberciliğinde Kadın Cinayeti Haberlerinin Sunumu: Posta Gazetesi Örneği. The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication, 4(3), 15-28.

- Yetim, D. & Şahin, E. M. (2009). Aile Hekimliğinde Kadına Yönelik Şiddete Yaklaşım. *Aile Hekimliği Dergisi*, 2(2), 48-53.
- Yılmaz, Çiğdem. Bu Yıl Şüpheli Ölümler Arttı. *Milliyet*, 03 01, 2021.
- Yurdakul, H. (2016). Medya ve Siyaset Perspektifinden Kamuoyu. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 1(2), 81-90.
- Yurdigül, Y. & Yüksel, H. (2012). Gazeteciliğin Dönüşümü: Yeni Medyaya Entegrasyon Sürecinde Değişen Habercilik Pratikleri. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 18, 140-161.

Sosyal Medyaya Eleştirel Bir Bakış: Sosyal İkilem (Social Dilemma) Netflix Belgesel Filminin Analizi

Tarık PULURLUOĞLU¹

Öz

Son yıllarda internet, bilgisayar, akıllı telefon ve televizyon gibi, yeni medya teknolojilerinin yoğun olarak kullanıldığı bir dönem içerisinde yaşanmaktadır. Tüm bu teknolojilerin hızla popülerite kazanmasıyla birlikte günümüzde sosyal ilişkiler, bireysel yaşam ve özellikle de aile içi ilişkiler dönüşüme uğramıştır. Sosyal medya kavramını hayatımıza kazandıran yeni medya teknolojileri toplumsal hayatın her bir safhasında kendisine yer edinerek, insanların hayatlarını etkilemekte, dönüştürmekte, yaşam tarzlarında ve gündelik hayatlarında derin izler bırakmaktadır. Bu çalışmada ilk olarak sosyal medya kavramı ve sosyal medya bağımlılığına değinilmiş, daha sonra ilgili eleştirel kuramlar çerçevesinde göstergebilimsel analiz yöntemi kullanılarak Netflix dijital platformu tarafından 2020 yılında yayımlanan "Sosyal İkilem" adlı belgesel film ile ilgili analiz ve değerlendirmelere yer verilmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonucunda gelişen iletişim teknolojileri ve sosyal medya ortamlarının bilinçli kullanılmadığı takdirde bilhassa gençler üzerinde psikolojik ve sosyal anlamda çok çeşitli problemlere sebebiyet verdiği bulgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal İkilem, Sosyal Medya, Sosyal Medya Bağımlılığı, Eleştirel Kuram, Göstergebilim, Netflix

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Aksaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İletişim Bilimleri, tarikpulurlu@gmail.com ORCID: 0000-0003-1666-2044

A Critical Approach to Social Media: Social Dilemma Analysis of Netflix Documentary Film

Abstract

In recent years, we have been living in a period in which new media technologies such as internet, computer, smart phone and television are used intensively. With the rapidly gaining popularity of all these technologies, social relations, individual life and especially interfamilial have been transformed today. New media technologies that brings the concept of social media to our lives; by taking a place in each stage of social life, it influences and transforms people's lives and engrave in their lifestyles and daily lives.

In the present study, firstly, the concept of social media and social media addiction were mentioned hen using the indicative analysis method within the framework of relevant critical theories analysis and evaluations related to the documentary film "Social Dilemma", which was released by Netflix digital platform in 2020, were included. As a result of the evaluations, it has been determined that if the developing communication technologies and social media environments are not used consciously, they cause a wide variety of psychological and social problems, especially on young people.

Keywords: Social Dilemma, Social Media Addiction, Critical Theory, Semiology, Netflix

Giriş

Son yıllarda çocuklar yeni medya teknolojilerinin yoğun olarak kullanıldığı bir kültürün içerisinde doğmakta, "Dijital Kültür" olarak adlandırılan bu kültürün içerisinde büyümekte ve yine bu kültürün hayatımıza kazandırdığı teknolojik araçları kullanarak sosyalleşmektedirler. Bireylerin aile içi ve sosyal ilişkileri ise yaşanan bu kültürel dönüşüm sürecinden kayda değer biçimde etkilenmektedir. Marshall McLuhan'ın küresel köy benzetmesi bugünlerde ilgi çeken oyunlar ve araçlar sayesinde birdenbire gerçek zamanlı bir olguya dönüşmüştür. Eskiden sokakta oynadıkları oyundan akşam yemeğine zorla çağırılan çocuklar, şimdi ise bilgisayar ekranı başındaki oyundan yemeğe çağrılmaya başlanmışlardır. Geçmişte "dışardan eve girmiyor" diye eleştirilen çocuk, günümüzde ise "odasından dışarı çıkmıyor" söylemleriyle eleştirilmeye başlanmıştır (İdris, 2017, s. 599). Gençlik dönemi çeşitli sorunların gün yüzüne çıktığı bir dönemdir. Ergenlik dönemini ve sonrasını içine alan bu süreç aslında insan hayatının en önemli dönemlerinden birisidir. Bu dönmedeki bazı anlayışlar yetişkinlikte de kalıcı etkiler meydana getirmektedir. Tarihsel süreçte sinema ile başlayan televizyon ile devam eden bilgisayarlar ve cep telefonları ile zirve yapan sanal âleme bağımlılık günümüz gençliğinin temel sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır (Atak, 2020, s. 200). Yeni teknolojiler gençlere devamlı olarak sosyal medya güncellemeleri, izlenebilecek sayısız video, oldukça sürükleyici ve ilgi çekici birçok dijital oyun içerikleri sunarak onların boş vakitlerini değerlendirme süreçlerinde de değişim yaşanmasına sebep olmuştur. Anne babaların

önemli bir kısmı bu değişikliklerin çocukları açısından olumlu yönde olmadığından endişe duymakta ve çocukların ekran karşısında harcadıkları uzun sürelerin onları hem kendilerinden hem de sosyal çevrelerinden kopartarak depresyona sürüklediğinden yakınmaktadırlar (Unicef, 2017, s. 25).

Twenge tarafından “internet nesli” olarak adlandırılan 1995 yılından sonra doğan çocuklar da kendilerinden önceki nesillerde hiç rastlanmamış düzeylerde davranış bozuklukları bulgularına rastlanmaktadır. Bu internet neslinin; davranışları, boş zamanı değerlendirme biçimleri, dini ve manevi eğilimleri, cinsellikle ilgili tutumları, sosyal ve siyasi etkinliklere katılımları gibi pek çok olgunun geçmiş kuşaklarla kıyaslandığında tamamen farklılık gösterdiği görülmektedir. Z kuşağı olarak da bilinen bu dönemin çocukları, son yıllarda görülmüş en tehlikeli psikolojik problemler ile yüz yüze gelmektedirler. 2011-2012 yılından itibaren (ABD’de cep telefonunun yaygınlaşmaya başladığı tarih) kaygı, depresyon ve intihar oranlarındaki ciddi düzeyde artış bir bakıma ebeveynlerin yaşadıkları endişelerin haklılık payını gözler önüne sermektedir (Atak, 2020, s. 200-201).

Tüm bu bilgiler ışığında yapılan çalışmanın amacı, Netflix tarafından hazırlanıp 2020 yılında izleyiciyle buluşturulan “Sosyal İkilem” (Social Dilemma) belgeselini göstergebilimsel analiz yöntemini kullanarak incelemek ve belgesel içerisindeki alt metinleri görünür hale getirebilmektir.

1. Sosyal Medya Kavramı

Kişilerarası iletişimin bir özgürlük alanı olarak bahsedildiği günümüz toplumunda, sıradan insanın binlerce bireye doğrudan ulaşabilmesinin geçmişteki gibi korku yaratmadığı ve imkânsız olarak görülmediği bir dönem içerisinde yaşamaktayız. Literatürde “Yeni Medya veya Dijital Medya” çağı olarak adlandırılan bu dönemle birlikte, McLuhan’ın bahsettiği dünyanın küresel bir köye dönüşme süreci de hız kazanmıştır. Yeni medya teknolojileri tüm dünya toplumları arasında kilometrelerle ifade edilen mesafe kavramını ortadan kaldırarak; toplumları, kültürleri ve onların içerisinden geldikleri gelenekleri “sosyal medya” adı altında yeni bir sanal dünya içerisinde buluşturarak toplumları birbirlerine yakınlaştırmıştır.

Sosyal medya, yeni medya teknolojilerinin hızlı yükselişi neticesinde bilinirliğini arttırmış ve iletişim sektöründe büyük bir değişim yaşanmasına sebep olmuştur. Basit bir biçimde tanımlamak gerekirse sosyal medya; “bireyin kendi çabası sonucunda ortaya çıkardığı çok çeşitli içerikleri yeni medya teknolojileri aracılığıyla başkalarıyla paylaştığı platformlara verilen genel isim” şeklinde ifade edilebilir. Sosyal medya platformlarını geleneksel medya ortamlarından ayıran en belirgin özellik olarak kullanıcılar arası etkileşime imkân tanınması söylenebilir. Bir başka ifadeyle sosyal medya, bireylerin online olarak sanal bir ortamda buluştukları, birbirleri arasında paylaşım yaptıkları ve fiziken aynı yerde olmasalar dahi başka kişilerle kolaylıkla etkileşim içerisine girebildikleri iletişim ortamına verilen genel addır. Sosyal medya ortamında yapılan paylaşımlar metin, video, fotoğraf ya da ses kaydı gibi çok çeşitli içerikler olabilirler (Çetinöz, 2013, s. 153).

Kaplan ve Haenlein (2010, s. 60), sosyal medyayı “*Web 2.0’in ideolojik ve teknolojik temellerine dayandırılarak inşa edilen ve kullanıcı merkezli içeriğin yaratımı ile dağıtımına izin veren bir grup internet temelli uygulamalar*” şeklinde tanımlamışlardır. Günümüzde bütün insanların iletişim kurma, habere ulaşma, bilgi alma gibi birçok temel gereksiniminin karşılanmasında önemli rol üstlenen sosyal medya ortamlarının ortaya çıkışı, Web 2.0 teknolojilerinin gelişmesi ve ilerlemesiyle birlikte gerçekleşmiştir. 1979 yılında Duke Üniversitesi’nden Tom Truscott ve Jim Ellis’in internet kullanıcısı olan herkesin erişimine olanak tanıyan ve istedikleri biçimde iletiler yayınlamalarına izin veren global bir tartışma sistemi (USENET) geliştirmeleri sonucunda, günümüz sosyal medya ortamlarının temelleri atılmıştır (Akt: Mutlu ve Bazarıcı, 2016, s. 30). İlk olarak O’Reilly Medya tarafından 2004’te kullanılan Web 2.0 kavramı, ikinci nesil internet teknolojilerini, herkese açık olan iletişim sitelerini, wikileri ve sanal alemdeki iletişim kanallarını anlatmaktadır. Kısaca Web 2.0 bütün internet kullanıcılarının el birliğiyle yaptıkları paylaşımlar neticesinde ortaya çıkmış olan çok boyutlu sistemi tanımlamaktadır (Vural ve Bat, 2015, s. 3354).

Dijital medya kullanıcılarının tüketici sıfatlarına ek olarak onlara aynı zamanda aktif birer içerik üreticisi sıfatı kazanabilme imkanını da vermektedir. Sosyal medya kullanan bir birey geleneksel medyadaki pasif izleyici profilinden sıyrılıp, istediği takdirde ekranda gördüğü içeriğe katkı verip, katılımında bulunabilmektedir. Yani yeni medya kullanıcısı dilediğinde kendisi bir içerik üreticisi haline gelebilmektedir (Nuran, 2015, s. 39). Kullanıcıların medyadaki içerik üretimi sürecine aktif olarak dâhil olmalarıyla birlikte iletişim literatürü yeni bir kavram kazanmış, yeni medyanın kullanıcıları “Üretüketici” olarak adlandırılmaya başlanmışlardır. Üretüketici kavramı medya içeriklerini tüketirken, aynı zamanda birer içerik üreticileri de olan kullanıcıları tanımlamak için kullanılmıştır.

Özellikle son birkaç yılda globalleşmenin de etkisiyle birlikte medya araçlarına atfedilen güç önemli derecede artmıştır. Bu duruma bağlı olarak insanlar düşüncelerini dünyanın birçok farklı noktasına eskisinden çok daha hızlı, kolay ve ekonomik bir şekilde duyurmaya başlamışlardır. Sosyal medya ile birlikte bireyler bilgiye ve güncel haberlere kolaylıkla ulaşabilir hale gelmiş, dünyanın farklı coğrafyalarındaki kişilere düşüncelerini iletterek, birbirlerini kolaylıkla etkileyebilecek bir statüye ulaşmışlardır. Günümüzde geleneksel medya araçları tekeli olmak ve tek sesli yayıncılık yapmakla eleştirilirken, sosyal medya ortamları bireylere seslerini duyurmak için daha fazla olanak sunduğu için daha çoğulcu ve demokratik olarak değerlendirilmektedir (Tuncer, 2018, s. 10-11). Sosyal medya kavramının hayatımıza getirdiği tüm bu yenilik ve imkanlarla birlikte insanlar arasında artan kullanım sıklığı yeni bir tür bağımlılık tartışmalarını da beraberinde getirmiştir. Son yıllarda “Sosyal Medya/İnternet Bağımlılığı” kavramları sosyal bilimlerde sıkça tartışılmaya başlanmış ve birçok çalışmanın ana sorunsalını oluşturmuştur.

2. Sosyal Medya Bağımlılığı ve Gençler

Ortaya çıktıkları günden itibaren popülariteleri her geçen gün daha da artan sosyal medya platformlarından Facebook, Twitter, Instagram, Youtube, Tik Tok ve Netflix gibi sosyal ağlar hem ülkemizde hem de dünyada çok sayıda insan tarafından oldukça yoğun bir biçimde kullanılmaktadır. İnsanlara sanal bir dünya üzerinde birbirlerini takip etme ve iletişim kurma olanakları tanıyan sosyal medya ortamları, son zamanlarda bir iletişim ortamından daha çok gündelik hayatlarımızın olmazsa olmazı formuna bürünmüştür. Akıllı telefon ve internet kullanımı birçok insan için neredeyse yeme içme kadar doğal bir alışkanlık haline almış ve bu yeni teknolojiler her toplumdan, kültürden kalabalık kitleleri geniş bir sosyalleşme paydasında bir araya getirmişlerdir (Çalışkan ve Mencik, 2015, s. 255).

Günlük hayatta her bireyin yoğun olarak kullandığı internet teknolojisi en çok da gençler tarafından kullanılmaktadır. Gençlerde internet kullandıkları zamanın büyük kısmını sosyal medya ortamlarında geçirmektedirler. Günümüzde popüler olarak kullanılan sosyal medya uygulamalarının başında Facebook, Twitter ve Instagram platformları gelmektedir. Bu uygulamalarla birlikte son birkaç yılda dünya genelinde büyük bir hızla kullanıcı sayısı artan “Tik Tok” isimli video paylaşım uygulaması da anılmaya başlanmıştır. Bu uygulamaların bu denli popüler hale gelmelerinin en önemli sebebi insanların zaman ve mekân ayırımı olmaksızın çeşitli sosyal medya uygulamalarını kullanarak birtakım ihtiyaçlarını doyuma ulaştırmaları ve bu araçlar sayesinde motivasyonlarını yükseltmeleridir. Örneğin, Tik Tok uygulaması kullanıcılarına çektikleri videoları düzenleyip, başka kişilerle paylaşma imkânı sağlayarak bireylerin eğlenme ve sosyalleşme ihtiyaçlarını karşılamalarına yardımcı olurken, diğer bir yandan da burada elde edilen popülarite sayesinde maddi olarak da kazanç elde etmelerine aracı olmaktadır.

2020 yılında Tik Tok kullanım alışkanlıklarının incelendiği bir çalışmada İnönü Üniversitesi İletişim Fakültesi öğrencileri ile yapılan görüşmeler sonucunda öğrencilerin Tik Tok’u günlük eğlence ihtiyaçlarını gidermek, farklı kişilerle etkileşime girmek, stres atmak, kendilerini dijital dünyada göstermek gibi çok çeşitli nedenlerle kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır (Yetkiner ve Öztürk, 2020, s. 232). Geçen zaman ve yapılan araştırmalar bizlere göstermektedir ki bu mecraların kullanım oranları ve sürelerindeki artış her geçen gün büyümeye devam etmektedir. Sosyal ağların kullanım oranları ve sürelerindeki ciddi artışlar sonucunda “Sosyal Medya Bağımlılığı” olgusu yoğun bir şekilde tartışılmaya başlanmıştır.

Sosyal medya bağımlılığı, literatürde konu edinilmiş benzer bağımlılık türleri gibi (oyun bağımlılığı, alışveriş bağımlılığı, alkol bağımlılığı, madde bağımlılığı, internet bağımlılığı) psikolojik bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal medyanın bir internet uygulaması olduğu ve sosyal medya ortamlarına erişmek için internet bağlantısına ihtiyaç duyulduğu düşünüldüğünde, “Sosyal Medya ve İnternet Bağımlılığı” kavramlarının birbirlerinden ayrı bir şekilde değerlendirilemeyeceği açıktır (Tutgun Ünal, 2015, s. 77).

Goldberg ilk olarak 1996 yılında kullanmış olduğu internet bağımlılığı kavramını DSM-IV'te yer alan madde bağımlılığı ölçütlerinden yola çıkarak şu sözcüklerle tanımlamıştır “On iki aylık bir dönem içinde herhangi bir zaman ortaya çıkan belirtilerden 3'ü veya daha fazlasıyla kendini gösteren, klinik olarak belirgin bir bozulmaya ya da sıkıntıya yol açan uygunsuz internet kullanımı” (Tutgun Ünal, 2015, s. 79). Araştırmalarda, internetin madde bağımlılığı gibi vazgeçilemeyen bir davranış bozukluğuna dönüştüğü ve bireylerde zihinsel meşguliyet yarattığına sıklıkla vurgu yapıldığı görölmektedir.

Yapılan araştırmalar kişilerin evden dışarı çıktıklarında akıllı telefonlarını evde unuttukları zaman tedirgin olduklarını belirlemiş, bireyler bu durumda kendilerini normalden daha güvensiz hissettiklerini söylemişlerdir. Günümüzde insanların aile ve arkadaşlarıyla beraberlerken dahi kendi aralarında sohbet etmekten daha çok akıllı telefonlarıyla vakit geçirdikleri gözlemlenmektedir. Akşam uyumadan önce son yaptığımız şeyin sosyal medya hesaplarımızı kontrol etmek olması ile birlikte sabah yataktan kalkmadan yapılan ilk şey yine sosyal medya hesaplarımızı gözden geçirmek olmaktadır. Sosyal medya bağımlılığı gözlenen kişilerde toplantıdayken, okulda ders sırasındayken veya trafikte araç kullanırken telefonlarına bakamama sürelerinin uzaması huzursuzluk yaratabilmektedir (Çiftçi, 2018, s. 418). Bugünlerde insanlar özellikle de gençler diğer kişilerin neler paylaştıklarını görmek, o paylaşımlara yorum yazmak, sanal ortamda üretilen içerikleri beğenmek için deyim yerindeyse can atmaktadırlar. Bu davranış biçimleri de günümüzde yaşanan iletişim problemlerinin başlıca sebeplerini oluşturmaktadır.

Yeni medya teknolojilerinin çok önemli bir konuma sahip olduğu bu dönemde insanlar arası haberleşmeler, etkinliklere katılımlar, toplantılar, çeşitli duyuruların yayımlanması vb. birçok aktivite giderek ağ üzerinden online bir biçimde yürütölmeye başlanmıştır. İnsanların sosyal hayatlarında yaşanan bu dönüşüm ağda olmayan bireyleri de ağın içerisine çekmeye zorlamakta ve sosyal platformlara katılmaya karşı direnç gösteren bireylerin zaman içerisinde toplum tarafından dışlanması gibi sonuçlar doğurabilmektedir. Tüm bu sebeplerden ötürü bireyler yeni iletişim teknolojilerinden uzak duramamakta, aksine gün geçtikçe bu teknolojilere daha da bağımlı hale gelmektedirler.

Sanal bağımlılık ile birlikte birçok duygu, düşünce, anlayış ve alışkanlıklar yok olmaya başlamıştır. Günümüzde dini yöneliş, kitap okuma, sosyal faaliyetler vb. birçok özelliğe büyük azalmalar görölrken kronik uyku sendromu, depresyon, anksiyete bozukluğu, intihar, eşcinsellik vb. bozukluk ve rahatsızlıklarda da önemli miktarda artışlar yaşanmaktadır (Atak, 2020, s. 200). Tüm bu problemlerin sonucunda da okumaktan, çalışmaktan vazgeçen, amaçsız ve asosyal bir gençlik kitlesi meydana gelmektedir. Günümüz gençleri okul başarısını, iyi bir kariyer idealini ve evlenmek gibi fikirleri önemsememekle birlikte, otuzlu yaşlarına gelen birçok birey kendi ayakları üzerinde durmak yerine, güvenli hissettiği sınırlar içerisinde kalmayı ve ebeveynleri ile birlikte yaşamayı tercih etmektedirler (Göka, 2020, s. 56-57'den akt. Atak, 2020, s. 203).

Sosyal medya bağımlılığının günümüz çocuk ve ergenlerine en az uyuşturucu bağımlılığı kadar zararlı olabileceği vurgulanmaktadır. Sanal uzamda kişi zaman algısını kaybetmektedir. Gençlerde akıllı telefon ve sosyal medya kullanımı başladıktan sonra gerçek zaman kavramı manasını yitirmekte, bir başka ifadeyle zaman onlar adına kaybolmaktadır. Gençlerin bu yeni teknolojilere bağımlılıkları arttıkça gerçek hayattan gün geçtikçe uzaklaşmakta, bu durum da onların aile ve sosyal çevreleriyle kurdukları iletişimde ciddi sıkıntılar ortaya çıkarabilmektedir (Büyükgebiz Koca ve Tunca, 2020, s. 79).

Sosyal medya bağımlılığı kavramının daha doğru bir biçimde anlaşılması ve çalışmanın ilerleyen sayfalarında yapılacak olan değerlendirmelere ışık tutabilmesi adına konuyla ilgili iletişim kuramlarına değinmekte yarar vardır.

3. Kuramsal Çerçeve

Bilimin en temelde amacı etrafımızda olup biten olayları, olguları ve durumları anlamımıza yardımcı olmak, belirli bir mantık çerçevesinde bizlere açıklamak, tahmin edilebilir kılmak ve en sonunda kontrol edilebilir hale getirmektir. Bu amaç doğrultusunda yıllar içinde hem fen bilimleri hem de sosyal bilimlerin alanlarında birçok kuram ortaya çıkmıştır. Bilime hizmet etmek amacıyla geliştirilmiş olan kuramlar gerçeğe ulaşılması, eylemin düzenlenebilmesi ve yeni bilginin üretimine kılavuzluk etmesi açısından son derece önem arz etmektedir. Temelde sosyolojik bir kuram olan pozitivist yaklaşımlara getirilmiş olan eleştiriler ekseninde şekillendirilmiş olan bu kuramlardan biri de iletişim bilimlerinde çok önemli bir yere sahip olan eleştirel kuramdır.

Medya mesajlarının üretildikten sonra tüketim sürecine girmelerinin, ideoloji merkezli çalışmaları "İngiliz Kültürel Çalışmaları" ile başlamıştır. Bu öncü düşüncenin sahiplerinin medya mesajlarına bakış açıları, onların medyaya karşı tutumlarının belirlenmesinde de önemli bir rol oynamıştır. Ekolün hâkim düşüncesine göre, medya toplumdaki baskın düşünce ve değerleri yeniden üreten, şekillendiren bir kurumdur. İngiliz kültürel çalışmaları literatürde "eleştirel çalışmalar" olarak da anılmaktadır. Eleştirel çalışmaların ortak noktası kapitalist ekonomik düzene ve liberal siyasal sisteme yapmış oldukları eleştirilerdir ve bu sebeple eleştirel çalışmalar olarak anılmaktadır (Akbayır ve Dumlu, 2017, s. 7).

19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlarında, sosyalist ve Marksist fikirlerden etkilenen radikal bir kitle toplumu eleştirisi filizlenmekteydi. Bu radikal eleştiri, önceden karşılaşılan eleştirilerin aksine, kitle toplumunda bireylerin hareketsizleştiğini, manipülasyonlara açık hale geldiklerini ve yabancılaştıklarını vurguluyordu (Özçetin, 2019, s. 161). Alana getirilen bu eleştirilerin en dikkat çekici olanları şüphesiz Frankfurt Okulu ve okul içerisinde geliştirilen eleştirel yaklaşımlardı. Eleştirel Sosyal Teori düşüncesinin öncüsü olarak adlandırılan Frankfurt Okulu, "Frankfurt Üniversitesi Sosyal Araştırmalar Enstitüsü" adıyla 1923 yılında Almanya'da kurulmuştur. Okul, eleştirel bakış açısına sahip teori geliştirmeyi ve insanların aklındaki tutarsızlıkları belirleyerek savunucusu oldukları bakış açısını

yaymak adına yaptıkları çalışmalarla tanınan çeşitli akademisyenlere atıfta bulunmaktadır. Frankfurt okulunun önde gelen temsilcileri olarak Max Horkheimer, Theodor W. Adorno, Jürgen Habermas ve Herbert Marcuse bilinmektedir (Yaylagül, 2006, s. 85).

Eleşitrel kuram tahakküm ve sömürünün bir eleşitisidir der Herbert Marcuse (1988, s. 153). “İnsanın sınıflı toplumun üretim sürecinde yönlendirilebilir bir zmeden daha fazlası olabileceğini savunur.” Horkehiemer’a göre eleşitrel kuramın hedefi insanın “kölelikten kurtuluğu” ve “tüm bireylerin mutluluğudur.” Eleşitrel kuram bir bütün olarak toplumu dönüştürmeyi hedefler ve bunun sonucunda “içerisinde adaletsizlik olmayan bir toplum” ortaya çıkmasını arzular (Akt: Fuchs,2020, s. 40-41). Eleşitrel kuramı, Marksist düşünce yapısının temsil edildiği örneklerden birisi olarak tanımlamak mümkündür. Marksizm’in savunduğu düşünce yapısına göre kapitalist toplumlarda bazı toplumsal gruplar ekonomik ve siyasal katılımın dışında tutulmakta, para ve gücü elinde bulunduran kişilerin baskılarıyla sindirilmektedirler (Demirtaş ve zer, 2015, s. 206).

Frankfurt Okulu'nun temelde ele aldığı kuramsal yaklaşım, kültür endüstrisi kavramı olarak bilinmektedir. Theodor W. Adorno ile Max Horkheimer yaratıcısı oldukları kültür endüstrisi kavramı üzerine 1940’lı yılların ortasında çalışmaya başlamışlardır. Adorno ve Horkheimer bu kavramla birlikte, kültürel varlıkların endüstriyel olarak yeniden üretilmesini ve ortaya çıkan yeni kültürün nasıl metalaştırıldığını sorgulamışlardır (Mattelart ve Mattelart, 2009’dan akt. Gökbel, 2018, s. 65). Aydınlanmanın Diyalektiği’nin temel temalarından biri olan “bireyin tasfiyesi” Adorno ve Horkheimer’in kitle kültürü (kültür endüstrisi) analizinin merkezinde yer almaktadır. Burada tekelci kapitalist sistemin tasfiye ettiği bireyler tketickiye dönüşürken, tüketiciler de araştırma şirketleri tarafından farklı gelir gruplarına göre ayrılarak birer istatistik malzemesi olarak görülmektedirler (Özçetin, 2019, s. 175). Kültür endüstrisi bireylerin duygularına, beğenilerine, arzularına ve bilinç dışı dünyalarına yönelik ürünler üreterek bu ürünleri insanların kullanımına sunmaktadır. Adorno, kültür endüstrisi ortamında üretilen ve toplumun tüketime sunulan bilgilerle insanların bilgi ve bilinç kalıplarının tam anlamıyla uyuşmadığı fikrini savunmaktadır. Fakat bu durum egemen glerin umurunda bile değildir. Kapitalist sistemin yöneticileri için insanların neye ihtiyaçları olduğu ne istedikleri ve ne tarz ürünlerden hoşlanabilecekleri önemsenmezken, neyi daha kolay satın alıp tüketecekleri önem teşkil etmektedir. Kapitalist sistemde üreticinin birinci önceliği üretilen ürünlerle insanların gereksinim ve arzularına cevap vermek değil, bu ürünlerden maksimum düzeyde kazanç elde ederek, kapitalist pazarda byyebilmektir (Güngör, 2016, s. 160-161).

Yeni medya teknolojisi ile birlikte taşıdıkları değerin büyük önem kazandığı kitle iletişim araçları, kapitalist düzen için ekonomik, siyasal ve sosyal anlamda büyük önem arz etmektedirler. Dev medya şirketlerinin batılı tekelci patronların elinde bulunması ve elde edilen medya gücünün uluslararası şirketlere hizmet vermesi, yeni iletişim teknolojilerine günümüzde çok büyük önem verilmesine sebep olmaktadır.

Çünkü bu araçlar, yöneten kesim açısından maddi anlamda büyük gelir kapısıyken aynı zamanda bilinç yönetimi ve ideolojik yönlendirme maksadıyla da sıkça kullanılmaktadır (Yaylagül, 2006, s. 5). Medyanın, toplumda var olan az sayıdaki zengin insanların çıkarları uğruna hizmet ettiğini ve bu doğrultuda sahte bir kamusal alan inşa edildiğine vurgu yapan J. Habermas bu durumu “kamusal alanın yeniden feodalleşmesi” şeklinde tanımlamaktadır. Nihayetinde medya, toplumsal gerçekleri belirli fikir ve amaçlar doğrultusunda şekillendirerek halka iletmektedir. Bu durumu örneklerle anlatmak gerekirse; Hollywood filmlerinin Amerikan yaşam kültürünü, Mcdonalds şirketinin de fast-food yemek kültürünü bütün dünyaya gösterip, benimsetmesi medya aracılığıyla gerçekleştirilmiştir (Kurşun, 2017, s. 30-32).

Yeni iletişim teknolojilerinden hareketle günümüz dünyasının ekonomik ve sosyal gidişatı üzerinde düşünenlerden biri de “Ağ Toplumu” (Network Society) kuramıyla alana katkı sağlayan Manuel Castells’tir. Castells’e göre ağ toplumunda ekonomi yeniden organize edilmektedir. Yeni kalkınma biçiminde temel dinamik bilgidir. Bilginin üretilmesi, işlenmesi, sembollere dönüştürülerek medyanın kültür endüstrisi ortamında tüketime sunulması gibi bütün süreçler ağ ortamında gerçekleşir. Ağ toplumunda ürün bilgidir, bilgiyi üretenler işçi, kullanılan ağ ise iş yeri olarak tanımlanmaktadır. Castells bu ekonominin işçileri sınıfına akıllı telefonlar veya herhangi bir elektronik cihazla ağa erişim sağlayıp içerik üreten herkesi dahil etmiştir. Günümüz ağ toplumunda zenginlik ve yoksulluk da ağa erişip erişememek ile ilişkilendirilmektedir. Ağ toplumunda zengin ve seçkin bir birey olarak anılabilmek için dijital medya üzerindeki konumunuzu mümkün olduğunca geniş tutup çeşitlendirmeniz gerekmektedir. Bu yeni dönemde ağ dışında kalanlar yoksullaşmaya ve yalnızlaşmaya mahkumdurlar (Güngör, 2016, s. 169).

Sonuç olarak “Sosyal İkilem” belgesel filmini analiz etmek ve değerlendirmek adına yapılan bu çalışmada Frankfurt okulunun bütün dünyayı etkilediği eleştirel bakış açısı temellerine dayandırılarak hazırlanmıştır. Eleştirel bakış açısına geçmiş dönemlerde geleneksel medya araçları eleştirilirken başvurulduğu gibi, günümüzde yeni medya araçlarını eleştirirken de bu fikirlerden sıklıkla faydalanılmaktadır.

4. Netflix Platformu ve Tarihçesi

Web 2.0 teknolojisinin hayatımıza girmesiyle birlikte medya profesyonelleri ve akademisyenler arasında internetin televizyona rakip olduğu tartışmaları dillendirilmekteydi. Ancak teknolojinin hızlı ilerleyişi ve buna paralel olarak Web 3.0 teknolojisinin ortaya çıkması iletişim profesyonelleri arasında yapılan tartışmaların “televizyonun sonumu geliyor” düşüncesine evrilmesine sebep olmuştur. “Televizyon 2.0, Post Televizyon ya da Sosyal TV” olarak adlandırılan yayıncılıktaki bu yeni dönemle birlikte kullanıcılar yeni medya ile etkileşimli, çoklu ortam özelliğine sahip, hipermetinsel, izleyici üretimli içeriklerinde dahil olduğu, sosyal medya ile yöndeşmiş ve büyük bir hızla popülerlik kazanan dijital yayıncılık modelleriyle karşı karşıya kalmışlardır (Dikmen, 2016, s. 124). Günümüzde ise dijital yayıncılık dendiğinde dünya genelinde kullanıcı sayısı ve izlenme oranları da dikkate

alındıktan sonra herkesin aklına ilk olarak “Netflix” platformunun geleceği su götürmez bir gerçek olarak kabul edilmektedir. Amerika'nın Kaliforniya eyaletinde bulunan Los Gatos şehrinde 1997 yılında ortaya çıkan dijital yayıncılık platformu Netflix, kısa bir süre içerisinde bütün Dünya'da büyük bir ilgiyle karşılanmış ve popüler hale gelmiştir.

1997 yılında Reed Hastings ve Marc Randolph isimli iki arkadaşın akıllarına insanlara posta aracılığıyla DVD kiralama hizmeti verme fikri gelmiştir. 1998 yılına gelindiğinde Hastings ve Randolph tarafından DVD pazarlaması yapmak amacıyla “Netflix.com” alan adıyla bir web sitesi kurulmuştur. Sitenin kurulmasından bir yıl sonra netflix abonelik hizmeti başlatılmış ve site abonelerine aylık belirli bir ücret karşılığında sınırsız DVD kiralama ve izleme hizmeti vermeye başlamıştır. 2000 yılında netflix için devrim olarak adlandırılabilir kullanıcılarına kişiselleştirilmiş film önerileri sunan yapay zekâ destekli bir sistem kullanılmaya başlanmıştır. Netflix.com 2002 yılına gelindiğinde “NFLX” koduyla, hisse adeti 1 dolar olarak halka arz edilmiştir. 2006 yılında üye sayısı 5 milyona ulaşan netflix, 2008 ve 2010 yılları arasında şirket tarihindeki ikinci büyük devrim olarak nitelendirilebilecek bir adım daha atarak “Xbox 360, Ps3, Blu-ray oynatıcılar, Akıllı televizyon kutuları, İnternet bağlantılı televizyonlar ve Akıllı telefonlar” dahil tüm cihazlarda yayın yapabilmek adına bu teknolojileri üreten dev şirketlerle ortaklıklar kurmuştur. 2010 Yılında Netflix ilk kez Amerika dışına açılarak Kanada'da hizmet vermeye başlamıştır. Bu süreçten sonra büyüme hızını ve popüleritesini iyice artırmaya ve tüm dünyada adından söz ettirmeye başlayan netflix platformu, Latin Amerika kıtası ve Karayipler'de de hizmet vermeye başlamıştır. 2011 yılına gelindiğinde yeni üretilen televizyonların kumandalarına özel olarak Netflix tuşu eklendiği görülmüştür. 2012 yılında 25 milyon üye sayısına ulaşmayı başaran dijital platform İngiltere, İrlanda ve Kuzey Ülkelerinde de yayın yapmaya başlamıştır. Platform 2013 yılında " Arrested Development, Hemlock Grove, Orange Is the New Black ve House of Cards " adlarıyla ilk kez kendi yapımları olan dizileri yayımlamıştır. "House of Cards" adlı dizi ile üç “Primetime Emmy” ödülü kazanılmış ve bu ödüller sayesinde internet yayıncılığı alanında tarihte bir ilke imza atılmıştır. 2014 yılında üye sayısı 50 milyon sınırını geçen Netflix hizmeti aynı yıl kullanıcılarına ultra hd kalitesinde 4K yayın hizmeti vermeye başlamıştır. 2016 yılında, ülkemiz dahil 130 farklı ülkede daha hizmet vermeye başlayan Netflix toplam 190'ı aşkın ülkedeki abonelerine 21 farklı dilde hizmet sunmaktadır (Netflix-A, 2021). 20 Ekim 2021 tarihinde Netflix tarafından açıklanan rakamlara göre 213,6 milyon aktif aboneye hizmet vermektedirler (Zengin, 2021).

Platformun kendi internet sitesine girildiğinde Netflix kullanıcılarına aşağıdaki cümlelerle tanımlanmaktadır;

“Netflix; internet bağlantılı binlerce cihazda ödüllü diziler, filmler, animeler, belgeseller ve daha fazlasını içeren geniş bir arşiv sunan bir yayın hizmetidir. Tek bir reklam olmadan, istediğiniz kadar, istediğiniz zaman izleyebilirsiniz, hepsi aylık düşük bir ücret

karşılığında. Her zaman keşfedilecek yeni bir şeyler var, üstelik her hafta yeni diziler ve filmler ekleniyor!" (Netflix-B, 2021).

5. İlgili Çalışmalar

Literatür incelediğinde sosyal medyayı eleştiren birçok çalışma olmasına rağmen bu çalışmanın üzerine temellendirildiği Netflix yapımı "Sosyal İkilem" belgeseli ile alakalı doğrudan yapılmış bir çalışma bulunmamaktadır. Sosyal medya kavramı ile ilgili alan yazın tarandığında sosyal medya bağımlılığı ile ilgili yapılan çalışmalar ön plana çıkmaktadır. Çalışmanın ana sorunsalını oluşturan sosyal ikilem belgeselinin genelinde de izleyiciye bu tema üzerinden bir anlatım yapıldığı için sosyal medya bağımlılığı ile ilgili yapılmış olan bazı çalışmalara değinmekte yarar vardır.

Yazıcı ve Temel (2020) tarafından yapılan bir araştırmada dijital yaşam problemleri ile mücadele boyutunda fazlasıyla önem teşkil eden eğitici içerikli videolar analiz edilmiştir. Çalışmada Youtube'da yayınlanmış olan 10 adet eğitici içerikli kısa film, "Aşırı internet kullanımı, Siber güvenlik, Cinsel istismar, Bilginin doğruluğu/güvenilirliği ve Mahremiyet" alt başlıkları altında içerik analizi yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Çalışmadan elde edilen bulgulara bakıldığında, dijital alanda bilhassa aşırı internet kullanımı ve cinsel istismar konularıyla ilgili video içeriklerinin yoğun olarak bulunduğu ve bu tarz içeriklerin izlenme sayılarının da yüksek düzeylere ulaştığı tespit edilmiştir. Ayrıca araştırmada incelenmiş olan eğitici videoların alt yapı ve içeriklerinin profesyonellikten uzak oldukları, dijital problemlerin sadece çocuk merkezli içeriklerle donatıldığı ve dijital problemlerin soyut ifadelerle çerçeveslendiği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Aktan, (2018) yılında Aksaray Üniversitesinde farklı bölümlerde öğrenim gören 315 öğrencinin sosyal medya bağımlılık düzeylerini belirleyebilmek adına yüz yüze anket tekniğini kullanarak yaptığı çalışmasında, beklentilerin aksine öğrencilerin bağımlılık düzeylerinin "az bağımlı" seviyesinde çıktığını tespit etmiştir. Ortaya çıkan sonuçta katılımcıların üniversite seviyesinde eğitim almaları ve belli bir bilinç seviyesine sahip olmalarının etkili olduğu düşünülmektedir. Araştırmada ayrıca sosyal medyada günlük harcanan zamanın artmasına paralel olarak, bireylerin sosyal medya bağımlılık düzeylerinin arttığı tespit edilmiştir. Araştırma bulguları göstermektedir ki sosyal medya kullanıcılarının bağımlılık düzeylerinin artmasını önlemek için kullanım sürelerinin kontrol altında tutulması elzemdir. Aktan'a göre (2018, s. 419) çocuk, genç ya da yetişkin kullanıcıların sosyal medyada vakit geçirdikleri süreleri denetim altında tutmak bağımlılığın önüne geçebilmek adına atılacak önemli adımlarından birisidir.

Üniversite öğrencilerinin bağımlılık düzeylerinin ölçüldüğü bir başka çalışma ise Gazi Üniversitesinde eğitim gören 283 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgulara bakıldığında sosyal medya, katılımcılar tarafından önemli bir sosyalleşme ortamı olarak görülmektedir. Katılımcıların (%74,2)'si gün içerisinde yüz yüze iletişim kurdukları kişilerle dijital ağlar üzerinden yeniden iletişime geçtiklerini belirtmişlerdir. Araştırmada ulaşılan sonuçlardan bir diğeri ise katılımcıların sosyal

medyada çok fazla vakit geçirdiklerini düşündükleri halde sosyal medya da aktif olma durumundan vazgeçemediklerini belirtmeleridir. Bu durumdan rahatsız olanlar (%47,2)'lik bir oranla neredeyse anketi cevaplayanların yarısını oluşturmaktadır (Hazar,2011, s. 171-173).

6. Amaç ve Yöntem

Toplum bilimi olarak tanımlanan iletişim bilimleri, bireylerin ifadeleri anlamlandırabilmesi sürecinde onlara yardımcı olmaktadır. İletişim bilimlerinin içerisinde barındırdığı bir yöntem olan göstergebilim, bir metnin ya da görüntünün görünen anlamının dışında, o metnin altında yatan gerçek anlamının bulunmasını hedefleyen bir araştırma yöntemi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Modern manada göstergebilimin temelleri 20. yüzyılın başlarında inşa edilmiştir. Göstergebilimsel analizler bu dönemde Ferdinand Saussure ile C. Sanders Peirce başta olmak üzere, yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Saussure (1985, s. 18), literatürde "Semiology" olarak bilinen göstergebilimi "Genel Dilbilim Dersleri" ismiyle yapmış olduğu çalışmasında "Göstergelerin günlük hayatın içerisindeki durumunu inceleyen bir bilim dalı" şeklinde tanımlamıştır. Sanders Pierce, Ferdinand Saussure, Bahtin, Boudrillard, Jakobson, Eco ve Barthes gibi iletişim alanında önde gelen bilim insanlarının verdikleri katkılarla kuramsallaştırılan göstergebilim, açıklama şekilleri bakımından çeşitlilik göstermektedir (Okutan, 2013, s. 14).

Saussure ve Peirce'nin temellerini attığı göstergebilimsel analiz yöntemine en büyük katkıyı Fransız bilim insanı "Roland Barthes" yapmıştır. Dil bilimci R. Barthes'in göstergebilim alanında yapmış olduğu çalışmalar, Saussure'in alandaki dil sınırını aşmış, bireylerin günlük hayatlarının bir parçası olan kıyafetler, arabalar, resimler, tablolar, dizi, müzik ve filmler gibi pek çok alanın göstergebilimsel çözümlenmeye tabi tutulabilmesine imkân vermiştir. Bu durumu bir örnekle açıklayan Barthes, ekranda karşılaşılan bir film sahnesinde oyuncunun saçından makyajına, yüz hatlarında oluşturulmuş yapay çizgilere kadar karşılaşılan birçok olgunun bir anlamlandırma süreci sonunda meydana geldiğini belirtmektedir. Barthes, bireylere aktarılmak istenen anlamın doğrudan dil kullanılarak değil, çeşitli göstergeler dizgesi aracılığıyla iletildiğini savunmaktadır (Barthes, 2014, s. 65). Çobaner, (2013, s. 220) medya mesajları üzerinde çalışmanın metindeki ileti ve anlamları incelemeyi gerektirdiğinden bahsederken, görüntülerin anlamların karşı tarafa iletilmesinde daha başarılı olduğunu belirtmektedir.

Barthes, göstergebilimin standartlarını yapısal dilbilimden kaynaklanan dört başlığa göre değerlendirmiştir. Bu dört başlık; "Dil ve Söz, Gösteren ve Gösterilen, Dizge ve Dizin, Düz anlam ve Yan anlam" olarak bilinmektedir. Bu başlıklar altında göstergebilim açısından en önemli olanlar "Düz anlam ve Yan anlam" başlıkları olarak öne çıkmaktadır (Akbayır ve Dumlu, 2017, s. 6-7). Anlamlandırma olarak da bilinen düz anlam ve yan anlam, hedefe verilmek istenen asıl mesaja ve söylenmek istenen asıl söze işaret etmektedir. Barthes, her göstergebilimin bir gösteren ve bir gösterilenle ilişkili olduğuna vurgu yapar. Burada gösterge tek başına bir anlam ifade

etmemektedir. Anlamlama dediğimiz göstergeye ulaşabilmek, yan anlamı veren gösteren (biçim) ile, gösterilenin (içerik) birleşmesi sonucunda ortaya çıkmaktadır. Kısacası gösteren ile gösterilen bir araya geldikten sonra gösterge ortaya çıkmaktadır (Laloğlu, 2017, s. 109-110).

Göstergebilimsel analiz yöntemi ile hedeflenen; bir yazı veya görüntü içeriğinin açık/görünen anlamının dışında, çözümlenen içeriğin arka planında yatan ve verilmek istenen üstü örtülü mesaja (yan anlam) ulaşabilmektir. Barthes'e göre bir metni anlamlandırılabilmesi adına düz anlam ve yan anlam olgularının iyi düzeyde çözümlenmesi gerekmektedir. Anlamlandırma evresinin ilki olarak bilinen, düz anlam (denotation) aşaması göstergenin herkes tarafından görülebilen açık anlamına göndermede bulunmaktadır. (Dağtaş: 2012'den akt. Çobaner, 2013, s. 221). Anlamlandırmanın ikinci aşaması yan anlam (connotation) ise göstergenin seyircinin hislerine, heyecanına ve kültürel değerlerine dolaylı yollardan yapılan göndermeler sonucunda ortaya çıkan derin anlamı yansıtmaktadır. Yan anlam, görüntüsel bir olgu olmasının dışında daha çok kültüre özel olarak anlamlandırılır ve bu aşamada göstergelere pek çok anlam yüklenebilirken her insanın içeriği anlamlandırma düzeyi farklı boyutlarda gerçekleşebilmektedir (Akbayır ve Dumlu, 2017, s. 7).

Bu çalışmanın da en temelde amacı yukarıda detaylarıyla birlikte açıklanan göstergebilimsel analiz yönteminden faydalanarak Netflix dijital platformunda yayımlanan "Sosyal İkilem" (Social Dilemma) isimli belgesel filminin alt metinlerini görünür hale getirebilmektir. Çalışmada, Barthes'in göstergebilimsel yöntem literatürüne kazandırdığı kavramlar olan "düz anlam ve yan anlam" olguları çerçevesinde değerlendirmeler yapılacaktır.

7. Bulgular ve Yorum

Tablo 1. Belgesel Başlangıç Sahnelerinin Göstergebilimsel Analizi.

Gösterge	Gösterilenler	
	Düz Anlam	Yan Anlam
Konuşmacılar, Sade ortam, Koltuk, Sandalye, Akıllı Telefon.	Röportaj için hazırlanan konuşmacılar.	Tedirgin, endişeli ruh hali. Telefon bağımlılığı.

Görsel 1-2

Belgeselin başlamasıyla birlikte popüler sosyal medya sitelerinin üst kademeleri ve karar mercilerinde yönetici pozisyonlarında çalışmış kişilerin yapılacak olan çekimlere hazırlık aşamalarına tanıklık ediyoruz. Buradaki görüntülerde izleyici çekim için hazırlık yapan konuşmacıları görmektedir. Görüntü içerdiği yan anlam bakımından değerlendirildiğinde ise konuşmacıların tek bir koltuk/sandalyeden başka bir eşyanın olmadığı bu görüntüyle izleyiciye sorgu odalarını anımsatan boş bir oda da çekimlerinin yapılması ve daha belgeselin başında yüzleri ile davranışlarına yansıyan huzursuzluk, tedirginlik ve endişeli olma halleridir. Bu durum bireylerin yaşadıkları iletişim kaygısını belirgin hale getirmektedir. Çakmak (2018, s. 36) iletişim kaygısını, kişinin bir başka kişi veya kişilerle iletişim halindeyken hissettiği endişe, korku ve gerginlik hali olarak tanımlamaktadır. Bireylerin, iletişim halinde duydukları kaygı onların tavır ve davranışlarına yansımaktadır. Bunun sonucunda da kişinin o anda çektiği sıkıntı belirgin hale gelmektedir ve bu durum da yaşanan iletişim kaygısı durumunu ortaya çıkarmaktadır. Son olarak sol taraftaki görselde (Sahne-1) gösterilen konuşmacının belgeselin tamamı boyunca eleştirmekte olduğu akıllı telefon bağımlılığından aslında kendisinin de muzdarip olduğunu izleyiciye hissettiren kare ise yönetmenin izleyiciye vermek istediği bir başka yan anlam içeren mesaj olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 2. Aile İçi İletişim Problemlerine Örnek Teşkil Eden Sahnelerin Göstergebilimsel Analizi.

Gösterge		Gösterilenler	
		Düz Anlam	Yan Anlam
Sahne 3.	Baba ve oğul.	Bir masa etrafında oturan baba ile oğul.	Aile içi iletişim problemi ve telefon bağımlılığı.
Sahne 4.	Anne ve kız.	Akşam yemeği hazırlığı.	Aile içi iletişim problemi ve telefon bağımlılığı.

Görsel 3-4

Sahne-3'te izleyiciler baba ve oğulun evin salonunda bir araya geldikleri kısa bir görüntüyle karşılaşmaktadırlar. Görüntü yan anlam bakımından incelendiğinde, baba ile oğul arasında hiçbir sözlü iletişimin gerçekleşmediği görülmektedir. Görüntüde baba oğlunun salona geldiğini fark ettiği halde ona hiçbir şey söylemeden akıllı telefonuyla ilgilenmeye devam ederken, erkek karakterde babası ile iletişim kurmayı tercih etmeden direkt olarak ödevleriyle ilgilendiği bir sahneye tanıklık etmekteyiz. Sahne-4 incelendiğinde ise düz anlam olarak izleyiciye akşam yemeği hazırlığında olan ve kızından kendisine yardım etmesini isteyen anne ile kendisinden yardım istenilen evin küçük kızı gösterilmektedir. Sahne yan anlam bakımından incelendiğinde akıllı telefonundan kafasını kaldırmayan ve annesini duymazdan gelen ergen bireyin akıllı telefon/sosyal medya bağımlılık düzeyi izleyiciye yansıtılmaktadır. Bu görüntülerden hareketle yeni medya araçlarının hayatımıza girmesiyle birlikte önemli bir tartışma konusu haline gelen kişilerarası iletişimin ve aile içi ilişkilerin zayıfladığı, insanların bu yeni dönemde daha içe kapanık kişiliklere büründükleri tartışmaları akıllara gelmekte ve desteklenmektedir.

Tablo 3. Gençlerde İletişim Kurma Problemi ve Telefon Bağımlılığına Örnek Teşkil Eden Sahnelerin Göstergibilimsel Analizi.

Gösterge		Gösterilenler	
		Düz Anlam	Yan Anlam
Sahne 5.	Genç erkek karakter ve arkadaşı.	Kafede oturan iki arkadaş.	Kişilerarası iletişimsizlik ve telefon bağımlılığı.
Sahne 6.	Genç erkek karakter.	Sosyal medyada gezinen genç birey.	İçe dönük birey ve akıllı telefon dolayımı sosyalleşme.
Sahne 7.	Genç erkek karakter.	Ders dinleyen öğrenci.	Telefon bağımlılığı.

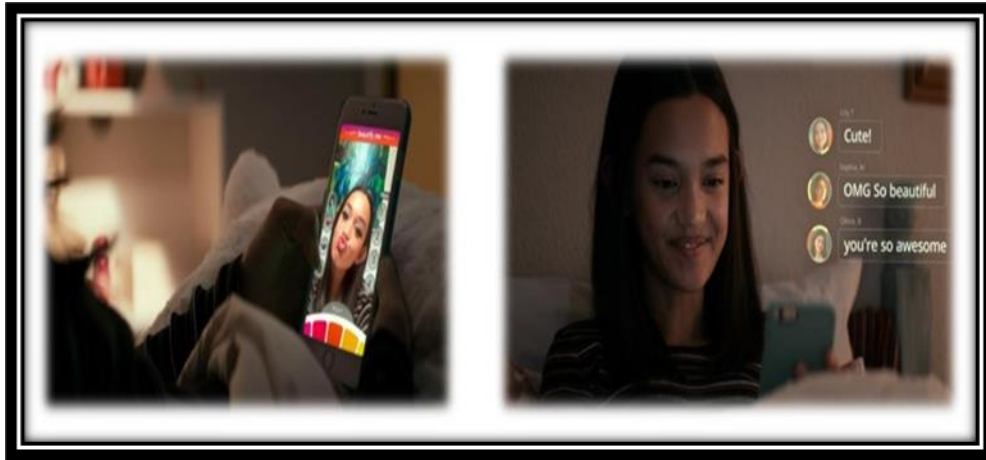
Görsel 5-6-7

Bu bölümde ele alınan sahnelerden Sahne-5 incelendiğinde, bir kafede oturan iki genç arkadaşın birbirleriyle iletişim kurmak yerine ikisinin de akıllı telefonlarıyla ilgilendikleri görülmektedir. Sahne-6 incelendiğinde genç erkek karakterin yine aynı kafede hemen arka masalarında oturan kız arkadaşı ile yüz yüze iletişim kurmak yerine sosyal medya aracılı iletişimi tercih ettiği görülmektedir. Sahne-7 incelendiğinde ise düz anlam olarak okulda ders dinleyen bir öğrenci görülmekteyken, görüntü yan anlam bağlamında değerlendirildiğinde sıranın üzerindeki akıllı telefon göze çarpmakta ve bu durumun öğrencinin derse olan ilgisini ve dikkatini fazlasıyla dağıttığı görülebilmektedir. Günümüz gençlerinin birçoğunda gözlemlenen sanal uzamda iletişim kurma ve arkadaşlık edinme alışkanlıkları bireylerin fiziksel dünyada gün geçtikçe daha az bir araya gelmelerine neden olmaktadır. Gençler fiziksel olarak bir araya gelseler dahi ortamdaki varlıklarını unutarak yine akıllı cihazları aracılığıyla dijital dünyada iletişim kurmayı tercih etmekte ve deyim yerindeyse o cihazların içinde yaratılan sanal dünyaya hapsolmaktadırlar. Tüm bu davranış pratikleri yeni neslin fiziksel ortamlara

katılımını giderek daha da zayıflatmakta birlikte, onlar için odalarına kapanma, bireyselleşme ve zamanla yalnızlaşma gibi çeşitli psikolojik problemler yaşamalarına sebep olmaktadır.

Tablo 4. Benlik Sunumu Kavramı ve Kullanımlar Doyumlar Teorisine Örnek Teşkil Eden Sahnelerin Göstergebilimsel Analizi.

Gösterge		Gösterilenler	
		Düz Anlam	Yan Anlam
Sahne 8.	Akıllı telefon ve fotoğraf.	Yatakta telefonuyla oynayan kız.	Filtre programı kullanımı ve idealize edilmiş görüntü.
Sahne 9.	Kız çocuk karakter.	Sosyal medyada profiline gelen yorumları inceleyen kız çocuk.	Hedeflenen doyuma ulaşmanın verdiği mutluluk.
Sahne 10.	Kız çocuk karakter.	Sosyal medyada profiline gelen yorumları inceleyen kız çocuk.	Olumsuz yorum karşısında yaşanan mutsuzluk ve huzursuzluk.
Sahne 11.	Kız çocuk karakter.	Ayna karşısında ağlayan kız çocuk.	Psikolojik çöküntü, bunalım ve içe kapanma.

Görsel 8-9

Kişilerarası iletişimde bireyler toplumdaki diğer insanlar tarafından beğenilip, kabul görebilmek adına farklı sunum şekilleri belirlemektedir. Bu durum kişinin toplumda başkaları tarafından nasıl algılanmak istediğiyle ilişkilidir. Erving Goffman'ın literatüre kazandırdığı benlik sunumu kavramı insanların kendi kendilerini sunum biçimleri üzerine yoğunlaşır. Goffman çalışmasında insanların kendilerini ifade etmek amacıyla çok çeşitli teknikler geliştirdiklerinden bahsetmektedir. Çünkü insan yaratılışı gereği başkaları tarafından sevilme ve beğenilmek istemektedir. Goffman kuramında insanları kendi yaşamlarının aktörleri ya da oyuncularını olarak tanımlamaktadır (Güngör, 2016, s. 338-342). Goffman'ın söylediği gibi karşı tarafta

izlenim oluşturma ve bununla birlikte gerçekleşen sosyal benliği yaratma süreci sosyal hayatımızın en önemli zamanlarından biri haline gelmektedir. Gerçek olan ile sahte olan arasındaki farkın gün geçtikçe kaybolduğu, hatta ayırt edilemez hale geldiği günümüz toplumunda insanlar ağ üzerinden kendilerine sanal kimlikler oluşturarak gerçek kimliklerini gizleyebilmekte, kafalarında kurup idealize ettikleri benliklerini ise sanal alemde kullanabilmektedirler. Bilhassa günümüz gençliğinin sosyal medya ortamlarında kendilerini daha özgür hissederek gerçek yaşamda ulaşamadıkları kişilik ve başarı profillerini sosyal medya ortamlarında sergileme eğiliminde olduklarıyla sıkça rastlanmaktadır (Kavut, 2018, s. 6).

Sahne-8 incelendiğinde ergenlik çağındaki küçük kız karakterin yatağında akıllı telefonuyla ilgilendiğini ve hayalinde idealize ettiği görünüme kavuşmak adına günümüzde sıklıkla başvurulan fotoğraf filtreleme (düzenleme) programlarından faydalandığı görülmektedir. Sahne-9 incelendiğinde ise kız karakterin çeşitli filtreler uyguladıktan sonra sosyal medya hesabında paylaştığı fotoğrafa gelen güzel yorumlara verdiği tebessüm ve bu yorumlardan dolayı ortaya çıkan mutluluk hali izleyiciye gösterilmektedir. Çetin'e göre (2015, s. 786) sosyal medya kullanıcıları dijital platformlarda ürettikleri içeriklerle sosyal bir kişilik profiline bürünürlerken diğer bir yandan da paylaştıkları içeriklerin beğenilmesini ve bu içeriklere diğer kullanıcılar tarafından yorum yapılmasını beklemektedirler. Yaratılan bu dijital dünyada yalnızca "gösterme ve görünme" amaç edinilmiş ve bu minvalde bir ortam tasarlanmıştır. Günümüzde sosyal medya araçlarını kullanan birçok kişinin özellikle de gençlerin, kendilerini etraflarındaki insanlara sürekli olarak anlatmak, tanıtmak ve beğendirmek zorundaymış gibi hissettikleri görülmekte, paylaşımlarına gelen beğeni, yorum sayılarına göre de belirli bir doyuma ulaştıkları gözlemlenmektedir.

Görsel 10-11

Günümüzde iletişimin ana karakteristik özelliklerinden biri aracılanmış niteliğidir. Medya kullanım alışkanlıklarıyla ilgili olarak iletişim çalışmalarına baktığımızda 1970'li yıllarda Blummer ve Katz tarafından ortaya konulan "Kullanımlar ve Doymalar" teorisi üzerinden bir değerlendirme yapılabilir. Türk'e göre (2017, s. 2) kullanımlar ve doymalar yaklaşımı bireylerin medyayı bilişsel, duygusal ve sosyal anlamda tatmin elde etmek için kullandıkları görüşü üzerine temellendirilmiştir. Bu

bağlamda kullanıcı çevreyle, arkadaşlarıyla ya da dünya ile ilgili bilgi ihtiyacını karşılamak için medyayı kullanarak bilgisel tatmin elde eder. Bireyler aynı zamanda sevgi, saygı, takdir görme gibi içsel motivasyon unsurlarını tatmin etmek için yani duygusal tatmini sağlamak amacıyla da medyayı yoğun olarak kullanmaktadırlar.

Yukarıdaki görselde paylaşılan Sahne-10 incelendiğinde, ergenlik çağındaki kız çocuk karakterin sosyal medya üzerinden paylaştığı fotoğrafa gelen olumsuz bir yorum sonrasında yüzünde şekillenen mutsuzluk ve huzursuzluk ifadesi izleyiciye yansıtılmaktadır. Sahne-11’de ise ayna karşısında kendisini izleyen kız karakterin sosyal medya üzerinden gelen eleştiri sonrasında yaşadığı psikolojik bunalım ve sonrasında gözlerinden süzülen yaş dikkat çekmektedir. Sosyal medya ortamlarını herkes gibi belirli bir doyum elde etmek için kullanan bireyin olumsuz bir paylaşım ve yorumla karşılaştığında yaşayacağı içsel bunalıma örnek teşkil eden bu sahne, günümüzde çoğu genç bireyin kendi içinde yaşamış olduğu benzer problemlere ışık tutmaktadır.

Tablo 5. Gerbner’in Ekme Kuramı ve Goffman’ın Çerçeveleme Kuramına Örnek Teşkil Eden Sahnelerin Göstergebilimsel Analizi.

Gösterge		Gösterilenler	
		Düz Anlam	Yan Anlam
Sahne 12.	Genç erkek karakter ve video görselleri.	Akıllı telefonu aracılığıyla video içerikleri izleyen genç birey.	Yeni fikir oluşumu ve etkilenme süreci.
Sahne 13.	Genç erkek karakter ve video görselleri.	Akıllı telefonu aracılığıyla video içerikleri izleyen genç birey.	Yeni fikir oluşumu ve etkilenme süreci.
Sahne 14.	Genç erkek karakter ve siyasi eylemciler.	Protestocuların arasında gezinen genç birey.	Medyadan etkilenme ve eyleme geçme.
Sahne 15.	Genç erkek karakter ve siyasi eylemciler.	Gösteriler sırasında tutuklanan genç erkek.	Tedirginlik, pişmanlık ve huzursuzluk hali.

Görsel 12-13

İletişim kuram ve yaklaşımları incelendiğinde en ilgi gören kuramlardan birisi de George Gerbner tarafından “1969” yılında geliştirilen “Ekme Kuramı” (Cultivation Theory) olmuştur. Geliştirildiği zamandan günümüze kadar televizyonun etkilerini değerlendirmek amacıyla sıkça başvurulan bu kuramdan, günümüz yeni medya araçlarının etkilerini araştırıp, değerlendirirken de sıkça faydalanılmaktadır. Güngör’e göre (2016, s. 114) bu kuramın temelinde televizyonun inançları, düşünceleri etkilemede ve davranış biçimleri oluşturmada büyük güce sahip olduğu görüşü yatmaktadır. Gerbner, televizyondan sunulan iletilerin insanlar üzerinde hemen etki yapmadığından bahsetmektedir. Bu süreçte izleyiciye çok çeşitli formatlarda (haber, drama, müzik, eğlence...) vb. verilen iletiler zamanla onların inançları, düşünceleri, değerleri içerisinde sızarak tutumlarını, davranışlarını ve tavır alış biçimlerinin üzerinde etkisini göstermekte ve şekillendirmektedir.

Medya tarafından maruz kalınan içeriklerin etkilerinin incelendiği kuramlardan bir diğeri ise ilk kez Goffman tarafından kullanılan “Çerçeveleme Kuramı” olarak bilinmektedir. Çerçeveleme teorisinden, birçok farklı alanda algı ve kanaat oluşturma bağlamında yararlanılmaktadır. Teori iletişim çalışmalarında ise sıklıkla medya araştırmalarında kullanılan, medyanın gündem yaratma işlevine odaklanan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Savaş, 2015, s. 158). Baskın ideolojinin taşıyıcısı görevi gören çerçeveler, toplumların günlük yaşamlarında önemli yeri olan haber metinlerinin anlamlandırılması ve toplumsal gerçekliğin kurgulanmasında büyük rol oynamaktadırlar. Toplumsal süreçler içerisinde toplumun benimsediği egemen söylemler tarafından belirlenen çerçeveler, haber metinlerinin üretim sürecinde de kullanılmaktadır. Bir çeşit kategorizasyon da denebilecek bu çerçevelerin, alımlayıcı toplulukların kendi çerçeveleri ile etkileşime girmesiyle gelişen süreçte de toplumsal gerçeklik inşa edilmektedir (Küçük Durur, 2011, s. 29). Çerçevelemenin sonuçları bireysel ve toplumsal düzeyde anlaşılabilir. Bireysel düzeydeki sonuç, belirli çerçevelere maruz kalmaya bağlı olarak bir konu ile ilgili tutumların değişmesi olabilmektedir. Toplumsal düzeyde ise çerçeveler, siyasal toplumsallaşma, karar

verme ve toplu eylemler gibi sosyal düzeydeki süreçlerin şekillenmesine katkıda bulunabilmektedir (Erdoğan, 2014, s. 37).

Sahne-12 ve Sahne-13 incelendiğinde fikir ve görüşlerinin manipüle edilmeye ve şekillendirilmeye açık, çevresinde olan bitenlerden etkilenme oranlarının olgunluk dönemine oranla daha yüksek seviyelerde olduğu bir yaşta olan (ergenlik çağı) genç erkek bireyin, akıllı telefonu aracılığıyla kullandığı sosyal medya uygulamaları üzerinden yoğun bir biçimde siyasal içerikli paylaşım ve mesajlarla karşılaştığı izleyiciye gösterilmektedir. İlerleyen süreçte çocuğun karşısına çıkan siyasal içeriklere ilgi duymaya başladığı görülmekte ve izleyiciler çerçeveleme kuramıyla anlatılmak istenen medyanın belirli bir konuda insanların tutum ve davranışlarını şekillendirebileceği yönündeki görüşün gerçek hayatta yansımaya şahitlik etmektedirler.

Görsel 14-15

Sahne-14'te ise sürekli maruz kaldığı siyasal içerikler ve fikirlere zamanla etkilenen genç karakterin sokakta yapılan siyasal bir eyleme katıldığı görülmektedir. Bu görüntüyle birlikte Gerbner'in ekme kuramında belirttiği kitle iletişim araçlarının insanların düşüncelerini istenilen doğrultuda yavaş yavaş ve zamanla şekillendirdiği görüşü desteklenmektedir.

Sahne-15'te ise o ortamda neden ve ne şekilde bulunduğunu dahi tam olarak idrak edemediği protestonun sonucunda diğer eylemcilerle birlikte tutuklanan erkek çocuk karakterin tedirgin ve pişman görüntüsü izleyiciye resmen bir uyarı niteliğinde yansıtılmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Yeni iletişim teknolojileri hayatımızda gerçek dünyanın yanında sanal bir dünya kurgulamamıza olanak sağlamıştır. Bir yandan insanların fitratında olan merak duygusu, çevrelerinde olan bitenlerden haberdar olma istekleri, diğer yandan ise popüler kültürle birlikte daha da ön plana çıkan başka kimseler tarafından beğenilme, ilgi görme arzusu yeni medya teknolojilerinin hayatımızda yer edinmesiyle birlikte hat safhaya ulaşmıştır. Son yıllarda bütün insanlığın en popüler olgularından biri haline gelen sosyal medya ortamları, bünyesinde barındırdığı sayısız içerik ve

kullanıcılarına sunduğu çok yönlü iletişim pratikleri sayesinde günlük yaşantımızın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Yeni medya teknolojilerinin önlenemez yükselişi her geçen gün büyük bir hızla devam etmekte ve gelişmekteyken, insanların da bu teknolojilere olan bağımlılık düzeylerinin aynı oran ve hızla arttığı gözlemlenmektedir.

Frankfurt okulunun önde gelen düşünürlerinden birisi olan Max Horkheimer, “İnsanın eşya üzerinde iktidar kurma isteği ne kadar yoğun olursa, eşyanın onun üzerindeki tahakkümü de o kadar ağır olur ve insan da gerçek bireysel özelliklerinden o kadar uzaklaşır, zihni giderek bir biçimsel akıl otomatına dönüşür” sözleri ile günümüzde yaşanan problemlere önemli düzeyde ışık tutmaktadır (Özçetin, 2019, s. 171). İncelenen belgesel filmle birlikte hayatımıza getirdiği problemlerin bir kez daha farkına varılıp sorgulandığı akıllı telefon ve internet bağımlılığı, teknolojinin bireyler üzerindeki tahakkümünü gözler önüne sermektedir. Günümüzde önlenemez bir hızla üretilen ve tüketilen tüm bu teknolojiler, bireyleri ve özellikle de genç nesilleri sosyalleşmekten alıkoymakta, yalnızlaştırmakta ve ie kapanık bireyler haline dönüştürmektedir.

Çalışmanın üzerine temellendirildiği “Sosyal İkilem” belgesel filminde izleyiciye verilmek istenen en temel mesaj, üretilen tüm bu yeni teknolojilerin bilinçli kullanılmadıkları takdirde bireyler açısından ortaya çıkarabilecekleri büyük problemleri izleyiciye aktarabilmektir. Kişinin ilgisini çekmeye yönelik geliştirilen algoritma ve yazılımlar sayesinde dijital dünyanın içerisinde kaybolan bireylerin yine bu dünyada yollarını bulabilmeleri adına yeni medya ortamlarını ve dijital ağları ne şekilde doğru kullanacakları, bu teknolojilerden nasıl faydalanmaları gerektiikleri konusunda bilinçlendirilmeleri son derece önem teşkil etmektedir. Tüm bu bilgiler ışığında okullarda yeni medya, akıllı telefon bağımlılığı, teknoloji ve internet bağımlılığı, sanal uzamda kendini korumak, medya okuryazarlığı gibi çeşitli konular ders müfredatına zorunlu olarak eklenmeli ve alanında uzman kişiler tarafından çocuklar ile ebeveynler bilgilendirilerek, medyada ortamında maruz kalınan içerikler karşısında bilinç seviyesi yüksek bir toplum oluşturmak amaç edinilmelidir.

Kaynakça

- Akbayır, M., Dumlu A. (2017). "Bir Göstergebilimsel Analiz Örneği: The Watchtower Of Turkey", International Congress Of Eurasian Social Sciences (ICOESS), Antalya, Türkiye.
- Aktan, E. (2018). Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Medya Bağımlılık Düzeylerinin eşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi. Erciyes İletişim Dergisi, 5 (4), 405-421.
- Atak, M. (2020). Sanal Dünya Sarmalında Gençlik. Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 7 (9), 199-209.
- Barthes, R. (2014). Çağdaş Söylenler, eviri: Tahsin Yücel. 4. Baskı. İstanbul: Metis Yayıncılık.

- Büyükgebiz Koca, E., ve Tunca, M.Z. (2020). İnternet ve Sosyal Medya Bağımlılığının Öğrenciler Üzerindeki Etkilerine Dair Bir Araştırma. *Alanya Akademik Bakış*, 4(1), Sayfa No. 77-103.
- Çakı, C. (2018). Mitinglerin Propagandadaki Rolü: Nürnberg Mitinglerine Ait Fotoğrafların Göstergibilimsel Analizi. *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 5 (1), 59-79.
- Çakmak, V. (2018). İletişim Kaygısı ve Sosyal Medya. *Konya Eğitim Yayınevi*. 1. Baskı.
- Çalışkan, M. ve Mencik, Y. (2015). Değişen Dünyanın Yeni Yüzü. *Akademik Bakış Dergisi*. Sayı:50.
- Çetin, E. (2015). Sosyal Paylaşım Ağlarında Fotoğraf, Yer/Mekân, Bildirim Paylaşımları ve Mahremiyet: Facebook Örneği, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. Cilt: 8 Sayı: 41: 779-788.
- Çetinöz, N. (2013). Yeni İletişim Teknolojileri, Sosyal Medya. T.C. Anadolu Üniversitesi Yayın No: 2925.
- Çiftçi, H. (2018). Üniversite Öğrencilerinde Sosyal Medya Bağımlılığı. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7 (4), 417-434.
- Çobaner, A.A. (2013). Sağlık İletişiminde Korku Ögesinin Kullanımı: Sigara Paketlerinde Kullanılan Sigara Karşıtı Görsellerin Göstergibilimsel Analizi. *İletişim Kuram ve Araştırmaları Dergisi*, 37, 211-235.
- Demirtaş, H., Özer, N. (2015). Eleştirel Kuram Açısından Eğitim ve Eğitim Yönetimi *Journal of Teacher Education and Educators*. 4(2): 206-227.
- Dikmen, E. (2016). Türkiye’de Televizyon Yayıncılığının Yeni Medya Yapılanması. Televizyon ve Teknoloji Ekseninde Eleştirel Bir Değerlendirme. *Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erdoğan, İ. (2014). Haber Çerçeveleme: Kuram ve Tipoloji. *Marmara İletişim Dergisi*, 13 (13), 35-52.
- Fuchs, C. (2020). Sosyal Medya Eleştirel Bir Giriş. *Nota Bene Yayınları*. 2. Baskı. Çeviri: Diyar Saraçoğlu ve İlker Kalaycı.
- Gökbel, Ç. (2018). Bir Popüler Kültür Masalı: Narcos Dizisine Eleştirel Bir Bakış. *SDÜ İfade*, 1 (1), 62-86.
- Güngör, N. (2016). İletişim Kuramlar, Yaklaşımlar. *Ankara: Siyasal Kitabevi* 3. Baskı.
- Hazar Ç. M (2011). Sosyal medya bağımlılığı-bir alan çalışması. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 0(32), 151-175.
- İdris, M. (2017). Çocukluğun Dijitalleşmesi Çocuğun Dijital Zehirlenmesi. *TRT Akademi Dergisi* Cilt: 2, Sayı:4.

- Kavut, S. (2018). Goffman'ın benlik sunumu kuramı bağlamında sosyal medyada kimlik inşası: Instagram üzerine bir araştırma. *Nosyon: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*, 1, 1-12.
- Kurşun, H. (2017). Medya ve Şiddet Medyadaki Şiddet Olgusunun Toplumsal Hayata Yansıması Hakkında Niceliksel Araştırma: Gaziantep İl Örneği, 2016. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Küçük Durur, E. (2012). İnşacı Yaklaşım İçinde Çerçeveleme Kuramı ve Haberin Çerçevesi. *Atatürk İletişim Dergisi*, (2), 21-31.
- Laloğlu, P. (2017). Göstergibilimsel Bir Yaklaşımla Misafir Odası Analizi. *Folklor/Edebiyat*, Sayı:91, 105-123.
- Mutlu, B. ve Bazarıcı, S. (2016). Marka İş birlikleri İçin Yeni Bir Alan: Youtube İçerik Üreticileri ve Kanal Toplulukları Üzerine Netnografik Bir Araştırma, *Akdeniz İletişim Dergisi*.
- Netflix, A. (2021). Netflix Tarihçesi <https://about.netflix.com/tr> Erişim tarihi: 16.11.2021.
- Netflix, B. (2021). <https://www.netflix.com/tr/> Erişim tarihi: 16.11.2021.
- Nuran, B.M. (2015). Geleneksel Medya ve Yeni Medya etkileşiminin Gezi Parkı Gösterileri Bağlamında İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Okutan, B. (2014). Karikatürlerdeki Başörtülü Figürlerin Göstergibilimsel Analizi: Penguen Dergisi Örneği. *Journal of Istanbul University Faculty of Theology*, 0 (29), 9-38.
- Özçetin, B. (2019). Kitle İletişim Kuramları: Kavramlar, Okullar, Modeller. İletişim Yayınları. 1. Baskı.
- Saussure, F. (1985). Genel Dilbilim Dersleri. Çeviri: Berke Vardar, Ankara: Birey ve Toplum.
- Savaş, S. (2015). Bütünleşik Kurumsal İletişimin Bir Unsuru Olarak Çerçeveleme. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (24), 148-167.
- Tuncer, H. (2018). İnternet Dizileri ve Televizyon Dizilerinin Sosyal Medya Kullanımı Açısından Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tutgun-Ünal, A. (2015). Sosyal Medya Bağımlılığı: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Türk, M.S. (2017). Görünür Değilsen Yoksun. https://www.academia.edu/32461251/G%C3%96R%C3%9CN%C3%96R_DE%C4%9E%C4%B0LSEN_YOK_SUN Erişim tarihi: 28.10.2021.

- Unicef. (2017). Dünya Çocuklarının Durumu 2017, Dijital bir Dünyada Çocuklar. <https://www.unicef.org/turkey/raporlar/d%C3%BCnya-%C3%A7ocuklar%C4%B1n%C4%B1n-durumu-2017-dijital-bir-d%C3%BCnyada-%C3%A7ocuklar> Erişim tarihi: 01.11.2021.
- Vural, Z.B.A. ve Bat, M. (2010). Yeni Bir İletişim Ortamı Olarak Sosyal Medya: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesine Yönelik Bir Araştırma. Yaşar Üniversitesi E-Dergisi, 5 (20), 3348-3382.
- Yaylagül, L. (2006). Kitle İletişim Kuramları Egemen ve Eleştirel Yaklaşımlar. Dipnot Yayınları 1.Baskı.
- Yazıcı, F. ve Temel, M. (2020). Dijital Sorunlara İlişkin Eğitici Kısa Filmlere Eleştirel Bir Bakış. Erciyes İletişim Dergisi, 7 (1), 395-414.
- Yetkiner, B. ve Öztürk, B. (2020). Kullanımlar ve Doyumlar Yaklaşımı Bağlamında İnönü Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğrencilerinin Tik Tok Kullanımı. Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 24, s.215-235.
- Zengin, D. (2021). Netflix'in abone sayısı yılın 3. çeyreğinde 'Squid Game' ile beklenenden çok arttı. <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/netflixin-abone-sayisi-yilin-3-ceyreginde-squid-game-ile-beklenenden-cok-artti/2397109> Erişim tarihi: 16.11.2021.

Van Dijk'in Eleştirel Söylem Analizi Bağlamında Azerbaycan ve Ermenistan Arasındaki Savaşa İlişkin Le Monde ve Le Figaro'da kullanılan Haber Başlık ve Girişlerinin Analizi

İbrahim Emre GÜNAY¹

Öz

Bu çalışmada Fransız gazeteleri Le Monde ve Le Figaro'nun Azerbaycan ve Ermenistan arasında çıkan savaşa ilgili haberleri nasıl sundukları ve olayların haberleştirilirken nasıl kurgulandığı, T.A. Van Dijk'in söylem analizi temel alınarak anlatılmaya çalışılmıştır. Dil ve kullanıldığı bağlam arasındaki ilişki irdelenmiştir ve anlamın değişkenliğine odaklanılmıştır. Bu bağlamda Fransa'da 5 Ekim-19 Ekim 2020 tarihleri arasında çıkan, Le Monde ve Le Figaro'nun çevrim içi arşivleri incelenmiş, T.A. Van Dijk'in söylem analizi temel alınarak Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki savaşta kullanılan haber başlık ve girişlerin makro ve mikro yapısal analizi yapılarak, haberin nasıl örtük biçimde bağlamından kopartılarak verildiği gösterilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Van Dijk, Haber, Le Monde, Le Figaro, Söylem

¹ Öğr. Gör. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, ibrahimemregunay@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0657-8164

Analysis of the News Headlines and Entries Used in Le Monde and Le Figaro on the War Between Azerbaijan and Armenia in the Context of Van Dijk's Critical Discourse Analysis

Abstract

In this study, it has been tried to explain how the French newspapers Le Monde and Le Figaro presented the news about the war between Azerbaijan and Armenia and how the events were fictionalized, based on Van Dijk's discourse analysis. The relationship between language and the context in which it is used has been examined and focused on the variability of meaning. In this context, the online archives of Le Monde and Le Figaro, which were released in France between October 5 and October 19, 2020 were examined and it has been tried to show how the news is given implicitly out of context by making the macro and micro-structural analysis of the news headlines and entries used in the war between Azerbaijan and Armenia based on T.A. Van Dijk's discourse analysis.

Keywords: Van Dijk, News, Le Monde, Le Figaro, Discourse

Giriş

Azerbaycan ve Ermenistan arasında çıkan savaşla ilgili yapılan haberler başta Le Monde ve Le Figaro gazeteleri olmak üzere Fransız basınında oldukça geniş yer bulmaktadır. Merkez solun ve sağın en önemli temsilcileri olan Le Monde ve Le Figaro gazetelerinde kullanılan Azerbaycan ve Ermenistan savaşıyla ilgili haber başlıkları ve haber girişleri bu çalışmanın inceleme alanını oluşturmaktadır.

Birleşmiş Milletlerin kabul ettiği gibi Dağlık Karabağ, resmi olarak Azerbaycan'a aittir ancak 1991'deki savaştan beri yaklaşık otuz yıldır fiilen Ermenistan'ın işgali altındadır. Bu durumun sonucunda on binlerce Azeri, evlerini ve topraklarını geride bırakarak zorla göç etmek zorunda kalmıştır. 27 Eylül 2020'de Ermenistan'ın sivil yerleşim alanlarına yaptığı füze atışlarıyla savaş yeniden başlamıştır. Bu tarihten itibaren Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki savaş haberleri Fransız basınında yer edinmeye başlamıştır.

Eleştirel yaklaşımlar haberi şekillendiren iktidar ilişkilerine, ideolojiye ya da söyleme yoğunlaşmışlardır. Bu yaklaşıma göre haber söylemden ibarettir ve ideolojiden bağımsız olamaz, haber ideolojik bir söylemdir. Medya özellikle kitle iletişim araçları kullanılarak oluşturulan haber, haberin üreticisi ve okuyucusu arasında tek taraflı bir ilişki oluşturur ve yapılan haber ile çıkar odaklarının ya da iktidarın sahip olduğu ideolojisi doğrultusunda okuyucu etkilenmeye çalışılır. Haberin yapımında kullanılan dil hem kendine özgü metinsel özellikler ve yaklaşımlar içerir hem de kendi ve diğer otoriteler arasındaki ilişkilerle betimlenir ve bu ilişkiler iç içe geçmiş

haldedir. Eleştirel söylem analizi söylemde anlatılmak istenen, saklı olanı ortaya koymaya çalışır. Her söylemin altında gizli olan temel bir düşünce veya ideoloji bulunmaktadır (Eagleton, 2011, s. 257). Söylem analizi bir verici tarafından belli bir mekân ve zamanda söylenmiş, dil veya dil dışı unsurlardan oluşan, vericinin düşünsel tutumlarını da barındıran ve bazen cümle ötesi birimler olabilen edimler olarak tanımlanabilmektedir (Bozkurt, 2017, s. 373).

Söylem analizinde dil ve kullanıldığı bağlam arasındaki ilişki irdelenir ve anlamın değişkenliğine odaklanılır. Bir anlamda anlamın çeşitliliğini ve değişkenliğini araştıran bir sosyal göstergebilim olarak ele alınabilir. Söylem analizi, disiplinler arası bir yapıya sahip bir analiz türüdür. Tek bir teoriden oluşan ya da bütünsel bir yaklaşım olmanın aksine heterojen özellikli nitel bir yöntemdir. N. Fairclough, G. Kress, T. V. Leuwen, Ruth Wodak ve Teun v. Dijk'in da içinde bulunduğu bir grup dilbilimci, eleştirel söylem analizinin temel ilkelerini belirlemişlerdir (Büyükkantarcıoğlu, 2012, s. 171). Günümüzde farklı uygulamalarla oldukça sık kullanılan eleştirel söylem analizinin, temel ilkeleri korunarak sosyal bilimler alanındaki çeşitli çalışmalara geniş bir perspektif sunmuştur. 20. yüzyılın ikinci yarısında gelişen sosyoloji, psikoloji, gösterge bilim ve antropoloji gibi alanlar söylem analizinin önemli unsurları olmakla beraber karşılıklı etkileşim halindedirler. Bu duruma bağlı olarak söylem analizinde kullanılan çeşitli yaklaşımlar mevcuttur ve bu yaklaşımlar işaret ettiğimiz bu alanlara bağlı olarak farklılıklar göstermektedir. Haber metinlerinin yapılarını çözümlmeyi amaç edinen eleştirel söylem analizi yöntemi ilgili söylemlerin arkasındaki güç, değer, ideoloji ve kimlik gibi unsurların kurmuş olduğu toplumsal yapının nasıl dilsel kurgular aracılığıyla nasıl başka bir yapıya dönüştüğünü ortaya koymaktadır (Doruk, 2013, s. 114).

Bu çalışmada 5 Ekim 2020-19 Ekim 2020 tarihlerinde Le Monde ve Le Figaro gazetelerinde yer alan Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki savaşla ilgili haberlerin eleştirel söylem analizi yapılmıştır. Van Dijk'in eleştirel söylem analizi çerçevesinde kullanılan haber başlıkları ve girişleri incelenmiştir. Çalışma Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki savaşla ilgili haber başlıklarının ve girişlerinin düz anlamlarının yanı sıra örtük anlamlarının ve savaşın tarafları olan Azerbaycan ve Ermenistan'ın yazılı basında yer alış biçimlerini ortaya koymasından önemlidir.

1. Teun A. Van Dijk'in Eleştirel Söylem Çözümlemesi Modeli

Teun van Dijk'in geliştirdiği eleştirel söylem analizi, haber metinlerinde yer alan ideolojik unsurların belirlenen dilsel yapılar içerisine yerleştirildiği ve bunun üzeri örtülü bir şekilde yapıldığını söylerken metnin içinde gizlenmiş ideolojik unsurların eleştirel söylem analiziyle açığa çıkarılabileceğini vurgulamaktadır. Haber metninin dili eleştirel olarak çözümlenmesi sonucunda haberin söylemindeki ideolojik unsurların ortaya çıkarılmasıyla taraflılığın nasıl yeniden üretildiği de ortaya konulabilmektedir (Özer, 2008, s. 400). Eleştirel söylem çözümlemesi, güç, hâkimiyet, hegemonya, sınıf farkı, cinsiyet, ırk, ideoloji, ayrımcılık, çıkar, kazanç, yeniden inşa, dönüştürme, gelenek, sosyal yapı ya da sosyal düzen gibi temaları ön plana çıkaran

ve araştırma alanı olarak bu konuları işleyen söylem çözümlemesi yöntemidir (Van Dijk, 2003, s. 355)

İletişim çalışmalarına baktığımızda yapılan haberlerin ideolojiden ve güç ilişkilerinden bağımsız olmadığını ve aslında haberin bir söylemden ibaret olduğunu görebiliriz. Söylem analizi yapılan haberlerin analizinde kullanılan hem en yaygın hem de en önemli yöntemlerden biridir. Söylem analizinin önemli temsilcisi T.A. Van Dijk haber metinlerindeki söylemsel yapının önemine dikkat çekerek haberin ideolojik bir yapı olarak ele alınması gerekliliğini vurgulamaktadır. Haberın söylemi egemen söylemden ayrı düşünülemez ya da bağımsız olamaz (İnal, 1996, s. 97). Haber metninin bağlamı ve güç/iktidar ilişkileri söylem analiziyle ortaya çıkarılabilir.

Van Dijk'in söylem analizi yöntemi haber çözümlemeleri üzerine kurulmuştur (Ülkü, 2004, s. 312). Van Dijk'e göre ideoloji kültürel ortak zeminde paylaşılan zihni temsiller, genel norm ve değerlendirmelerdir. Başka bir deyişle ideoloji gruplar ya da topluluklar tarafından paylaşılan sosyal inançlardır. İktidarların ya da güç odaklarının çıkarları doğrultusunda yapılan haberlerde ele alınan olaylar sosyal inançlar doğrultusunda formüle edilerek okuyucuya içselleştirilir. Olayların haberleştirilmesinde tercih edilen söylem iktidarın yeniden üretilmesiyle ilgilidir. Haber başlıkları, girişleri, fotoğraflar ya da haberin nasıl sunulacağı bir karar aşamasından sonra belirlenmektedir. Güç/iktidar ilişkileri doğrultusunda alınan kararların sonucunda olay haberleştirilerek okuyucuya sunulur. Bir haber metnin söylemediği veya söyleyemediği şeyi görebilmek ya da anlayabilmek için o metnin ötesine gitmek gereklidir (Palmer, 2008, s. 302).

İktidar kitle iletişim araçlarını kullanarak bilginin kontrolünü sağlarken kendi istediği biçimde bilgiyi paylaşır ve bunu yaparken de örtük bir şekilde kendi ideolojisi doğrultusunda başka bir deyişle toplumsal, ekonomik, politik ve kültürel olarak kendi çıkarlarını gözeterik olayları haberleştirir.

Yapılan haberin amacı söylem yoluyla iktidarın ya da egemen gücün ideolojisini okuyucuların içselleştirilebilmesidir. İktidar medyayı kullanarak bir takım yaklaşımlarına meşruluk kazandırmayı hedefler. Kendi çıkarları doğrultusunda politik, kültürel, etnik, sınıf, ırksal ve toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri gibi konuları yeniden üretir. Bu nedenden ötürü haber, incelenirken hem iktidarın gözlüğüyle hem de olayın bağlamıyla daha geniş açıdan değerlendirilmelidir. Kitle iletişim araçları güç/iktidar sahiplerinin çıkarları doğrultusunda kamuoyu oluşturur. Sadece güç/iktidar sahiplerini destekleyen konular yapılandırılarak haberleştirilmez, konular belirli biçimlerde oluşturularak, belli sessizlik alanlarını sürdürülerek, güç/iktidar sahiplerinin ana hatlarını verdiği tanımların devam ettirilmesine ve yeniden üretilmesine yardımcı olunur (Özer, 2012, s. 74).

Van Dijk'ın söylem çözümlemesinin temelini makro ve mikro yapılar oluşturmaktadır (Van Dijk, 1988, s. 1-2). Makro yapı analizi tematik ve şematik olmak üzere iki yoldan yapılır. Makro yapı başlığı altında başlıklar, haber girişleri ve fotoğraflar tematik analizi oluşturmaktadır. Olayın sunumu, sonuçları, ardalın ve

bağlam bilgisi, haber kaynakları ve tarafların yorumları şematik analizi oluşturmaktadır. Makro yapı analizinin amacı söylemin neyle ilgili olduğunu ve haberin yazarının ne amaçla haberi ürettiğini anlamaktır. Haberin okunmasından sonra okuyucunun aklında kalan bilginin ne olduğunu açıklar. Başlık ve haber girişleri haberin anlamsal çerçevesinin belirlenmesindeki en önemli unsurlardır (Van Dijk, 2009, s. 69). Makro önermeler enformasyon eksiltimi, genelleştirme ve kurgulama yöntemlerini içermektedir. Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse haberi oluşturan başlık ya da haber girişlerinde olayın geçtiği yer ve zaman verilmeyebilir. Genelleştirmeler yapılarak olayın bir takım özelliklerinin üzeri örtülür ve tek bir kavramla olayın bütünü anlatılabilir ya da birbirinden farklı eylemler tek bir eylem ifade edilerek kurgulanarak verilebilir.

Mikro yapı ise sentaktik çözümleme, sözcük seçimleri ve haber retorikini kapsamaktadır. Mikro yapısal analizinin amacı bölümsel anlamların analizidir. Sözcüklerin anlamını, örtük veya dolaylı anlam biçimlerini içermektedir. Böylece haberi yapanın ideolojisi doğrultusunda yapılan seçimin bir işlevi olduğu ve alımlayıcının da duruşunu etkileyen bir bilginin varlığının olduğu gösterilir. Makro ve mikro yapılar alımlayıcının en çok aklında tuttuğu ve yeniden üretilebilen anlamlardır (Van Dijk, 2009, s. 75).

Dilin kullanımı olarak görülen söylem, sözel iletişim ve etkileşim toplumsal düzenin mikro düzeyine aitken, toplumsal gruplar arasındaki iktidar, tahakküm ve eşitsizlik gibi terimler makro çözümleme düzeyine ait olarak değerlendirilmektedir (Evre, 2009, s. 139). Van Dijk haber çözümlemelerinde metni sosyo-bilişsel ve tarihsel arka planıyla bağlantılandırmaktadır. Bu düşüncesi doğrultusunda haber çözümlemesinin makro ve mikro düzeyleri ile medya metinleri ve bağlamları arasında köprü oluşturmayı amaçlamıştır (Van Dijk, 1988, s. 181). Van Dijk söylem analizinde haber metinlerinin içindeki üzeri örtülü anlam, fikir ve ideolojileri ortaya çıkarmak için bilişsel, sosyal, kültürel ve politik bağlamında analiz edilmesini ve haber metinleri anlamlandırılırken hem haberi yazarın hem de haberin okuyucusunun geçirdiği zihinsel süreçleri başka bir deyişle her iki tarafın bilişsel temsillerini anlamak gerekmektedir. Van Dijk'e göre söylem ve toplum arasındaki ilişkide biliş bir tür aracı görev üstlenmektedir. Söylem yapıları ve toplumsal yapılar birbirlerinden farklıdır ve bu iki farklı yapı arasında zihinsel temsiller bir köprü oluşturmaktadır. Bilişsel bileşen, toplumsal bileşen ve söylem bileşeni Van Dijk'in yaklaşımındaki üç ana unsurdur. Bilişsel bileşen; söylemin üretimiyle ve algılanmasıyla ilgili olan zihin, bellek ve temsillerle ilişkilidir. Toplumsal bileşen; baskın kesimin gücü kötüye kullanımı ve baskı altına alınan kesimin direnişiyle ve aynı zamanda kamu söylemini doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyen topluluklarla ilişkili olduğunu ifade etmektedir. Söylem bileşeni söylemin, gücün kötüye kullanımını nasıl yeniden ürettiğinin ya da söylem aracılığıyla baskınlığa nasıl karşı geldiğinin betimlenerek açıklanmasına yöneliktir (Ercan ve Danış, 2019, s. 546).

Van Dijk'a göre söylem analizinde şu ilkeler takip edilmelidir.

- Söylem analizinde metin ve konuşmalar incelenir. Bilgiler değiştirilmeden doğal ve gerçeğe yakın bir şekilde incelenir.
- Söylem bağlamdan ayrı düşünülemez. Yer, zaman, sosyal rol, bilgi ve norm gibi bağlamlar incelenmelidir.
- Söylemi meydana getiren kişilerin sosyal yapı içerisindeki konumu incelenmelidir.
- Söylem analizi söylemin düzeyini, katmanlarını ve aralarındaki karşılıklı ilişkileri inceler. Ayrıca söylemi oluşturan öğeler (sesler, kelimeler, sözdizimsel biçimler vb.) ve söylemin değişik boyutlarını da (etkileşim çeşitleri, dil eylemleri) dikkate alınır.
- Söylem analistleri iki soruyu cevaplamaya çalışırlar: "Bunun anlamı ne?" ve "Neden bunu söyledi?".

2. Le Monde ve Le Figaro Gazetelerinde yer Alan Haber Başlık ve Girişlerinin Makro ve Mikro Yapıya Göre Çözümlemesi

Azerbaycan ve Ermenistan arasında çıkan savaş ile ilgili olarak Le Figaro ve Le Monde gazetelerinde yapılan haberler 5 Ekim 2020-19 Ekim 2020 tarihleri esas alınarak incelenmiştir. İncelemede makro yapısal olarak; başlıklar, haber girişleri, olayın sunumu ve sonuçları, ardalın ve bağlam bilgisi, haber kaynakları, mikro yapısal olarak; sentaktik çözümleme, kelimelerin seçimi ve haberin retorik ele alınmıştır.

Haber Başlıkları

Le Figaro ve Le Monde gazetelerinin internet haber portallarında Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki savaşla ilgili 5-19 Ekim 2020 tarihleri arasında kullanılan haber başlıkları aşağıdaki gibidir:

Başlık 1: *Si l'offensive militaire azérie réussit, les Arméniens du Haut-Karabakh seront contraints à l'exode* (Azerbaycan askeri saldırısı başarılı olursa, Dağlık Karabağ Ermenileri göç etmeye zorlanacak) (Le Figaro, 6 Ekim 2020, 19:14).

Başlık 2: *Plus d'un millier de manifestants à Marseille et Lyon pour soutenir les Arméniens du Nagorny Karabakh* (Dağlık Karabağ Ermenilerini desteklemek için Marsilya ve Lyon'da binden fazla gösterici toplandı) (Le Figaro, 8 Ekim 2020, 22:48)

Başlık 3: *Jean-François Colosimo: «Haut-Karabakh, soutenons les Arméniens et refusons l'indifférence»* (Jean-François Colosimo: "Dağlık Karabağ, Ermenileri destekleyin ve ilgisiz kalmayın") (Le Figaro, 11 Ekim 2020, 20:06).

Başlık 4: *La «capitale» du Nagorny Karabakh bombardée malgré le cessez-le-feu* (Dağlık Karabağ 'başkenti' ateşkesine rağmen bombalandı) (Le Figaro, 11 Ekim 2020, 00:23).

Başlık 5: *Dans les sous-sols de Stepanakert, l'espoir fragile d'un cessez-le-feu* (Stepanakert'in bodrum katlarında, kırılabilir bir ateşkes umudu) (Le Figaro, 12 Ekim 2020, 20:38).

Başlık 6: *L'impérialisme turc contraint les droits du peuple arménien* (Türk emperyalizmi Ermeni halkının haklarını kısıtlıyor) ([Le Figaro](#), 14 Ekim 2020, 15:13).

Başlık 7: *L'Arménie accuse l'Azerbaïdjan de violer la trêve* (Ermenistan Azerbaycan'ı ateşkesi ihlal etmekle suçluyor) ([Le Figaro](#), 18 Ekim, 2020, 09.06 AM).

Başlık 8: *L'Azerbaïdjan se félicite du renfort des drones de son allié turc* (Azerbaycan, Türk müttefikinden insansız hava araçlarının güçlendirilmesini memnuniyetle karşılıyor) ([Le Monde](#), 7 Ekim 2020, 11:22).

Başlık 9: *Puissance régionale à l'ambition gargantuesque, la Turquie d'Erdogan se moque du Kremlin et de la Maison Blanche* (Devasa hırslı bölgesel güç, Erdoğan'ın Türkiye'si Kremlin ve Beyaz Saray'la alay ediyor) ([Le Monde](#), 8 Ekim 2020, 08:26).

Başlık 10: *L'Arménie « prête » à reprendre le processus de paix avec l'Azerbaïdjan* (Ermenistan, Azerbaycan ile barış sürecini yeniden başlatmaya "hazır") ([Le Monde](#), 9 Ekim 2020, 13:19).

Başlık 11: *Malgré le cessez-le-feu, les bombardements continuent* (Ateşkesese rağmen bombardımanlar devam ediyor) ([Le Monde](#), 11 Ekim 2020, 08:39).

Başlık 12: *Les drones, fleurons de l'industrie turque de défense* (Türk savunma sanayisinin amiral gemileri olan drone'lar) ([Le Monde](#), 16 Ekim 2020, 11:22).

Başlık 13: *Les filières turques de mercenaires syriens en Azerbaïdjan* (Azerbaycan'daki Suriyeli paralı askerlerin Türk kanalları) ([Le Monde](#), 18 Ekim 2020, 09:36).

Haber Girişleri

Haber girişleri ana olay hakkında bilgi vermekte ve olayı özetlemektedir. İncelenen gazete haberlerinin çoğunda haber girişi verildiği görülmektedir. 5-19 Ekim 2020 tarihli haber girişleri aşağıdaki gibidir:

Spot 1: *Depuis le 27 septembre, l'Azerbaïdjan a attaqué l'enclave arménienne du Haut-Karabakh et le conflit armé s'étend. Gérard Guerguerian analyse avec précision les différents aspects de ce conflit très préoccupant, dû notamment au bellicisme d'Erdogan qui soutient Bakou.* (27 Eylül'den bu yana Azerbaycan, Dağlık Karabağ'daki Ermeni yerleşim bölgelerine saldırıyor ve silahlı çatışma yayılıyor. Gérard Gergeryan, bu son derece endişe verici çatışmanın çeşitli yönlerini, özellikle de Bakü'yi destekleyen Erdoğan'ın savaş kışkırtıcılığını, hassas bir şekilde analiz ediyor) ([Le Figaro](#), 6 Ekim 2020, 19:14).

Spot 2: *Un millier de personnes ont manifesté jeudi soir à Marseille, et environ 300 à Lyon, en soutien aux Arméniens du Nagorny Karabakh, où ont lieu de violents combats avec les forces d'Azerbaïdjan, ont constaté des journalistes de l'AFP.* (AFP'li gazeteciler, Azerbaycan güçleriyle yoğun çatışmaların yaşandığı Dağlık Karabağ'daki Ermenileri desteklemek için Perşembe akşamı Marsilya'da bin, Lyon'da ise 300 kişiden oluşan gösteriler düzenlediler) ([Le Figaro](#), 8 Ekim 2020, 22:48).

Spot 3: *Un fragile cessez-le-feu a été conclu entre l'Arménie et l'Azerbaïdjan, qui, aidé par la Turquie, avait lancé une offensive contre les Arméniens du Haut-Karabakh. L'absence de réaction des Occidentaux, Français exceptés, face à l'agression de Bakou soutenue par Ankara a de quoi inquiéter, explique l'historien.* (Türkiye'nin de yardımıyla Dağlık Karabağ'daki Ermenilere saldıran Azerbaycan ile Ermenistan arasında her an bozulması mümkün bir ateşkes yapıldı. Bir tarihçi Batı'nın Ankara'nın desteklediği Bakü saldırganlığına karşı tepkisiz kalmasının endişe kaynağı olduğunu söyledi) (Le Figaro, 11 Ekim 2020, 20:06).

Spot 4: *Sept lourdes explosions ont été entendues vers 23h30 locales, faisant trembler le sol dans toute la ville.* (Yerel saatle 23:30 sularında şehrin dört bir yanını sallayan yedi ağır patlama duyuldu.) (Le Figaro, 11 Ekim 00:23).

Spot 5: *Nombre de brutalités atroces de la Turquie pendant l'histoire ont été ignorées, estime Olivier Delorme. L'historien déplore l'indulgence occidentale à l'égard de l'impérialisme du régime.* (Olivier Delorme, tarih boyunca Türkiye'nin birçok acımasız vahşetin göz ardı edildiğine inanıyor. Tarihçi, Batı'nın rejim emperyalizmine olan hoşgörüsünden üzüntü duyuyor) (Le Figaro, 14 Ekim 2020, 15:13).

Spot 6: *Le soutien turc à l'offensive de l'Azerbaïdjan dans le Haut-Karabakh illustre comment une puissance moyenne peut tenir en respect les poids lourds russe et américain.* (Azerbaycan'ın Dağlık Karabağ'daki saldırısına Türkiye'nin desteği, orta sıkletin Rus ve Amerikan ağır sıkletlerini nasıl durdurabileceğini gösteriyor) (Le Monde, 8 Ekim 2020, 08:26).

Spot 7: *La société privée dirigée par le gendre du président Erdogan fournit une partie des drones utilisés par l'Azerbaïdjan dans le conflit au Haut-Karabakh.* (Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın damadı tarafından yönetilen özel şirket, Azerbaycan'ın Dağlık Karabağ ihtilafında kullandığı insansız hava araçlarının bir kısmını sağlıyor) (Le Monde, 16 Ekim 2020, 11:22).

Spot 8: *La rapidité de l'acheminement de mercenaires syriens par la Turquie vers l'Azerbaïdjan révèle leur intégration, encore plus poussée qu'en Libye, à la projection militaire d'Ankara.* (Suriyeli paralı askerlerin Türkiye tarafından Azerbaycan'a gönderilme hızı, Ankara'nın askeri projeksiyonuna Libya'dan daha kapsamlı entegrasyonlarını ortaya koyuyor) (Le Monde, 18 Ekim 2020, 09:36).

2.1. Haber Başlık ve Girişlerinin Makro Yapıya Göre Değerlendirilmesi

2.1.1. Tematik Değerlendirme

Tematik yapıda başlık, haber girişi ve fotoğraflar incelenmektedir. Başlık ve haber girişi birlikte bir özetleme yapmaktadır (Van Dijk, 1991, s. 114). Birkaç kelimedenden oluşan bir haber başlığı uzunca yazılmış bir haber metnini yansıtılabilmektedir. Okuyucu haber başlığı sayesinde metinde verilebilecek bilgileri tahmin edebilir ya da bir öngöründe bulunabilir. Van Dijk'a göre haber başlıkları haberi özetlemektedir ve hikaye ederek anlatmaya yaramaktadır (Sözen, 2014, s. 122). Başlıklar, alt başlıklar, spotlar ve haber girişleri incelenirken, haberde yer alan temalar tespit edilir ve bu

temaların birbiriyle ilişkisini içeren tematik hiyerarşi ortaya çıkarılır (Keskin, 2004, s. 392-393). Tematik yapı haber metninin karmaşık ve ayrıntılı anlam yapısını basite ve genele indirgemektedir.

Yapılan haberlerin genel bir çerçevesini oluşturmak için başlık ve haber girişleri en önemli öğelerdir. Önermeler yapılmak istenen vurguya göre haberin başında ya da sonunda verilmektedir. Haber başında ilk cümlede vurgu daha fazladır okuyucu metnin kalan kısmını kullanılan ilk cümlelerin etkisinde okumaktadır. Haber metnini kontrol eden cümle bu yüzden haberin ilk cümlesidir. Buna göre ana başlık ve haber girişleri okuyucunun haber metnine olan yaklaşımı açısından son derece önemlidir.

Her iki gazetede de kullanılan haber başlıklarında haber yapılan Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki savaşı çoğunlukla enformasyon eksiltimi yapılarak bağlamından koparılmış olarak verilmiştir. Başlıklar ve haber girişlerinde kurgulama yapılmıştır. Hem Le Figaro hem de Le Monde kullandıkları başlık ve haber girişleriyle ilgili genel yaklaşımları şu şekildedir:

Hiçbir haber ya da haber girişinde savaşın gerçek nedeni ya da başlatıcı bilgisi verilmemektedir. Dağlık Karabağ'ın Azerbaycan toprağı olduğu ve bu durumun BM tarafından da tanındığı ve ilk saldırının Ermeni birlikler tarafından yapıldığı bilgisi yok sayılmaktadır. Azerbaycan'ın verdiği kayıplardan söz edilmezken, Ermenistan'a masum ve kendini savunmak zorunda bırakılmış bir ülke imajı verilmektedir. Azerbaycan sürekli bombalayan ve sivillere yönelik saldırılar düzenleyen bir ülke olarak konumlandırılmıştır. Türkiye ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, kışkırtıcı ve Azerbaycan saldırganlığının arkasındaki güç olarak sunulurken, Türkiye'nin Azerbaycan'ı açıkça insansız hava araçlarını vererek desteklediğini bundan dolayı da Ermenistan'ın desteklenmesi gerekliliğinin altı çizilmektedir. Azerbaycan saldırgan tarafı, Türkiye kışkırtıcı ve Azerbaycan'ın arkasında olan emperyalist destekçisi, Ermenistan ise saldırı altında ve savunmada kalan bir pozisyonda verilmektedir. Yapılan haberlerde Türkiye kimseyi dinlemeyen bir ülke olarak, barışın önündeki engeldir. Fransa'nın Ermenistan'ı desteklediği çok açık olarak yapılan haberlerde ifade edilirken, farklı şehirlerde yapılan Ermenistan'ı destekleyen toplantı ve gösteriler haberleştirilmiştir.

2.1.2. Şematik Değerlendirme

Şematik yapıda ana olayın sunumu, sonuç, ardağan bilgisi, bağlam bilgisi, haber kaynakları ve olayın taraflarına odaklanılır. Şematik yapı haberin durum ve yorum bölümlerinden oluşmaktadır. Makro yapı olarak bağlam ve ardağan bilgilerini de içermektedir (Keskin, 2004, s. 392-393). Van Dijk'a göre şema ana olayların sunumu, bağlam, tarih, sözlü tepki ve yorumlardan oluşmaktadır (Sözen, 2014, s. 122). Şematik yapı söylemin genel biçimini ifade etmektedir, haberin üretimini kolaylaştırırken içeriği de düzenlemektedir. Şematik kategoride belirli bir hiyerarşi olmakla beraber bazı kurallar koşullara göre değişkenlik gösterebilir. Genel olarak ilk kategoride başlıklar yer almaktadır. Sonra haber metni ve yorumlar gelebilir.

Haberi yapılan olayın geçmişi ve bağlamı da olayla ilgili olmasından ötürü ana olayın arkasından sunulabilir.

Olayın Sunumu ve Sonuçları:

Dağlık Karabağ Birleşmiş Milletlere üye tüm ülkelerin kabul ettiği üzere hukuken Azerbaycan toprağıdır (Anadolu Ajansı) ve Ermenistan 1994 yılında sadece Dağlık Karabağ'a değil çevresindeki Azeri şehirlere de saldırmış ve yaptığı katliamlarla bu yerleri işgal etmiştir. 27 Eylül 2020'de Ermenistan'ın Azerbaycan sınırında gerçekleştirdiği saldırıyla yeni bir savaş başlamıştır. Ermenistan yaptığı füze atışlarıyla birçok sivil Azerbaycan vatandaşının ölümüne neden olmuştur. Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki savaş haberleştirilirken her iki gazetede ana olay olarak ele alınan konu sanki Dağlık Karabağ Ermenistan toprağıdır ve Azerbaycan saldırgan, sivilleri bombalayan, ateşkesi sürekli ihlal eden, barış karşıtı, başka bir ülkenin toprağına göz diken bir ülke olarak, Ermenistan ise kendi toprağını savunmaya çalışan, birçok sivil vatandaşının öldüğü, ateşkes yanlısı, barışı arzulayan, haklı taraf olarak sunulmaktadır. Le Figaro ve Le Monde Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki savaşta ana olayı Ermenistan'ın bakış açısından sunmaktadır. Yapılan haber başlıkları ve girişlerinde Azerbaycan saldırgan, Türkiye ise Azerbaycan saldırganlığının arkasındaki güç olarak gösterilirken, Ermenistan'a açık bir şekilde destek verilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Azerbaycan'ın saldırgan taraf olduğunu ifade eden örnek haber başlıkları;

Başlık 1: *"Azerbaycan askeri saldırısı başarılı olursa, Dağlık Karabağ Ermenileri göç etmeye zorlanacak"* Bu başlıkta Azerbaycan saldırgan olarak gösterilmekle birlikte daha önce 1992-94 yılları arasındaki savaşta yerlerinden edilen Azerilerin yerine yerleşen Ermenilerin tekrar kendi yerlerine dönmeleri durumu zorla göç ettirilme olarak verilmektedir (Le Figaro, 6 Ekim 2020, 19:14).

Başlık 4: *"Dağlık Karabağ 'başkenti' ateşkesine rağmen bombalandı"* Bu başlıkta bombalayan taraf ya da saldırgan taraf isim verilmeden Azerbaycan olarak gösterilmiştir. Üstelik ateşkes olmasına rağmen denilerek Azerbaycan acımasız ve güvenilmez taraf olarak konumlandırılmıştır (Le Figaro, 11 Ekim 00:23).

Başlık 7: *"Ermenistan Azerbaycan'ı ateşkesi ihlal etmekle suçluyor"* Bu başlıkta Azerbaycan'ın ateşkesine uymadığının bilgisi verilerek aslında bir suçlama yapılmaktadır (Le Figaro, 18 Ekim, 2020, 09.06).

Başlık 10: *"Ermenistan, Azerbaycan ile barış sürecini yeniden başlatmaya hazır"* Bu başlıkta barış yanlısı Ermenistan ve sürekli barışı bozan Azerbaycan saldırganlığı karşısında yeniden barış yapmaya hazırdır Ermenistan savunmada ve barış yanlısı bir çizgide tutulmaktadır (Le Monde, 9 Ekim 2020, 13:19).

Türkiye'nin savaş yanlısı olduğunu ifade eden haber başlıkları;

Başlık 6: *"Türk emperyalizmi Ermeni halkının haklarını kısıtlıyor"* Kullanılan bu başlıkta Türkiye ve Ermenistan karşı karşıya getirilmekte ve Azerbaycan'ın işgal altındaki

topraklarını savunmasına yardım etmesi emperyalist bir yaklaşım olarak nitelendirilmektedir (Le Figaro, 14 Ekim 2020, 15:13).

Başlık 8: *“Azerbaycan, Türk müttefikinden insansız hava araçlarının güçlendirilmesini memnuniyetle karşılıyor”* Bu başlıkta insansız hava araçları ile duygu yok edilerek soğuk bir imaj vermeye çalışılmıştır. Bu durumdan memnun bir Azerbaycan portresi çizilerek Ermenistan üzerinde insanları sempati oluşması sağlanmaya çalışılmıştır. Bu durumun arkasında ise emperyalist ve savaş yanlısı olan Türkiye’ye işaret edilmektedir (Le Monde, 7 Ekim 2020, 11:22).

Başlık 9: *“Devasa hırslı bölgesel güç, Erdoğan’ın Türkiye’si Kremlin ve Beyaz Saray’la alay ediyor”* Bu başlıkta Türkiye’nin çok önemli bir tehdit olduğuna dikkat çekilmekte ve Cumhurbaşkanı Erdoğan üzerinden Türkiye’nin tüm telkinlere karşı Ermenistan’ın karşısında ve Azerbaycan’ın yanında olacağı Rusya ve ABD ile alay etmesi ifadesiyle verilmektedir. Ayrıca bu başlık hem Rusya hem de Amerika’nın Ermenistan’ı desteklediğinin de göstergesidir (Le Monde, 8 Ekim 2020, 08:26).

Başlık 12: *“Türk savunma sanayisinin amiral gemileri olan drone’lar”* Bu başlıkta Türkiye’nin gösterdiği insansız hava uçaklarının öneminin altı çizilmektedir (Le Monde, 16 Ekim 2020, 11:22).

Başlık 13: *“Azerbaycan’daki Suriyeli paralı askerlerin Türk kanalları”* Bu başlıkta Türkiye Suriye’nin kuzeyinde Esat güçlerine karşı savaşan güçleri Dağlık Karabağ’da savaşmaları için göndermekle suçlanmaktadır (Le Monde, 18 Ekim 2020, 09:36).

Fransa’nın Ermenistan’ı desteklediğini gösteren haber başlıkları;

Başlık 2: *“Dağlık Karabağ Ermenilerini desteklemek için Marsilya ve Lyon’da binden fazla gösterici toplandı”* (Le Figaro, 8 Ekim 2020, 22:48).

Başlık 3: *“Dağlık Karabağ, Ermenileri destekleyin ve ilgisiz kalmayın”* (Le Figaro, 11 Ekim 2020, 20:06).

Yukarıda kullanılan başlıklarda Dağlık Karabağ vurgusu yapılarak Ermenistan dışarıda bırakılmaktadır. Savaş Azerbaycan ve Ermenistan arasında sürmektedir ve Dağlık Karabağ tüm dünyanın da kabul ettiği gibi hukuksal olarak Azerbaycan toprağıdır. Ancak açıkça işgal altındaki Azerbaycan toprağı Dağlık Karabağ’ın desteklenmesi ifade edilmektedir. Marsilya ve Lyon gibi önemli şehirlerdeki destek gösterileri ya da olayın siyasallaştırılması Ermenistan’ın politikalarını meşrulaştırma amacı taşımaktadır.

Azerbaycan’ın saldırgan taraf olduğunu ayrıca Türkiye’nin de Azerbaycan’ın saldırganlığını desteklediğini ifade eden haber girişleri;

Spot 1: *“27 Eylül’den bu yana Azerbaycan, Dağlık Karabağ’daki Ermeni yerleşim bölgelerine saldırıyor ve silahlı çatışma yayılıyor. Gérard Gergeryan, bu son derece endişe verici çatışmanın çeşitli yönlerini, özellikle de Bakü’yi destekleyen Erdoğan’ın savaş kışkırtıcılığını, hassas bir şekilde analiz ediyor”* (Le Figaro, 6 Ekim 2020, 19:14).

Spot 3: “Türkiye’nin de yardımıyla Dağlık Karabağ’daki Ermenilere saldıran Azerbaycan ile Ermenistan arasında her an bozulması mümkün bir ateşkes yapıldı. Bir tarihçi Batı’nın Ankara’nın desteklediği Bakü saldırganlığına karşı tepkisiz kalmasının endişe kaynağı olduğunu söyledi” (Le Figaro, 11 Ekim 2020, 20:06).

Spot 4: “Yerel saatle 23:30 sularında şehrin dört bir yanını sallayan yedi ağır patlama duyuldu” (Le Figaro, 11 Ekim 00:23).

Spot 6: “Azerbaycan’ın Dağlık Karabağ’daki saldırısına Türkiye’nin desteği, orta sıkletin Rus ve Amerikan ağır sıkletlerini nasıl durdurabileceğini gösteriyor” (Le Monde, 8 Ekim 2020, 08:26).

Fransa’nın Ermenistan’ı desteklediğini gösteren haber girişleri;

Spot 2: “AFP’li gazeteciler, Azerbaycan güçleriyle yoğun çatışmaların yaşandığı Dağlık Karabağ’daki Ermenileri desteklemek için Perşembe akşamı Marsilya’da bin, Lyon’da ise 300 kişiden oluşan gösteriler düzenlediler” (Le Figaro, 8 Ekim 2020, 22:48).

Ardalan ve Bağlam Bilgisi:

Ardalan bilgisi, olayların sosyal ve politik yönüne işaret etmektedir. Bir olay haberleştirilirken mutlaka değişime uğramaktadır. Haberi yapan kişinin yorumu haberin o kişinin algısına göre oluşturulmuş olduğunu göstermektedir. Anlam ve ardalan bilgisi genel olarak haberlerde ya eksiltim yapılarak ya da hiç verilmeyerek, haberleştirilen olay kendi bağlamından koparılır ve belirli kalıplar içinde yorum katılarak okuyucuya sunulur. Olayın sosyal, politik ve tarihsel yönünü bilmek olayı anlaşılır kılmakta ve neden sonuç ilişkisi kurarak haberdeki gömülü ideolojinin çıkarılıp anlamlandırılmasını sağlamaktadır (van Dijk, 1988, s. 54).

Ardalan ve Bağlam Bilgisi açısından haberlere bakıldığında, Azerbaycan tarafının Dağlık Karabağ ile ilgili olarak değerlendirmelerine ya da tespitlerine çok az hatta tek bir haberde yer verilmiştir. Genel olarak başlıklarda ve haber girişlerinde yapılan, Ermeni savlarının ve Fransız çıkarlarının ön plana çıkartılarak haberlerin yapılmasıdır. Her iki gazetede de Azerbaycan ve Ermenistan tarafının görüşleri eşit düzeyde verilmemiş, bu durum yapılan haberlerin kullanılan başlık ve haber girişleriyle objektifliğini yok etmiştir.

Kullanılan başlık ve haber girişlerinde yapılan enformasyon eksiltimiyle ilgili olarak şu örnekleri verebilebilir:

1. Ermenistan’ın 1992-1994 yılları arasında, Dağlık Karabağ ve etrafındaki Azeri şehirlerini işgal ederken yaptığı savaş suçları bağımsız uluslararası raporlarla tespit edilmiştir. 27 Eylül’den bu yana, işgal altındaki Azerbaycan topraklarında yaşanan çatışmalarda, yine Ermenistan sivil halkın yaşadığı bölgelere füze atarak masum insanların ölümüne yol açmakta ve savaş suçu işlemektedir. Genel bir inceleme dahi Ermenistan güçlerinin yaşanan

çatışmalarda birçok uluslararası insancıl hukuk kuralını ihlal ettiğini göstermektedir.

2. 1992 yılında yaşanan savaşta Karabağ Ermeni kuvvetleri Rus ordusunun desteğini de arkasına alarak Azerilerin çoğunluğu oluşturduğu Hocalı kasabasını kuşattılar ve 200'den fazla sivil katlettiler. Bazı kaynaklar bu sayının yaklaşık 1000 civarında olduğunu ifade etmektedir. 1993-94 yıllarında yaşanan savaşta 25 bin insan hayatını kaybederken bir milyondan fazla Azerbaycanlı göç etmek zorunda bırakılmıştır ([The Human Rights Watch Report, Azerbaijan: 1994, s. 6](#)). Göç eden Azerbaycanlıların yerlerine Ermenistan da ve başta Lübnan olmak üzere diğer ülkelerde yaşayan Ermeniler yerleştirilmiştir. Her şeylerini geride bırakarak doğdukları yerlerden ayrılmak zorunda bırakılan Azerbaycanlılar tüm geride bıraktıklarına talan ve yağma edilerek el konulmuştur. ([The Human Rights Watch Report, Azerbaijan: 1994, s. 35](#)). Bugün binlerce Ermeni'nin göç etmek zorunda kalacağı haberi aslında işgal edilen Azeri topraklarının sahiplerine geri bırakılmasıdır.
3. 27 Eylül 2020 tarihinde Ermenistan'ın işgal ettiği Azeri topraklarında Ermeni askerlerce açılan ateş sonucu savaş başlamıştır. Savaş Ermenistan tarafından başlatılmıştır.
4. Resmi beyanlara göre Ermenistan'ın gerçekleştirdiği saldırılarda sadece çatışmaların cereyan ettiği cephe hatlarını değil aynı zamanda Gence, Mingeçevir, Hızı, Şemkir ve Abşeron gibi çatışma bölgesinden uzak şehirler de hedef alınmıştır ([Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Azerbaijan, Press release: 336/20](#)). Bu yerler sivil yerleşim bölgeleridir ve planlı bir şekilde siviller hedef alınmıştır. 10 Ekim 2020 tarihli ateşkes sonrasında Ermenistan başta Hadrut ve Cebrail olmak üzere sivil yerleşim yerlerini hedef alan saldırılarına devam etmiştir ([Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Azerbaijan, Press release: 338/20](#)).
5. Resmi beyanlarda Ermenistan'ın Karabağ'da yaşayan Azeri sivilleri bir nevi "etnik temizliğe" tabi tutmaya çalıştığı da yer almaktadır ([Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Azerbaijan, Press release: 338/20](#)).
6. Ateşkes sonrasında Ermenistan Azerbaycan'ın en büyük ikinci şehri olan Gence'ye roket atarak 9 sivilin ölümüne ve çocuklarda dahil 35 kişiyi yaralamıştır ([Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Azerbaijan, Press release: 334/20](#)).
7. 27 Eylül'den 12 Ekim'e kadar geçen sürede Ermeniler tarafından atılan füzeler sonucunda Azerbaycanlı 41 sivil hayatını kaybetmiştir. Sivil yerleşim

bölgelerinde 70'in üzerinde patlamamış mühimmat bulunmuştur (Haber7, 2020).

Haber Kaynakları:

Le Figaro ve Le Monde Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki savaş haberlerinin önemli bir bölümünü kendi muhabir ve yorumcularına yaptırmış ayrıca Ermenistan vatandaşı gazetecilerden de yararlanmıştı.

2.2. Haber Başlık ve Girişlerinin Mikro Yapıya Göre Değerlendirilmesi

Sentaktik Çözümleme:

Van Dijk'ın çözümleme modelinde sentaktik çözümleme yapılırken cümlelerin uzun-kısa, basit-karmaşık, aktif-pasif durumları incelenmektedir (Van Dijk, 1988, s. 71). Başka bir deyişle sentaktik çözümlemede cümlelerin kullanım yapılarına bakılmaktadır. Aktif ya da pasif yapıyla kurulan bir cümle farklı anlamlar oluşturabilmektedir (Güneş, 2020, s. 22). Haberlerde kullanılan cümlelerde genel olarak basit yapılar kullanılmıştır. Ermenistan ile ilgili haberler aktif yapıda verilmiş böylece haberler Ermenistan'ın bakış açısından ve Ermenistan'ı haklı gösteren bir konumdan verilmiştir.

Kelime Seçimleri:

Kelime seçimleri, kelimeler aracılığıyla oluşabilecek farklılıklar yoluyla sosyal katılımcılar ve sosyal aktörler hakkındaki temel inançları ve ideolojileri saptayabilir (Van Dijk, 1983, s. 31). Habercilerin kelime kullanımındaki seçimleri farklı anlamları açığa çıkarabilmektedir. Haber metinlerinde olayın kahramanı etken cümle yapısı ya da edilgen cümle yapısı kullanılarak ön plana çıkarılabilir ya da önemsizleştirilebilir. Hedeflenen grubun ya da kişinin eylemleri pasif yapılar kullanılarak örtbas edilebilmektedir. Ayrıca özne konumu ya önemsizleştirilmekte ya da yok edilebilmektedir. Haberi yapılan olayın kaynağının aynı olmasına rağmen farklı kelimelerin kullanımı olayın boyutunu da değiştirebilir. Gazetenin olaya bakışını haber yaparken kullandığı kelimeler ortaya koymaktadır. Tek bir kelime haberi değiştirebilme potansiyeline sahiptir.

Yapılan haberlerde kullanılan başlık ve haber girişlerinde kelimelerin seçimi ideolojik yapılanmanın yönünü de belirlemektedir. İncelenen haberlerde özellikle vurgu yapılan ve sıklıkla kullanılan kelimeler şu şekilde kullanılmıştır; saldırgan, saldırı, bombalama gibi kelimeler haber içinde Azerbaycan ile özdeşleştirilirken, barış yanlısı, ateşkes, siviller gibi kelimeler Ermenistan ile özdeşleştirilmiştir. Türkiye ve Cumhurbaşkanı Erdoğan için emperyalist ve kışkırtıcı kelimeleri kullanılmıştır.

Haberin Retoriği:

Haberin retoriğinde ikna edici ve inandırıcı verilere ve bilgilere bakılmaktadır. Görgü tanıklarından yapılan alıntılar, haber retoriğinin bir parçasıdır (Van Dijk, 1991, s. 116). Haber metninde verilen örnekler, benzetmeler, inandırıcı bilgiler haberi okuyucu gözünde ikna edici hala getirmektedir (Güneş, 2020, s. 22). Cümle yapıları,

sözcük seçimleri, cümleler arasında kurulan nedensellik ilişkileri retorikle ilişkilendirilerek incelenir. Söylemi oluşturan belirleyici kelime ve cümle yapılarının makro düzeyi nasıl yapılandığı ve bireysel söylemlerin makro düzeye nasıl taşındığı analiz edilir (Özer, 2011, s. 85). Haber retorığı, haberin nasıl sunulduğunu ifade etmektedir. Haber metninde verilmek istenen ideoloji kullanılan kelime ve cümle yapılarıyla tasarlanarak örtük olarak verilmektedir (Van Dijk, 1988, s. 82). Fotoğraflar, toplumun güvendiği ve toplum içinde saygın bir yere sahip olan kanaat önderlerinin yorumları, kaynak alıntıları, istatistiki bilgiler ikna sürecinin bazı önemli unsurlarıdır ancak bunların kullanılması kadar kullanılmaması ya da yok sayılarak verilmemesi de ikna sürecinin bir parçasını oluşturmaktadır.

Le Figaro ve Le Monde gazetelerinde yapılan haberler hemen hemen hepsi bağlamından kopartılarak sunulmuştur. Haberler hem Fransa'nın bölgedeki çıkarları, hem de Ermenistan'ın çıkarları doğrultusunda ve Azerbaycan'ın hukuki haklılığı ve bu haklılığının uluslararası kurumlarca tespit ve kabul edilmiş olmasına yer verilmeden, yok sayılarak normalleştirici unsurlarla verilmiştir.

Sonuç

Bu çalışmada 5 Ekim-19 Ekim 2020 tarihleri arasında Fransız gazeteleri Le Monde ve Le Figaro'nun internet baskılarında, Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki savaşla ilgili olarak kullanılan haber başlık ve girişleri Van Dijk'in kuramı doğrultusunda makro ve mikro yapısal olarak incelenmiştir. Çalışmada Fransızca olan haber başlıkları ve girişleri Türkçe'ye çevrilerek analiz edilmiştir.

Fransız gazeteleri Le Monde ve Le Figaro'nun ideolojilerini gösteren anlamların nasıl kurulduğu, seçilen sözcükler, kullanılan cümle yapıları üzerinden gösterilmeye çalışılmıştır. Gazeteler sahip oldukları ideoloji doğrultusunda hangi bilgiyi ön plana çıkarmak istiyorlarsa, onun altını çizmektedirler. Karşıt görüş enformasyon eksiltimi yapılarak ve bağlamından koparılarak kurgulanmakta ya da hiç yer verilmeyerek yok sayılmaktadır.

Günümüzde haber tarafsız olarak toplumu bilgilendirme işlevini kaybederek, toplumu iktidarın ya da güç odaklarının çıkarları doğrultusunda etkileyerek yönlendirme amaçlı bir yapıya dönüşmüştür. Kullanılan dilsel yapı insanların dış dünyayı algılaması ve yapılandırması üzerinde belirleyicidir.

Söylemleri aktaran gazetelerin kendilerini ideolojik olarak nasıl konumlandıkları haberlerin aktarımında etkin bir role sahiptir. Söylemin ideolojik olarak çerçevelendirilmesi, olayın taraflarının görüşlerine ne kadar sıklıkta yer verilmesi ya da verilmemesi, hangi sözlerin ön sayfada başlık olarak ya da gazetenin iç sayfalarında sıradan, günlük bir olay olarak verileceği gibi kararlar gazetenin taraf olduğu iktidarın ya da güç ilişkilerinin doğrultusunda verilmektedir.

Haberde temsil edilenler Azerbaycan ve Ermenistan'dır. Genel olarak Ermenistan'ın görüşleri haberleştirilirken, Azerbaycanlı yetkililerin demeçlerine oldukça az yer verilmiştir. Burada söylemin hedefi Fransız vatandaşlarıdır. Azerbaycan ve

Ermenistan arasındaki savaşın haberleştirilmesinde etkilenmesi mümkün Fransız vatandaşların iktidarın istediği doğrultuda olayları algılaması ve yapılandırması hedeflenmektedir.

Her iki gazetede de Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki savaş ile ilgili yapılan haber başlık ve girişlerinde enformasyon eksiltimi yapılarak ve haberin bağlamından kopartılarak verildiği ve kurgulama yapıldığı görülmüştür. Bu kurgu kendi ideolojik belirlemelerini güçlendirmek için yapılmaktadır. Bu bağlamda gazeteler gerçeği yeniden üreterek süzgeçten geçirmektedirler.

Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki savaşın gerçek nedeni ve başlatan tarafın hangi ülke olduğu kullanılan haber başlıklarında ve girişlerinde verilmemiştir. Dağlık Karabağ'ın Birleşmiş Milletlerin kararı doğrultusunda Azerbaycan toprağı olduğu ve yaklaşık otuz yıldır Ermenistan tarafından işgal edildiği ayrıca ilk saldırının Ermenistan tarafından başlatıldığı bilgisi yok sayılmıştır. Azerbaycan'ın verdiği kayıplardan ya da Ermenistan'ın Azerbaycan şehirlerini bombalamasından söz edilmezken ölüm ya da yaralı haberleri tüm başlık ve haber girişlerinde Dağlık Karabağ'da gerçekleşmiştir. Bu durum haberlerin Ermenistan'ın bakış açısından sunulmasını beraberinde getirirken, yapılan haber girişlerinde Ermenistan'a açık bir şekilde destek verilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Ardalan ve bağlam bilgisi açısından haberlere bakıldığında, her iki gazetede de objektif bir yaklaşım gösterilmemiş, Azerbaycan ve Ermenistan tarafının görüşleri eşit düzeyde verilmemiştir. Haberin sunumunda basit ve aktif cümle yapıları tercih edilirken, saldırgan, saldırı, bombalama gibi kelimeler haber içinde Azerbaycan ile özdeşleştirilmiştir. Barış yanlısı, ateşkes, siviller gibi kelimeler Ermenistan ile özdeşleştirilmiştir. Türkiye için emperyalist ve kışkırtıcı kelimeleri kullanılmıştır.

Bugün Fransa'da yaşayan Ermenilerin sayısının 500 bin olduğu tahmin edilmektedir. Fransa bu rakamla, Rusya ve ABD'den sonra dünyanın en fazla Ermeni uyruklularının yaşadığı üçüncü ülke konumundadır. AB içerisindeki en büyük Ermeni topluluğunu da Fransa'da yaşayan Ermeniler oluşturmaktadır. Fransız basınının Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki savaşla ilgili olarak takındığı genel tavırda Ermeni lobisinin çok önemli bir etken olduğu söylenebilir.

Çalışma kapsamında yapılan incelemelerde de Fransa'nın önde gelen gazeteleri olan Le Monde ve Le Figaro'da Azerbaycan ve Ermenistan savaşıyla ilgili haberlerin taraflı olarak yapıldığı açık bir şekilde görülmektedir. Haberler genel anlamda tek yönlü olarak şeffaflıktan uzak ve yanlı bir şekilde sunulmaktadır.

Kaynakça

Anadolu Ajansı, "Dağlık Karabağ'daki işgale son verilmesini öngören BMGK kararları uygulanmıyor"<https://www.aa.com.tr/tr/azerbaycan-cephe-hatti/daglik-karabag-daki-igale-son-verilmesini-ongoren-bmgk-kararlari-uygulanmiyor/1989110>
Erişim tarihi: 17.10.2020

- Bozkurt, E.S. (2017). Söylem Analizi Bağlamında Saatleri Ayarlama Enstitüsü Romanına Yönelik Bir İnceleme. Atatürk Üniversitesi Türk Dili Ve Edebiyatı Araştırmaları, 371-390.
- Büyükkantarcıoğlu, S. N. (2012). Söylem İncelemelerinde Eleştirel Dilbilimsel Boyut: Eleştirel Söylem Çözümlemesi ve Ötesi. Haberi Eleştirmek, Ed: Ömer Özer, Konya: Literatürk Yayınları.
- Çelik, H. ve Ekşi, H. (2013). Söylem Analizi. Marmara University Atatürk Education Faculty Journal of Educational Sciences, 27 (27), 99-117.
- Doruk, Ö. (2013). Disiplin Toplumu ve Haber Söylemi: Gökkuşluğu Derneği'nce Yapılması Planlanan Yürüyüşün Engellenmesine İlişkin Haberlerin Çözümlemesi. Gümüşhane Üniversitesi, İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, Sayı: 1(2), 106-132.
- Eagleton, T. (2011). İdeoloji. (Çev. Muttalip Özcan), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ercan, G. ve Danış, P. (2019). Söylem, Söylem Çözümlemesi ve Eleştirel Söylem Çözümlemesi: Tanımları ve Kapsamları. Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 6 (2), 527-552. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/deuefad/issue/49601/596349>
- Evre, B. (2009). Söylem Analizine Yönelik Farklı Yaklaşımlar: Bir Sınıflandırma Girişimi, Medyada Gerçekliğin İnşası Türk Medya Söylemine Eleştirel Bir Bakış içinde, Ed. Parlak İ. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Güneş, A. (2020). Yazılı Basında Haber Söylemi: 24 Haziran 2018 Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekili Seçim Haberlerinin Çözümlemesi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, XLVIII, 2020/1, 54-75.
- Haber7.com, "Son dakika: Ermenistan ateşkesi ihlal etti: Çok sayıda ölü ve yaralı var" <https://www.haber7.com/dunya/haber/3022633-son-dakika-ermenistan-ateskesi-ihlal-etti-cok-sayida-olu-ve-yarali-var> Erişim tarihi: 11.10.2020
- İnal, A. (1996). Haberi Okumak. İstanbul: Temuçin Yayınları.
- Keskin, E. Z. (2004). Türkiye'de Haber İncelemelerinde Van Dijk Yöntemi. Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi. Dursun Çiler (der.) içinde. Ankara: Kesit Tanıtım. 391-407.
- Le Figaro, "Si l'offensive militaire azérie réussit, les Arméniens du Haut-Karabakh seront contraints à l'exode" <https://www.lefigaro.fr/vox/monde/si-l-offensive-militaire-azerie-reussit-les-armeniens-du-haut-karabakh-seront-contraints-a-l-exode-20201006#:~:text=les%20autres%20articles-,%C2%ABSi%20l'offensive%20militaire%20az%C3%A9rie%20r%C3%A9ussit%2C%20les%20Arm%C3%A9niens%20du,seront%20contraints%20%C3%A0%20l'exode%C2%BB&text=FIGAROVOX%2FTRIBUNE%20%2D%20Depuis%20le%2027,le%20conflit%20arm%C3%A9%20s'%C3%A9tend.> Erişim tarihi: 6.10.2020, 19:14

Le Figaro, “Plus d'un millier de manifestants à Marseille et Lyon pour soutenir les Arméniens du Nagorny Karabakh”

<https://www.lefigaro.fr/flash-actu/un-millier-de-manifestants-a-marseille-pour-soutenir-les-armeniens-du-nagorny-karabakh-20201008> Erişim tarihi: 8.10.2020, 22:48

Le Figaro, “Jean-François Colosimo: «Haut-Karabakh, soutenons les Arméniens et refusons l'indifférence”

<https://www.lefigaro.fr/vox/monde/jean-francois-colosimo-haut-karabakh-soutenons-les-armeniens-et-refusons-l-indifference-20201011> Erişim tarihi: 11.10. 2020, 20:06

Le Figaro, “La «capitale» du Nagorny Karabakh bombardée malgré le cessez-le-feu”

<https://www.lefigaro.fr/international/la-capitale-du-nagorny-karabakh-bombardee-malgre-le-cessez-le-feu-20201010> Erişim tarihi: 11.10.2020, 00:23

Le Figaro, “Dans les sous-sols de Stepanakert, l'espoir fragile d'un cessez-le-feu”

<https://www.lefigaro.fr/international/haut-karabakh-dans-les-sous-sols-de-stepanakert-l-espoir-fragile-d-un-cessez-le-feu-20201011> Erişim tarihi: 12.10.2020, 20:38

Le Figaro, “L'impérialisme turc contraint les droits du peuple arménien”

<https://www.lefigaro.fr/vox/monde/haut-karabagh-l-imperialisme-turc-contraint-les-droits-du-peuple-armenien-20201014#:~:text=les%20autres%20articles-,Haut%2DKarabagh%3A%20%C2%ABL'imp%C3%A9rialisme%20turc%20contraint,les%20droits%20du%20peuple%20arm%C3%A9nien%C2%BB&text=FIGAROVOX%2FTRIBUNE%20%2D%20Nombre%20de%20brutalit%C3%A9s,de%20l'imp%C3%A9rialisme%20du%20r%C3%A9gime.> Erişim tarihi: 14.10.2020, 15:13

Le Figaro “L'Arménie accuse l'Azerbaïdjan de violer la trêve”

<https://www.lefigaro.fr/flash-actu/nagorny-karabakh-l-armenie-accuse-l-azerbaïdjan-de-violer-la-treve-20201018> Erişim tarihi: 18.10.2020, 09.06

Le Monde, “L'Azerbaïdjan se félicite du renfort des drones de son allié turc”

https://www.lemonde.fr/international/article/2020/10/07/haut-karabakh-l-azerbaïdjan-se-felicite-du-renfort-des-drones-de-son-allie-turc_6055100_3210.html Erişim tarihi: 7.10.2020, 11:22

Le Monde, “Puissance régionale à l'ambition gargantuesque, la Turquie d'Erdogan se moque du Kremlin et de la Maison Blanche”

https://www.lemonde.fr/idees/article/2020/10/08/puissance-regionale-a-l-ambition-gargantuesque-la-turquie-d-erdogan-se-moque-du-kremlin-comme-de-la-maison-blanche_6055191_3232.html Erişim tarihi: 8.10.2020, 08:26

Le Monde, “L'Arménie « prête » à reprendre le processus de paix avec l'Azerbaïdjan”

- https://www.lemonde.fr/international/article/2020/10/09/haut-karabakh-une-treve-possible_6055426_3210.html Erişim tarihi: 9.10.2020, 13:19
- Le Monde, "Malgré le cessez-le-feu, les bombardements continuent" https://www.lemonde.fr/international/article/2020/10/11/haut-karabakh-des-bombardements-armeniens-nocturnes-font-7-morts-en-azerbaïdjan_6055607_3210.html Erişim tarihi: 11.10.2020, 08:39
- Le Monde, "Les drones, fleurons de l'industrie turque de défense" https://www.lemonde.fr/international/article/2020/10/16/les-drones-fleurons-de-l-industrie-turque-de-defense_6056260_3210.html Erişim tarihi: 16.10.2020, 11:22
- Le Monde, "Les filières turques de mercenaires syriens en Azerbaïdjan" <https://www.lemonde.fr/blog/filiu/2020/10/18/les-filieres-turques-de-mercenaires-syriens-en-azerbaïdjan/> Erişim tarihi: 18.10.2020, 09:36
- Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Azerbaijan, "No: 334/20, Information of the Press Service Department of the Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Azerbaijan on the telephone conversation between the Minister of Foreign Affairs of the Republic of Azerbaijan Jeyhun Bayramov and the Minister of Foreign Affairs of the Kingdom of Saudi Arabia Faisal bin Ferhan Al Saud (En/Ru)", Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Azerbaijan, <https://mfa.gov.az/en/news/6946/view> Erişim tarihi: 20.11.2020
- Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Azerbaijan, "No: 336/20, Information of the Press Service Department of the Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Azerbaijan on the telephone conversation between the Minister of Foreign Affairs Jeyhun Bayramov and Ivan Korčok, the Minister of Foreign and European Affairs of the Slovak Republic (En/Ru)" <https://www.mfa.gov.az/en/news/6948/view> Erişim tarihi: 20.11.2020
- Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Azerbaijan, "No: 338/20, Information of the Press Service Department of the Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Azerbaijan on the meeting of Foreign Minister Jeyhun Bayramov with the newly appointed Ambassador of the Kingdom of the Netherlands" <https://www.mfa.gov.az/en/news/6950/view> Erişim tarihi: 20.11.2020
- Özer, Ö. (2008). İdeolojik Atmosferin Kapsama Alanı: Bozüyük Olaylarının Ortadoğu ve Ülkede Özgür Gündem Gazetelerinde Sunumu Örneğinde Haber Söyleminde Yapılan İdeolojik Üretime İlişkin Yeni Bir Çözümleme. Türkiye'de Sivil İtaatsizlik Toplumsal Hareketler ve Basın (Der: E. Dağtaş). Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Özer, Ö. (2011). Haber Söylem İdeoloji, Eleştirel Haber Çözümlemeleri, Konya: Literatürk Yayınları.
- Özer, Ö. (2012). Teun Van Dijk Örneğinde Eleştirel Söylem Çözümlemeleri, Ö. Özer (Ed.) Haberi Eleştirmek, Konya: Literatürk.

- Palmer, R.E. (2008). *Hermenötik*. (Çev. İbrahim Görener), İstanbul: Ağaç Kitabevi Yayınları.
- Sözen, E. (2014). *Söylem Belirsizlik, Mücadele, Bilgi/Güç ve Rafleksivite*. Ankara: Birleşik Yayınevi.
- The Human Rights Watch Report, Azerbaijan: Seven Years of Conflict in Nagorno-Karabakh(1994),https://www.hrw.org/reports/AZER%20Conflict%20in%20N-K%20Dec94_0.pdf Erişim tarihi: 26.11.2020
- Ülkü, G. (2004). *Söylem Çözümlemesinde Yöntem Sorunu ve Van Dijk Yöntemi, Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi*, Der: Ç. Dursun, Ankara: Elips Yayınları.
- Van Dijk, T. A. (1983). Discourse Analysis: Its development and application to the structure of news. *Journal of Communication*, 33 (2), 20-43.
- Van Dijk, T.A. (1988). *News As Discourse*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Van Dijk, T. A. (1991). The Interdisciplinary Study of News as Discourse. A Handbook of Qualitative Methodologies for Mass Communication Research, K. B. Jensen (Ed.) ve N. W. Jankowski, Routledge. 331-395.
- Van Dijk, T. A. (2003). Critical Discourse Analysis. D. Schiffrin., D. Tannen, & E., H. Hamilton. (Ed.), In *The Handbook of Discourse Analysis*, Oxford: Blakwell Publishing.
- Van Dijk, T. (2009). *Critical Discourse Studies: A Sociocognitive Approach*, In Ruth Wodak & Michael Meyer (Eds.), *Methods of Critical Discourse Analysis*, London: Sage.